

BORÇLANMA VE BAĞIMSIZLIK

İkibinli yıllar dünyada çok önemli gelişmelerin yaşandığı ve yakın gelecekte de beklenmedik yeni gelişmelerin yaşanacağı kabul edilen bir dönemin başlangıcı olarak görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu gelişmelerden olumlu veya olumsuz etkilenmemesi beklenemez. Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı olan Türkiye seksen yıllık hayatında çok ciddi badireler atlattı. Yıkılan bir imparatorluğun mirasını devralan Atatürk Türkiye'si, Atatürk'ün "Biz yaşamak isteyen ama onur ve şerefiyle yaşamak isteyen bir milletiz." veciz sözüyle gerek içeriye gerekse dışarıya verilen mesajı uygun bir yapılanmaya girdi. Yarınlara hazırlığın, dil ve tarih gibi sağlam köprüleri sağlıklı olarak ayakta tutmakla mümkün olduğunu gören Cumhuriyetin kurucuları bu umdelere Anayasasında da yer verdi.

Osmanlı İmparatorluğu otuzun üzerinde devlet doğurdu. Türkiye Cumhuriyeti de bu devletlerden birisidir. Aynı ananın doğurduğu devletler ki, bu manada bunlara karındaş devletler demek mümkündür. Bir kısmı Türkiye'ye uzun yıllar düşmanlık etti. Bir kısmı da halen düşmanlık etmeye devam ediyor.

Yavuz Sultan Selim'in 1517 yılında Halifeliği devralmasının sadece üç yıl sonrasında Kanuni Sultan Süleyman ile gücün ve başarının zirvesine ulaşan Osmanlı, ne zaman ki duraklama ve müteakiben gerileme devrine girdi suçlamalar ardı sıra geldi. İhanet odakları yeni yuvalar kurmaya başladı. Başta Araplar olmak üzere birçok millet Türk düşmanlarıyla işbirliğine girdi. Mekke Emiri Hüseyin oğlu Emir Faysala bağlı Araplar İngilizlere katıldı. Balkanlarda, Kafkaslarda, Ortadoğuda ve şu anki sınırlarımızın içinde isyanlar başladı. Oysa Türkler mazlum insanlardır. Türklere haksız yere isyan edenler ilahi adaletle cezalandırılmıştır. İflah olmamıştır. Bunun en büyük ve gerçek şahidi bizatihi tarihtir. İlk isyan eden Bosnalılar, ikinci isyan edenler Ermeniler, üçüncü isyan edenler Araplar ve dördüncüsü de hepimizin malumu olanlar. Yakın geçmişe bakmamız halinde bile bunların nelerle karşılaştığını görebiliriz.

Osmanlı şemsiyesi altında huzur ve sükun içinde yaşayanların isyanları ve Türkleri arkadan vurmaları sonunda siyasi, askeri ve ekonomik bakımlardan her geçen gün zayıflayan Osmanlı'nın yıkılması mukadderdi. Borçlanma ile bağımsızlık arasında doğrudan ilişki olduğu genel kabul gören görüşlerdendir. Sultan Abdülmecid devrinde ilk borcunu almak durumunda kalan Osmanlı, ilk borcun üzerinden sadece yirmi yıl sonra 1874 yılında bütçesinin üzerinde bir borca ulaştı. Halen içinde bulunduğumuz borç-bütçe-faiz sarmalı ile 1874 yılında tanıştık. Borç, borçla kapa-

tilınca faizler yerinde saymadan yavrulamayı sürdürdü. 1878 Berlin Konferansı ile meşhur Duyun-u Umumiye yüzleştik. Çok basit ifadeyle Duyun-u Umumiye mali iflas demektir.

Mali iflasla birlikte Avrupa ülkelerinin ekonomi ve ticaret kontrolleri had safhaya ulaştı. Bu nedendir ki, başlangıcının üzerinden 125 yıl geçmesine rağmen hafızalardaki tazeliğini koruyan Duyun-u Umumiye'yi her Türk vatandaşı çok iyi bilmelidir. Çünkü, Duyun-u Umumi yetki devridir, servet devridir, özgürlük ve irade devridir, yeteneksizliğin kabulüdür, acizliğin ve otoritesizliğin beyanıdır, Osmanlı'nın sömürgeleşmesine karşı çıkanlara padişahın "Karşı çıkışla bir şey yapılamayacağı gibi eldekilerin de kaybına yol açar." diyerek karşı eylemlere destek vermeme psikosuna girişinin nedenidir. Avrupa'nın mali kontrolü sonucu cenderesine aldığı Osmanlı topraklarında başına buyruk hareket etmesidir, kısaca Duyun-u Umumiye teslimiyettir. Muhtemelen Atatürk'ün borcu sevmemesinin altında yatan nedenlerden birisi de kanımca budur. Onun için, Atatürk'ün güçlü liderliğinde başarılan Kurtuluş Savaşı sadece askeri bir başarı değil; aynı zamanda ekonomik zaferdir. Çünkü Atatürk Osmanlı'dan payına düşen borçları inkar etmedi. 23 yıllık vadeye yayarak ödeme taahhüdünde bulundu. Atatürk verdiği her sözü tuttuğu gibi borçları ödeme konusundaki taahhüdünü de gerçekleştirdi. Atatürk sonrası yıllarda yeniden borçlanma yarışı başladı ve 1960'lara geldiğimizde stand-by anlaşmaları gündeme geldi.

Birinci stand-by anlaşması 1961 yılında yapıldı. Altmışlı yılların her birinde yapılan anlaşmalarla 1970 yılında onuncu anlaşma imzalandı. Geldik 2000'li yıllara ve stand-by anlaşma sayısı yirmiye merdiven dayadı. Buradan devletler kesinlikle borçlanmamalıdır sonucu çıkarılmamalıdır. Hele küresel döngünün baş döndürücü varlığı içinde borçlanmamak mümkün görülmüyor. Bugün dünyanın tartışmasız ağası Amerika Birleşik Devletleri en fazla borcu olan ülkelerdendir. Ama ABD güçlüdür. Güçlü bir demokrasiniz, güçlü bir ordunuz ve güçlü bir ekonominiz var ise istediğiniz kadar borçlanabilirsiniz. Hatta bu altın üçgene sahip ülkeler borçlanmadan mutlak kârlı çıkarlar. Aynı zaviyeden Türkiye'ye baktığımızda, altın üçgende sadece güçlü ordu ayağı tartışılmaz. Güçlü demokrasi ve güçlü ekonomi ikilisi ise hemen her kesimde tartışılabilirliğini sürdürüyor.

Türk milleti, her ne kadar tarih boyunca kucak açtığı, koruyup-kolladığı ve yemeyip yedirdiği unsurların ihanetine maruz kalmışsa da halen bunların bir kısmının başları dara düştüğünde yardıma çağırdığı son Türk Devleti olan Türkiye'ye sahip çıkmalıdır. Gücünü artırarak korumalıdır. Çünkü, bizim coğrafi sınırlarımız ile beşeri sınırlarımız örtüşmez. Biz Türkler halen birilerinin kimsesi olmayı sürdürüyoruz ve sürdürmeliyiz. Bunun için de milletimizin gözbebeği güçlü ordunun yanında güçlü demokrasi ve güçlü ekonomimize de sahip olarak altın üçgeni sahiplenmeliyiz.

Karınca

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU YÖNETİM, DENETLEME VE ÇALIŞMA KURULLARI ÜYELERİ İSTİŞARE TOPLANTISI YAPILDI

Kurum Başkanı Prof. Dr. Celal Er'in davetiyle 12 Nisan 2003 günü saat 11.00'de Nusret Namık Uzgören Konferans Salonunda yönetim kurulu, denetleme kurulu ve çalışma kurulları üyelerinin katılımıyla bir istişare toplantısı düzenlendi. Toplantıya ilgili kurul üyelerinin gösterdiği büyük ilgi toplantıdan beklenen sonucun alınmasını sağladı.

Toplantının açılış konuşmasını Yönetim Kurulu Başkanı Prof.Dr.Celal ER yaptı. Başkan Prof.Dr.Celal ER; yeni yönetim kurulunun özellikle kooperatifçilik ile ilgili özel ve kamu kuruluşları ile ilişkilerin güçlendirilmesi, kamuoyunda Kurum'un tanıtılması ve kooperatifçilik imajının geliştirilmesine yönelik çalışmalarına ağırlık vereceklerini belirtti. Bu amaçla seçilen yeni yönetim organlarının yazılı ve görüntülü basın ile bilimsel platformlarda daha aktif faaliyetlere yöneleceklerini, hükümetin acil eylem planı kapsamında kooperatif sektörü ile ilgili olarak hedeflediği yasal düzenlemelerin yapılması sürecine Kurum'un etkin olarak katılımının sağlanması ile ülkemizde kooperatifçiliğin yasal sorunlarının asgari düzeye indiril-

mesine katkı yapacaklarını ifade etmiştir.

Açılış konuşmasının ardından üyelerin Kurumun faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik görüşleri ve önerileri alındı. Başkan Prof.Dr.Celal ER tarafından idare edilen toplantıda, üyelerin üzerinde durdukları başlıca hususlar ve getirilen öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun kooperatifçilik alanındaki danışma faaliyetlerinin oldukça sınırlı düzeyde kaldığı vurgulanmış olup, kooperatiflerin mevzuat, yönetim, işletmecilik ve denetim konularında birim kooperatifler ve üst örgütlere yönelik etkin olarak işleyen danışma ve danışmanlık müessesesinin teşkil edilmesi,
- Ülkemizde kooperatiflerin genellikle güvenilir yöneticilerden yoksun olmaları nedeniyle, kooperatiflerle ilgili şikayetlerin incelenmesi ve bu sorunların çözümü için ilgililere yol gösterilmesi ve gerektiğinde yetkili kamu organlarına sorunların iletilmesi ile Kurum bünyesinde kooperatifçilik ile ilgili yasal problemlerin ve anlaşmazlıkların çö-

zümüne ağırlık verilmesi ve hatta bu amaçla "Kooperatif Mahkemelerinin" kurulması imkanlarının araştırılması,

- Türk Kooperatifçilik Kurumu bünyesindeki "Kadın Çalışma Kurulu'nun" özellikle kadın sorunları ve kooperatifçi kadınlara yönelik çalışmalarının artırılması ve Kurum çalışmalarının kadın örgütleri yoluyla kamuoyuna duyurulması,
- Ülkemizde, 1931'den bu yana kooperatifçilik araştırmalarını geliştirmek üzere faaliyette bulunan Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun mali imkanlar doğrultusunda her yıl üniversiteler ve araştırma kurumlarından gelen yeni araştırma tekliflerini imkanlar ölçüsünde desteklediği; ancak, bu amaçla kullanılacak mali kaynakların sınırlı olduğu ve bunun artırılmasının yollarının aranması gerektiği ve bu kapsamda kooperatifçi kuruluşların finansmanına katkıda bulunacakları uygulamalı araştırma projelerine yönelik faaliyetlere geçilmesi,
- Türk Kooperatifçilik Kurumu yönetim organları ile çalışma kurullarının

faaliyetlerin yürütülmesinde işbirliği ve birlikte çalışma imkanlarının artırılması ve böylece ihtisas organlarının Kurum çalışmalarına daha aktif katılımlarının teşvik edilmesi,

- Farklı sosyo-ekonomik kesimlere yönelik eğitim faaliyetlerine ağırlık verilmesi ve bu kapsamda özellikle son 10 yıl içinde Milli Eğitim Müdürlüğü ile işbirliği içinde seçilen okullarda orta öğretim öğrencilerine yönelik konferansların geliştirilerek sürdürülmesi ve böylece gençlerde kooperatifçilik bilincinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına çalışılması,
- Türk Kooperatifçilik Kurumu yayınlarına ilginin artırılması ve abonelik çalışmalarına ağırlık verilmesi ile Kurum çalışmalarının daha geniş bir kitleye ulaştırılması, Kurum'un süreli yayın organı olan Karınca Dergisi'nde soru-cevap kısmı, kooperatifçi kuruluşların yöneticileri ile mülakat bölümleri ve başarılı kooperatifçilerin tanıtımına yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi, Kurum dergilerinin başyazılarında kooperatif sektör ile ilgili müspet ve menfi gelişmelere yönelik görüşlerin konu uzmanları veya yazı işleri müdürü tarafından değerlendirilmesi,
- Türk Kooperatifçilik Kurumu tarafından her yıl 21 Aralık tarihinde yapı-

lan kutlamalar, özellikle yerel alanda kooperatifçilik bilincinin geliştirilmesi ve Kurum'un tanıtımı yönünden yararlı olmakla birlikte, bu tarihte yapılan kutlamalarda özellikle iklim koşullarından kaynaklanan çeşitli sorunlar yaşandığından, katılım düzeyinin yükseltilmesi de dikkate alınarak, mümkünse söz konusu tarihte illerde yapılan kutlamaların başka bir tarihte yapılması imkanlarının araştırılması,

- Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun her yıl 30 Haziran tarihinde Silifke'de yaptığı kutlamalarda da bazı sorunların yaşandığı belirtilmiş olup, bu sorunların aşılması için yerel sivil toplum örgütleri, yerel basın ve belediye ile ilişkilerin güçlendirilmesi ve Büyük Önder Atatürk'ün anısına bu toplantıların sürdürülmesi,
- Kurum ile Avrupa Birliği ve üye ülkelerdeki kooperatifçi kuruluşlar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi, Kurum bünyesinde Avrupa'da kooperatifçilik alanında gelişmelerin izlenmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi, özellikle kooperatifçilik mevzuatındaki gelişmelerin izlenmesi ve mevzuat yönünden AB'ne uyuma yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi,
- Kooperatifçilik alanında ICA ve AB'deki kooperatifçi kuruluşlar ile ikili işbirliği olanaklarının geliş-

tirilmesi ve özellikle kooperatifçilik alanında uzman değişimi imkanlarının geliştirilmesi ve kooperatifçilik konusunda yöneticilerin, çalışanların ve ortakların eğitimine katkı yapılması,

- Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun tanıtımı açısından özellikle sanat, siyaset ve fikir adamlarının katılımı ile yapılacak toplantı, panel ve konferanslar ile Kurum'un tanıtımına önemli katkıların sağlanması, kooperatiflerin başarılı oldukları dallarda Kurum bünyesinde sergi açmalarına imkan sağlanması,
- Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun eğitim faaliyetlerine ağırlık verilmesi, özellikle üniversitelerde ve ortaöğretim kurumlarında kooperatifçilik eğitiminin geliştirilmesine yönelik olarak Yükseköğretim Kurulu ve Milli Eğitim Bakanlığı nezdinde girişimlerde bulunması ve böylece 2 ve 4 yıllık eğitim-öğretim programları uygulayan kooperatifçilik bölümlerinin açılması yollarının araştırılması,
- TRT Televizyonunda ve Radyolarda kooperatifçilik konusundaki programların geliştirilmesi, bu amaçla TRT'ye ve özel radyolara yönelik paket programların hazırlanmasına yönelik çalışmalar yapılmalı, programların yapımcıları ödüllendirilmeli, yapılan program-

ların radyo ve televizyonlarda yayınlanma durumu takip edilmeli ve görüntülü basında kooperatifçilik programlarına ağırlık verilmesi,

- Türk Kooperatifçilik Kurumu'na farklı kesimlerden yeni üyelerin kazandırılması, kamu ve özel kooperatifçi kuruluşlardaki aktif yönetici ve çalışanlar Kurum'a üye yapılmalı ve böylece Kurum çalışmalarına çeşitli kesimlerin katılım düzeylerinin geliştirilmesi,
- Türk Kooperatifçilik Kurumu'nda milli bayramlarda üyeler ve yönetim organlarının bayramlaşma töreni yapılmalı ve böylece üyelerin kaynaşması ve Kurum'a sahip çıkmaları sağlanmalı, başkan ve vekilinin bayramlarda Ankara'da olmaması halinde, yönetim kurulu üyeleri bayramlaşma törenini yapılabileceklerdir.

Toplantıya katılanların görüşleri ve yönelttikleri sorular genel olarak Başkan Celal ER tarafından değerlendirilmiştir. Prof.Dr.ER, Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun öncelikle kamu yararına çalışan bir dernek statüsünde olduğunu, amacının kooperatifçilik fikrinin toplumda benimsenmesi ve yayılmasına yönelik çalışmalar yapmak olduğunu ve bunun çeşitli yollarla yapılabileceğinin altını çizdi. Bununla birlikte Kurum imkanlarının oldukça kısıtlı olduğunu aıdat geliri ile burada belir-

tilen faaliyetleri yerine getirmesinin mümkün olmadığını ve özellikle Kurum'un kooperatifçilik sarayı olarak inşa edilen ve tescillenen binanın kira geliri ile faaliyetlerini yürütmek zorunda olduğunu, Kurum'un dergilerine abone olan kuruluşlar (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, kooperatifler ve üst örgütleri) ve kişilerin sayılarının oldukça sınırlı düzeyde kaldığını ve özellikle bazı fonların kaldırılmasından sonra aboneliklerin hızla azalmakta olduğunu, dergilerin maliyetlerinin azaltılması için dergilere ilan ve reklam alınmasının yararlı olabileceğini belirtti.

Başkan Prof.Dr.Celal ER Kurum dergilerine ilginin artırılması için; Kurum dergilerinde özellikle kooperatifçilik, sosyo-ekonomik analizler, kooperatifçilikten habere ağırlık verileceğini, makale yazarlarına düşük düzeyde de olsa telif ücreti ödendiğini, özellikle üniversitelere ve kooperatifçi kuruluşlara gönderilen yazı ile makale talep edildiği, aylık yayın organlarında her ayın dergisinin ilgili ayın ilk haftasında çıkarılmasına gayret edileceğini, Anadolu basınına haber gönderilmesi, tarım ve kooperatifçilik ile ilgili programların yapımcıları ile işbirliğinin geliştirilmesi ve böylece kooperatifçilik konusunda görüntülü ve yazılı basında programlar yapılması, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer kuruluşlarla işbirliği olanak-

larının geliştirilmesine çalışılması, yeni yönetimin ilgili kuruluşlara (Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, PANKOBİRLİK, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü, Esnaf ve Sanatkarları Kefalet Kooperatifleri Merkez Birliği, Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı gibi) yaptığı ziyaretler ile işbirliği olanaklarının canlandırılması, üniversitelerde kooperatifçilik eğitiminin geliştirilmesi ve meslek yüksekokullarında kooperatifçilik bölümlerinin açılmasına katkı yapılması ve bu amaçla Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı'nın da girişimlerde bulunmasının sağlanması, ulusal ve uluslararası kooperatifçi kuruluşlarla işbirliğinin geliştirilmesine öncelik verilmesi ve uluslararası düzeyde kooperatifçilik alanındaki gelişmelerin yakından izlenmesine önem ve öncelik vereceklerini vurguladı.

Başkan Prof.Dr.ER, istişare toplantısının Kurum yönetimi açısından yararlı ve yol gösterici sonuçlar ortaya koyduğunu, bundan böyle yeni yönetimin yılda birkaç defa bu tür istişare toplantıları düzenlemeyi hedeflediğini vurgulayarak, katılımcılara teşekkür etti ve üyelerden Kurum çalışmalarına gönüllü olarak katılım düzeylerinin yükseltilmesini talep etti.

ÜRETİCİ TEŞKİLATLANMASI VE TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLER

A.Abdurrahman ÖĞÜT*

Ülkemizin 780.000 km²lik yüzölçümünün yaklaşık %36'sını tarım arazisi, %28'ini çayır-mera, %30'unu ormanlık ve fundalıklar %6'sını da diğer araziler oluşturmaktadır.

Tarım arazilerinin 27 milyon hektar alanı ekili-dikili alandır.

Demografik olarak yaklaşık 70 milyon olan nüfusumuzun (%35) 23,7 milyonu kırsal alanda (tarımda) yaşamaktadır. Kırsal nüfusu barındıran 4,1 milyon tarım işletmesi ile istihdamda %45, GSMH'de %15'lik bir paya sahip olan tarım, ülkemiz ekonomisinin önemli bir sektördür.

Tarımda zaman içerisinde sağlanan teknik gelişmeler bazı üretim dallarında üretim artışı, çeşitlilik, verimlilik, kalite v.b. pozitif değerlerin kazanılmasını sağlarken, hızlı nüfus artışının bir sonucu olarak tarım alanlarının giderek daha küçük parçalara bölünmesine, tarımsal işletmelerin reel olarak küçülmesine sayısal bakımdan artmasına; dolayısıyla tarımın üreticiyi besleme yeteneğinin azalmasına yol açmıştır.

Tarımsal faaliyetlerde teknoloji kullanımının artması, teknik bilginin büyük işletmelerde uygulama imkanı bulması, tarımsal nüfusun önemli bir çoğunluğunu oluşturan küçük tarım işletmelerinin, küçük üreticilerin giderek üretimde kalmasını zorlaştırmaktadır. Büyük işletmeler daha ziyade gelişmiş ülkelerdeki teknik tarımla ve büyük üretim gücüne sahip üreticilerle rekabet etmekte zora girerken, küçük üreticiler ise, iç piyasada varolabilme, ülkedeki büyük işletmelerle rekabet etme, ithalat yolu ile iç piyasada üreticiler aleyhine oluşan fiyatlarla rekabet etmek gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Burada belirtilen sorunlar sadece örgütlenme ihtiyacını ortaya koyabilmek için seçilmiş olup, temel sorunları çoğaltmak mümkündür. Bu durumda üretici açısından ortaya çıkan en önemli ihtiyaç teşkilatlanma ihtiyacı olmaktadır.

Teşkilatlanma şekli esas itibariyle üreticilerin

* TEDGEM Teşkilatlanma Dairesi Başkanı
* KOOP-KUR Yönetim Kurulu Üyesi

demokratik katılımını ve denetimini öngörmelidir. Diğer bir ifade ile teşkilatlanmada katılımcı bir yönetim anlayışının benimsenmesi gerekmektedir. Katılım konusunu BM-Toplumsal Gelişme Araştırma Enstitüsü (UNRISD); Denetimden uzak tutulan grupların ve hareketlerin, kaynaklar ve düzenleyici kurumlar üzerindeki denetimlerini arttırmak amacıyla giriştikleri örgütlü çaba olarak tanımlanmaktadır. (VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı-Özel İhtisas Komisyon Raporu)

Buradan hareketle katılımın sağlanmasında aynı amaç için imkan ve kaynakların birleştirilerek maliyetlerin düşürülmesi, üretimin ekonomik koşullarda sağlanması, rekabet fırsatının yakalanması gibi imkanların oluşturulmasında en önemli araç teşkilat ve teşkilatlanmadır.

Teşkilatlanma nedir?

Teşkilatlanma (örgütlenme), sözlük anlamı itibariyle "Bir bütünün öğelerini teker teker ele alarak, tutarlı ve kullanım amacına uygun bir bütün oluşturmak." şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı şekilde iş örgütlenmesini ise; "Belli bir toplumsal oluşum (atölye, sanayi, ticaret kurumu) içinde üretim amacıyla her bireyin görev ve sorumluluklarının dağılım ve eşgüdümünü amaçlayan etkinliklerin tümü" şeklinde tanımlanmaktadır.

Daha geniş anlamı ile teşkilatlanma; iş birliği, disiplin ve sorunları birlikte göğüsleme istek ve azmine sahip bir grup kişinin belirlenmiş bir hedefe ulaşmak için gerekli düzenlemeleri yapmak amacıyla belli kurallar çerçevesinde bir araya gelmeleriyle oluşturulan bir sistemdir.

Şu halde teşkilatlanma sürecinin adımlarını:

- Çerçeve kuralların oluşturulması,
- Aynı hedefe yönelmiş ve işin gereğini yerine getirmeye hazır bireylerin birlikteliğinin sağlanması
- Teşebbüs gücüne süreklilik kazandırılarak çalışmaların sektöre uğramasının önlenmesi

- Karar alma ve organizasyonun faaliyetlerini yürütmekten sorumlu kadroların gayret ve inançlarının derecesi
- Organizasyonun genel ekonomi içerisindeki yerine bağlı olarak karşılaşılan dar boğazların giderilmesinde devlet katkısının sağlanması, olarak sıralanabilir.

Teşkilatlanma, toplumda belli bir sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyine ulaşmayı gerektirdiğinden tarımsal alanda da benzer toplumsal düzeyin yansımış olması önem taşımaktadır.

Tarımsal açıdan teşkilatlanmanın asli unsurunu üreticiler/çiftçiler oluşturmaktadırlar. Üreticilerin sosyo-ekonomik yapısı incelendiğinde çok çarpıcı bir tablo ile karşılaşmaktadır.

Tarımsal işletmelerin yaklaşık %85'ini küçük işletmeler oluştururken, tarımsal üretim ve gelirin ancak %15'ini temsil etmektedirler. Teşkilatlanma yeteneğinin gelişmesi bu sebeple zaman almaktadır.

“ Üreticiler hangi durumda teşkilatlanmayı arzu etmektedir?” sorusuna yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda birden cevap vermek zordur.

Genellikle;

1. Tarımsal girdilerin temini
2. Ürünlerin işlenerek/ değerlendirilerek satışı
3. Finansman ihtiyacını karşılamak
4. Devlet tarafından yapılarak işletilmekte olan veya devletin tasarrufu altında bulunan tesis ve üretim alanlarının işletme hakkını devralmak, kiralamak, gerektiğinde satın almak.
5. Devletçe sağlanan teşvik ve kredi desteklerinden yararlanmak.
6. Ürün satışında pazar problemlerini çözmek vb. konularda üreticilerin kısmen teşkilatlandırdığı/ teşkilatlanma ihtiyacı duydukları söylenebilir.

Bu değerlendirmelerden sonra teşkilatlanma modellerini ve ülkemizdeki uygulamalarını genel hatlarıyla incelemekte fayda vardır.

Teşkilatlanma modelleri içerisinde en yaygın olanları tarımsal kooperatifler, ziraat odaları ve çiftçi birlikleridir.

Tarımsal Amaçlı Kooperatifler

En basit tanımı ile kooperatifler; insanların, karşılanmasında zorluk çektiği ihtiyaçlarını te-

min etmek amacıyla maddi ve manevi güçlerini birleştiren mükemmel bir dayanışma aracıdır.

Başka bir anlatımla; Alım, üretim ve/veya pazarlamanın yapılması, tüketimin ekonomikleştirilmesi, konut ve kredi gereksiniminin sağlanması gibi başlıca ekonomik gereksinimlerin karşılanması ve bağımsız olarak kendilerinin istek ve yönelmeleri ile bir araya gelen, bu gereksinimleri doyumak için ekonomik çaba, uğraş, risk ve getiri paylaşma amacıyla bir işletme oluşturan bireylerin birleşme girişimine kooperatif denilmektedir. (Üner, Nurel-1992 Kooperatif İşletmeciliği)

Kooperatifler; ortaklaşa dertlere çare bulan, ortaklaşa ihtiyaçları gidermeyi amaç tutan, bütün ortakların el birliği ve karşılıklı feragat ve yardımı çalışmasını esas alan, doğuş sebebi iktisadi hayata hakim hale gelmiş grup ve sınıfların kendilerini ezmelerini önlemek olan, belirli sorumluluk ve borçları (vecibeleri) bulunan, insani olmakla birlikte ekonomik ilkelere göre hareket eden serbestçe girilip çıkılabilen, sosyal ve iktisadi örgütlerdir. (Hazar Nurettin-1999 Kooperatifçilik Tarihi)

Kooperatifleri sermaye şirketlerinden ayıran ve onları sosyal politikanın temel bir aracı konumuna getiren özgün yönleri, dayandıkları ilkeler olmaktadır.

Rochdale öncülerinin tüketim kooperatifi kurmalarıyla ilk defa ortaya atılan ilkeler, hareket diğer dünya ülkelerince kabul görmesi ve gelişmesi neticesinde, Uluslar arası Kooperatifler Birliğince (ICA) 1937 yılında tespit edilen ilkeler 5-7 Eylül 1966 tarihleri arasında Viyana'da yapılan 23.Kongre de altı ilke olarak belirlenmiştir. Bu ilkeler:

1. Herkese açık üyelik (serbest giriş-çıkış)
2. Demokratik yönetim
3. Sermayeye sınırlı faiz verilmesi
4. Risturn (yıllık işletme fazlasının ortaklara alış-veriş oranında dağıtılması)
5. Kooperatif eğitiminin geliştirilmesi
6. Kooperatiflerle iş birliği ilkeleridir.

(İlk tespitite belirlenen peşin alışveriş ilkesi ve siyasi-dini tarafsızlık ilkeleri kaldırılmıştır)

Son olarak 23 Eylül 1995'te İngiltere'nin Manchester kentinde yapılan ICA Kongresinde bu ilkeler yeniden düzenlenmiştir. Düzenleme ile ilkeler:

1. Gönüllü ve açık ortaklık
2. Demokratik ortak kontrolü
3. Ortakların ekonomik katılımı
4. Otonomi ve bağımsızlık
5. Eğitim, öğretim ve bilgilendirme
6. Kooperatifler arası işbirliği
7. Topluma karşı sorumluluk olarak tespit edilmiştir.

Kooperatifleri diğer örgütlenme modellerinden ayıran bu ilkeleri benimseyen yapıyı daha ziyade 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulan kooperatiflerde görmek mümkündür. Tarımsal konularda kurulan bu kooperatifler çiftçilerimizin ekonomik koludur.

Tarımsal amaçlı kooperatiflerden tarımsal kalkınma, sulama, su ürünleri ve pancar ekicileri kooperatifleri 1163 sayılı kanuna göre faaliyet göstermekte olup, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın görev alanında bulunmaktadır. Özel kanunlarla yönlendirilmekte olan tarım satış ve tütün tarım satış kooperatifleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın, tarım kredi kooperatifleri ise Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın görev alanında bulunmaktadır.

Ülkemizde doğrudan üretici katılımı olan organizasyonlara ve ortak sayılarına bakıldığında; %38'lik bir teşkilatlanma oranına sahip olduğu görülmektedir.

TARIMSAL AMAÇLI ÜRETİCİ ORGANİZASYONLARI (Nisan-2003)

ÜRETİCİ ORGANİZASYONU	SAYISI	ORTAK SAYISI
Tarımsal kalkınma koop.	5.059	715.061
Sulama koop.	2.158	252.620
Su ürünleri koop.	413	21.916
Pancar ekicileri koop.	31	1.772.450
Tarım kredi koop.	2580	1.572.821
ARA TOPLAM	10.241	4.334.868
Tarım satış koop. (*)	335	679.614
Tütün tarım satış koop. (*)	46	31.708
KOOPERATİFLER TOPLAMI	10.662	5.046.190
Ziraat Odaları	642	3.800.000
Çiftçi Dernekleri	539	230.000
ÜRETİCİ TOPLAMI		9.076.190

(*) Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın görev alanında bulunan 10.241 adet tarımsal amaçlı kooperatifin 96 adet bölge birliği, 5 adet merkez birliği bulunmaktadır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın görev ve sorumluluğunda tarımsal kalkınma, sulama, su ürünleri, pancar ekicileri ve tarım kredi kooperatifleri ve bunların üst kuruluşları bulunmaktadır.

Kooperatifçilik ilkelerine uygun faaliyet gösteren, kendi kendine yardım, müşterek mesuliyet ve kendi kendine yönetim esaslarına bağlı, devletin aşırı himaye ve müdahalesinden uzak, devlete yük olmadan kaynak olmadan kaynak üreten, hür ve gönüllü kooperatifçilik hareketi Bakanlıkça benimsenmiştir.

Bu itibarla teşkilatlanma çalışmalarında prensip olarak, kurulacak kooperatif ve birliklerin gönüllü ve ihtiyaçtan doğması esas alınmaktadır. Diğer taraftan temel üretim araçlarının (toprağın, ahırın, kümesin, kovanın, hayvanın, bitkinin, tezgahın, vb.) üreticiye ait olduğu, ortağı olan üreticiye girdi ve kredi temin eden ortağın elde ettiği üretimi değerlendiren ve pazarlayan kooperatifçilik anlayışı desteklenmektedir. Bu düşüncede ortak esastır. Kooperatifler ortaklarının rasyonel olarak başaramayacakları işlerde onun yanında ve hizmetinde olmalıdır. Bu anlayış milli bünyemize de uygun düşmektedir.

Bahse konu tarımsal kooperatiflerimizin, tarımsal üretimi arttırıcı, değerlendirici ve pazarlama ile ilgili projeli yatırımları Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü bütçesine konan ödeneklerle yönetmelik hükümleri doğrultusunda desteklenmektedir.

Genel Müdürlükçe halen uygulamada olan 13 tip proje konusu geliştirilmiş olup, uygulamak isteyen kooperatiflere teknik yardım olarak verilmektedir. Üreticilerimiz/kooperatiflerimizce en çok talep edilen projeler: Ortakların mülkiyetinde ki hayvancılık, seracılık, arıcılık, koyunculuk projeleridir. Hali hazırda proje konusu verilmiş, kaynak temin edildiği takdirde desteklenecek 1263 kooperatif projesi bulunmaktadır.

Bu projeler Tarımsal Amaçlı Kooperatiflere Kullanılacak Kredilere İlişkin Yönetmelik hükümlerine göre desteklenmektedir.

Kredi yardımı, kalkınmada öncelikli yörelerde proje tutarının %85'ine, diğer yörelerde %80'ine kadar verilmektedir. Kredilerde, T.C. Ziraat Bankasının küçük ve orta ölçekli işletme tanımına giren üreticilere doğrudan açtığı kredilere uyguladığı faizin 1/2-1/4 oranında faiz alınmaktadır. Buna göre şu anda kooperatiflere uygulanan faiz nispeti %18'dir. Açılan kredilerde vade, kredi kullanılan proje bölümlerine göre 3 ile 12 yıl arasında değişmektedir.

Genel Müdürlükçe bugüne kadar (1967-2002) değişik ödenek programlarında yer alan 5.480 kooperatif projesi için 97.4 Trilyon TL. kredi kullanılmıştır. Ortaklar mülkiyetindeki projeler için (1990-2002) yılları arasında 563 kooperatif projesi için 79.1 Trilyon TL. kredi kullanılmıştır.

Bekleyen kooperatif projelerinin finansman ihtiyacı 1.3 Katrilyon TL'dir.

Ziraat Odaları

Çiftçilerin mesleki kuruluşu olan Ziraat Odaları, meslek hizmetleri görmek, tarım sektörünün her alanında genel menfaatlere uygun olarak gelişmesine ve devletin tarımsal plan ve programlarının gerçekleştirilmesine yardımcı olmak, çiftçilerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, tarımda iş, meslek disiplini ve ahlâkı ile birliğini korumak, çiftçilerin birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak amacıyla 1957 tarihli 6964 sayılı kanunla yönlendirilen kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşudur.

Ziraat Odaları, ilçe ve il düzeyinde kısmen teşkilatlanmasını sağlamış olup, ulusal düzeyde merkezi Ankara olan "Türkiye Ziraat Odaları Birliği" bulunmaktadır.

Tarımsal bir faaliyette bulunacak gerçek ve tüzel kişilerin Odalara kayıtlı olmaları yasal bir zorunluluk olmasına rağmen ülke genelinde faal 642 Odaya 3.800.000 çiftçi kayıtlıdır.

Çiftçi Birlikleri

Ülkemizde Dernekler Kanunu'na göre kurulup faaliyet gösteren Çiftçi Birlikleri, Adana ve İzmir Çiftçi Birlikleridir. Ayrıca değişik tarımsal amaçlarla kurulmuş 539 adet tarımsal dernek bulunmaktadır. Bu dernekler yerel bazda faaliyet göstermekte olup, üst örgütlenmeleri bulunmamaktadır. Ayrıca, Köy Kanunu, Belediyeler Kanunu ve İller İdaresi Kanunu'na istinaden kurulan kamu ağırlıklı Köylere Hizmet Götürme Birlikleri aracılığı ile de tarımsal konularda çalışmalar yapılmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra üretici örgütlenmesi konusunda genel bir değerlendirme yapmak faydalı olur kanaatindeyim.

Gelişmiş ülkelerdeki tarımsal örgütlenme yapısına üretici katılımı açısından baktığımızda genel olarak dördü bir örgütlenme yapısının mevcut olduğu görülmektedir.

Kooperatifler, Ziraat Odaları ve Üretici Birlikleri/Çiftçi Birliklerinden oluşan bu yapı

içerisinde kooperatifler; çiftçinin ekonomik kolu, üretici birlikleri; ürün standardı, denetim, yönlendirme ve pazarlama kolu, çiftçi birlikleri; politika ve lobi oluşturma kolu, ziraat odaları ise; Hükümet ile çiftçiler arasında köprü oluşturan mesleki kolu olmaktadır. Bu yapılanmada organizasyonlar birbirlerinin alternatifi değil, birbirlerini tamamlayan bir mahiyette çalışmaktadırlar. Üç boyutlu bu yapının ülkemizde eksik olan ayağı üretici birlikleridir. Çiftçi birliklerinin ise yeniden yapılandırılması düşünülmelidir.

Ülkemizde, tarımda üretim planlamasını yapabilecek üretici organizasyonlarına duyulan ihtiyaç her gün daha da artmaktadır. Üreticinin iç ve dış piyasaların ürün taleplerini bilememeleri veya tahmin hataları sebebiyle rekolte durumuna göre bazen üretim noksanlığı, bazen de tüketim fazlası sorunu ile karşılaşmaktadır. Tüketici tercihlerinin doğru algılanması, tüketici taleplerindeki değişikliklerin üretime yansıtılabilmesinde, ürün desenini ülke iç ve dışı ihtiyaçlar doğrultusunda değiştirmeye imkan verecek bilgilerin toplanması ve yönlendirmenin yapılabilmesinde etkin ve etkili üretici örgütlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Hepimiz biliyoruz ki; bir organizasyonun yaşaması ve etkinliği, onu oluşturan üyelerin inancı, gayreti ve sorunlarına sahip çıkmalarının bir sonucudur. Hangi teşkilatlanma modelinde olursa olsun üreticiler kendi sorunlarına sahip çıkmazsa, en iyi planlanmış bir teşkilat yapısı da etkin ve etkili olamayacaktır.

KAYNAKLAR

*VIII.Beş Yıllık Kalkınma Planı-Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu Ankara-2000-DPT

*TEDGEM Hizmetleri-Kasım 2002 (Yayımlanmamış)

*HAZAR Nurettin- Kooperatifçilik Tarihi 1999

*MÜLAYİM Z.Gökalp Prof.Dr.-Kooperatifçilik (1999)

*ÖZÇELİK Ahmet Prof.Dr.- Kooperatifçilik İlkelerinde Değişiklik Karınca-Kasım 1995

*ERAKTAN Gülcan Prof.Dr.-Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası-2001

*ÖĞÜT A.Abdurrahman -TÜSKOOP-BİR Ulusal Sulama Yönetimi Sempozyumu-Türkiye'de Tarımsal Kooperatifçilik ve Sulama Kooperatifleri (Mart-2003)

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ (GAP) VE KOOPERATİFÇİLİK

Prof.Dr.İzzet GÜMÜŞ¹

GİRİŞ

Hiç kuşkusuz bir ülke, gelişim sürecinde, bölgesel ve uluslar arası dengeleri dikkate almak zorundadır. Özellikle, son yıllarda uluslar arası dengelerde çok hızlı bir değişme görülmektedir. Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları, Araplar arasındaki dengelerin yerine oturması, Balkanlardaki ülkelerinin hızlı bir şekilde demokrasiye geçmeleri ile ekonomilerindeki değişmeler ve özellikle Avrupa Topluluğu'nun tek para birimine geçmesi büyük bir pazar ve aynı zamanda büyük bir uluslar arası rekabeti de beraberinde getirmiştir.

GAP, bu konuda önemli kilometre taşlarından biridir. Projenin 2040 yılına doğru tamamlanması hedeflendiğinde, yaklaşık yarım yüzyıl içinde çok şeyde değişme olacaktır. Ancak, dünyanın sayılı projeleri arasında olduğu kabul edilen bu kapsamdaki bir çalışmanın esintilere bırakılmayacağı da bir gerçektir. Ayrıca, projenin kapsamındaki bazı alt projelerinin devreye girmiş olması beraberinde ciddi bazı çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir.

GAP'la ilgili literatür, genelde proje büyüklüğü, ekonomiye sağlayacağı yararlar, yöre halkının gelirindeki artışlar, trafik sorunları, bölgede üretilebilir ürün türleri

gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Buna karşılık medyana gelecek ürün artışı nasıl pazarlanacaktır, nasıl bir model geliştirilmesi gerekir, şimdiye kadar Türkiye'de denenmiş modellerin eksik yönleri nelerdir ve bu modeller neden başarılı olamamıştır? Türkiye tarım ürünlerinin dış pazarlamasında neden olması gereken yere ulaşamamıştır şeklindeki sorunların üzerinde yeterli durulmadığı görülmektedir.

Bu çalışmada GAP'ta meydana gelecek ürün artışlarının dış pazarlara nasıl pazarlanacağı konusu üzerinde durulacaktır.

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ VE GAP

Güneydoğu Torosların oluşturduğu yaygın güneyinde kalan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden biridir. Fırat ve Dicle nehrinin aşağı kemeri ile, bunların arasında uzanan eski Mezopotamya uygarlığına hayat vermiş olan ünlü bereketin hilalin yukarı kesimlerini kapsar. Bölgenin başlıca yerleşim alanları olarak Gaziantep, Adıyaman, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Batman, Şırnak ve Kilis illerini içine alan GAP Bölgesi, toplam ülke yüzölçümünün yaklaşık %10'una tekabül eden 75 193 km²'lik bir alana sahiptir(1). Genelde az

¹ Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi, İşletme Eğitimi Bölümü

engebeli düzlüklerden meydana gelen bölgede, Orta Anadolu'dan sonra Türkiye'nin en geniş ve en verimli tarım toprakları bulunmaktadır.

Bölge güneyden, kuzeye doğru yükselme gösterir. Siirt bölgenin en yüksek kesimidir (965m). Buna karşılık Gaziantep ve Şanlıurfa'da ortalama yükseklik (600 m.)dir (2). Bölgede geniş ovalar bulunmaktadır. Şanlıurfa Harran Ovası, Harran Ceylanpınar Ovası, Siverek-Hilvan Ovası, Birecik Ovası, Suruç Ovası, Baziki Ovası, Gaziantep-Araban ovaları, Adıyaman-Kahta ovaları, Dicle Sağ ve Sol ovaları, Garzan Sağ ve Sol ovaları, Silopi Ovası, Cizre-Nusaybin ovaları başlıcaları arasındadır(3).

Bölgenin kuzeyindeki yükseklikler siper görevi yaparak, kış aylarının sert geçmesini engeller. Buna karşın yaz ayları son derece sıcak geçer. Şanlıurfa-Ceylanpınar bölgesinde sıcaklık zaman zaman 50°C'yi geçmektedir. Bölgede yıllık ortalama yağışlar, Türkiye'nin diğer bölgelerine oranla düşüktür. Yağışlar genellikle ilkbahar ve kış aylarında görülür. Bölgedeki iklim değişikliği ve sulama yapılmasıyla beraber çok çeşitli ürünler alınmaya başlanmıştır(4).

Türkiye yüzölçümü ve nüfusunun yaklaşık %10'unu oluşturan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde toprak, su ve insan kaynaklarını geliştirerek, topyekün sosyo-ekonomik kalkınmaya yönelik entegre ve sürdürülebilir insani gelişme ilkesine dayalı bir kalkınma girişimi olan GAP için 1999 yılı sonuna kadar 14 milyar ABD doları harcama yapılmıştır. Böylece toplam maliyeti 32 milyar ABD doları olarak öngörülen, GAP kapsamındaki kamu yatırımlarının nakdi gerçekleştirme oranı %44'e

ulaşmıştır(5). Projenin 2010 yılında bitirilmesi hedeflenmesine rağmen bu hedefin gerçekleşmesi kaynak yetersizliğinden dolayı zor görülmektedir.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ

Kısaca GAP olarak bilinen Güneydoğu Anadolu Projesi şimdiye kadar Türkiye'nin en kapsamlı gelişme projesidir. Projenin temelini oluşturan ilk çalışmalar 1936 yılında Fırat Nehri üstünde bazı akım ölçümleri ile başlamıştır. 1960 yılından sonra proje çalışmaları hız kazanmıştır.

Proje, Fırat Havzası ve Dicle Havzası Projeleri olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. GAP su kaynakları geliştirme programı kapsamında 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali inşası ile 1.7 milyon hektar alanın sulanması öngörülmektedir. Bu projenin gerçekleşmesiyle Türkiye'nin mevcut tarımsal üretimi, yaklaşık iki katına çıkacaktır. GAP Bölgesinde tam üretim gerçekleştiği takdirde temel bitkilerin üretimi ve elektrik üretimi aşağıdaki tablo 4'te gösterilmiştir.

TABLO 1: Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Temel Bitki ve Elektrik Üretimi

BİTKİ ÜRETİMİ	Mevcut Üretim (1000 Ton)	Sulamamın Tam Gelişmesi Durumunda (1000 Ton)	2005 Yılında (1000 Ton)
BUĞDAY	1994	3279	3270
ARPA	1040	1476	1625
MERCİMEK	533	566	705
PAMUK	177	859	478
DOMATES	215	1584	1024
DİĞER SEBZELER	1066	1368	1181
PATATES	5	590	325
KURU FASULYE	2	95	53
SUSAM	16	107	70
YER FISTIĞI	0	156	85
AYÇİÇEĞİ	5	160	91
SOYA FASULYESİ	0	316	158
MISIR	16	281	150
PİRİNÇ	11	108	83
ENERJİ ÜRETİM			
KURULU KAPASİTE (1000MW)	16	7561	5306
YILLIKENERJİ ÜRETİMİ(10.000Gwh)	48	25003	16076

Kaynak: T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi, Tarım Ürünleri Pazarlaması ve Bitki Deseni Planlaması ile Pazarlama ve Bitki Deseni Planlaması Çalışmasının Entegrasyonu, I.Cilt, 1992, Ankara

Tablo 1'de sulamanın gerçekleşmesiyle sağlanması öngörülen üretim artışları gösterilmiştir. Bu üretim artışlarının, toprak kullanımındaki iyileştirmeler, nadas alanlarının daraltılması, toprak özelliklerinin daha iyi tanınması, tohumluklarda sağlanacak gelişmelerle, öngörülenin de üstüne çıkma olasılığı fazladır.

GAP, Fırat ve Dicle Havzasında toplam 22 adet baraj, 19 adet hidroelektrik santirali ve bir dizi sulama projesinden oluşmaktadır. Tablo 5'de, proje kapsamında ki alt projeler ve 2000 yılı itibariyle her bir projenin durumu gösterilmiştir.

TABLE 2: GAP Bölgesi'nde Toprak ve Su Kaynaklarının Geliştirme Projeleri

Proje ve Üniteler	Kurulu Güç (MW)	Enerji Üretimi (Gwh)	Sulama Alanı (Ha)	Proje Durumu
A.FIRAT HAVZASI PROJELERİ				
I.KARAKAYA PROJESİ Karakaya Barajı ve HES				
	1800	7354	-	İşletme
II.AŞAĞI FIRAT PROJESİ Atatürk Barajı ve Hes Şanlıurfa Hes Şanlıurfa Tüneli ve Sul. a). Ş.Urfa - Harran Sul. Ve Yukarı Harran b). Mardin - Ceylanpınar Cazibe sul. c). Mardin - Ceylanpınar Pompaj sul. d). YAS Sulamaları Siverek - Hilvan Pompaj sul. Bozova pompaj sul.				
	2450 2400 50	9024 8900 124	706281	İşletme İnşa Halinde İnş.Hal. İşlet
			120000 47729 94929	İşletme İnşa Halinde Proje
			118264	Planlama
			104489 188778 47368	Planlama Planlama Programda
III.SINIR FIRAT PROJESİ Birecik Barajı ve HES. Karkamış Barajı ve HES.				
	852 672 180	3168 2516 625		İnşa Hal. + İşl. İnşa Hal. + İşl.
VI. SURUÇ - YAYLAK PROJESİ Yaylak ovası sulaması Suruç ovası Sulaması				
			146500 18322 128178	Prog. (Kre.) Prog. (Kre.)
V. ADIYAMAN-KAHTA PROJESİ Çamgazi Barajı ve Sul. Gömikan Barajı ve Sul. Koçali Barajı, HES ve Sul. Sırıntaş Barajı ve HES Fatopaşa HES Büyükçay Barajı, HES ve Sul. Kahta Barajı HES ve Sul. Atatürk Barajı Gölünden Pomj.Su				
	195	509	77824 7430 6868 21605	İnşa Hal. Master Master Master Master Master Plan. + İnşa Hal.
	40 28 22 30 75	120 87 47 84 171		
			12322 29598	Master Master Plan. + İnşa Hal.
VI.ADIYAMAN-GÖKSU-ARABAN Cataltepe Barajı Erkenek HES.				
	7 7	43 43	71598 71598	Planlama Planlama
VII. GAZİANTEP PROJESİ Hancağz Barajı ve Sulaması Kayacık Barajı ve Sulaması Kemlin Barajı ve Sulaması Belkis- Nizip Pom ve Sulaması Birecik Barajı Göl. Pom. Sulaması				
			89000 7330 14746 1969 11925	İşletme İnşa Halinde Planlama İnşa Halinde
			530.0	Planlama

Kaynak : GAP İdaresi 2000 Yılı Faaliyet Rap

TABLE 2: GAP Bölgesi'nde Toprak ve Su Kaynaklarının Geliştirme Projeleri

Proje ve Üniteler	Kurulu Güç (MW)	Enerji Üretimi (Gwh)	Sulama Alanı (Ha)	Proje Durumu
B. DICLE HAVZASI PROJELERİ				
VIII. DİCLE KRALKIZI PROJESİ Kralıkızı Barajı ve HES. Dicle Barajı ve HES Dicle Sağ Sahil Cazibe Sul. Dicle Sağ Sahil Pompaj Sul.				
	204 94 110	444 146 298	130159 54279 75880	İşl+ İnşa.hal. İnşa Halinde İnşa hal.+Pro İnşa hal.+Pro
IX. BATMAN PROJESİ Batman Barajı ve HES Batman Sol Sahil Sul. Batman Sağ Sahil Cazibe Sul.				
	198 198	483 483	37758 18758 18593	İnşa hal. İnşa hal. İnşa hal.
X. BATMAN SILVAN PROJESİ Silvan Barajı ve HES Kayser Barajı ve HES Dicle Sol Sahil Cazibe Sul. Dicle Sol Sahil Pompaj Sul.				
	240 150 90	964 623 341	257000 200000 57000	Ön İnceleme Ön İnceleme Ön İnceleme
XI. GARNAZ PROJESİ Garnaz Barajı ve HES Garnaz Sulaması				
	90 90	315 315	60000 60000	Ön İnceleme Ön İnceleme
XII.ILISU PROJESİ İhsu Barajı				
	1200 1200	3833 3833		Programda
XIII.CIZRE PROJESİ Cizre Barajı ve HES Nusaybin - Cizre - İdil Sul. Silopi Ovası Sulaması				
	240 240	1208 1208	121000	Ön İnceleme Ön İnceleme
MÜNFERİT PROJELER				
Bu projeler GAP kapsamında incelenmediğinden dikkate alınmamıştır.				

Kaynak : GAP İdaresi 2000 Yılı Faaliyet Raporu

TÜRKİYE'NİN TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATINDA KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

Tarım ürünleri konusu, Türkiye gün demine 1930'lu yıllarda gelmiştir. O dönemde ülkenin ekonomik yapısının çok zayıf oluşu, ihracat için gereken bilgi birikiminin henüz oluşmamış olması imkanların zayıflığı gibi nedenlerle başarılı olunmamıştır. Daha sonra, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla, ihracat konusu tümüyle unutulmuştur.

Türkiye'nin ihracat konusundaki belirlen kırırdanmaları 1950'li yıllarda başlamıştır. Ancak önemli gelişmelerin görülmesi için 1960'ları beklemek gerekmiştir. Bu dönemde sanayileşme hareketlerinin hızlanmasıyla Türkiye, sanayi ürünleri ihraç eder duruma gelmiştir. Aynı tarihlerde, kalkınmada sanayiye öncelik verilmesi sonucunda, sanayi ürünlerinin payı artış göstermiştir. Son yıllarda sanayi ürünlerinin payı, ihracat içinde yüzde yetmişlere ulaşmıştır.

Türkiye, geniş tarım potansiyeline sahip olmasına karşın, üretiminin ancak yüzde 3-4 gibi bir bölümünü ihraç edebilmektedir. Bu oran İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi ülkelerde yüzde 60-70 dolayındadır. Bu düşüklüğü çeşitli nedenlere bağlamak mümkündür.

GAP Bölgesi Türkiye'nin en yüksek potansiyelli tarım alanlarından biridir. Ancak bölgedeki arazi toplulaştırması ve tesviye çalışmalarının başlamamış olması ürün desenlerinin zenginleştirilmemesi (kuru tarım alanlarında hububat, sulmuş tarım alanlarında da pamuk ağırlıktadır.) ve özellikle çiftçinin pazarla entegre olması ve destekleme politikalarının yetersiz olmasından dolayı bu yüksek potansiyelden yeterince faydalanılamamıştır(7).

Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatında karşılaştığı sorunları aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir.

1. Taşımacılıkta karşılaşılan sorunlar
2. Ambalajlamada karşılaşılan sorunlar
3. İletişimde karşılaşılan sorunlar
4. Talep tahminlerinde karşılaşılan sorunlar
5. Depolamada karşılaşılan sorunlar
6. Diğer sorunlar

TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATINDA DENENEN MODELLER

Tarım ürünleri ihracatında karşılaşılan sorunları aşabilmek amacıyla Türkiye, son otuz yıl içinde çeşitli modeller geliştirmiştir. Kurumsal olarak uygulanabilir görülen bu modeller, uygulama aşamasında fazla başarılı olamamıştır. Bir süre sonra bu modellerden vazgeçilmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünde, bu modellerden belli başlı olanlarına değinile-

cektir. Böylece, çalışmanın son bölümünde geliştirilecek olan modelin daha tutarlı olması sağlanacaktır.

Tarım ürünleri ihracatına ilişkin ilk ciddi çalışmalar 1962 yılında DTP'nin teşviki ile başlamıştır. Çalışmalar sonucunda 1971 yılında "Birinci Yaş Meyve Sebze İhracat Projesi" hazırlanmıştır. Proje kapsamında Çukonan (Adana), Tüdaş (Mersin), Egemez (İzmir), Martaş (Bursa) adlı bölge pazarlama şirketleriyle, Firintaş adıyla o dönemin ilk sebze-meyve nakliye filosu kurulmuştur. Proje kapsamında ayrıca, ilerideki bir dönemde bu şirketlere bazı özel sektör işletmeleri ile kooperatif birliklerinin katılmasıyla, MEPA (Merkezi Pazarlama) adıyla bir şirketler topluluğuna geçilmesi düşünülmüştür.

Proje kapsamında turuncuğil, yaş meyve ve sebze üretiminin geliştirilmesiyle, altyapı, kredi, nakliye, depolama, ambalajlama tesisleri bulunmaktaydı. Yaklaşık olarak 44 milyon Amerikan doları tutan projenin finansmanını uluslararası bir konsorsiyum sağlamıştır.

İhracat amacıyla kurulan bu şirketler, dış ülkelerde organizasyon bozukluğu, sermaye yetersizliği, kalifiye eleman ve deneyim eksikliği gibi nedenlerle başarılı olamamıştır. Ayrıca, dört şirket arasında koordinasyon sağlanamamış ve kısa sürede her biri bağımsız ihracatçı firma yapısına dönüşerek, sinerji oluşturamamıştır. MEPA ve Firintaş kısa sürede yok olmuş, Firintaş'taki yolsuzluklar, kamuoyu gündeminde uzunca bir süre kalmıştır. Böylece "Birinci Yaş Meyve ve Sebze İhracatı Projesi" amacına ulaşamamıştır.

Özetlenecek olursa Türkiye, son otuz yıl içinde tarım ürünleri ihracatını geliştirmek amacıyla değişik şekillerde organizasyonlar aracılığıyla yada mali teşviklerle bazı girişimlerde bulunmuştur. Ancak, bu

girişimlerde fazla bir ilerleme göstermemiştir. Bunun sebebi olarak modellerde birlikten doğan kuvvet olan kooperatifçiliğe yer verilmemiş olması gösterilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Güneydoğu Anadolu Projesi yanı sıra, Doğu Anadolu Projesi (DAP), Konya Ovası Projesi (KOP) gibi çalışmalar, Türkiye'nin tarım ürünleri potansiyelinin kısa dönemde artacağı habercileridir. Bunlar içinde, GAP, en önem taşıyanıdır. Çünkü hızlı ilerlemektedir ve yapılan çalışmalara göre Proje tamamlandığı zaman Türkiye'nin tarım üretimi iki katına çıkacaktır. Projenin tümünün tamamlanması için yaklaşık elli yıllık bir süre öngörülmektedir. Her ne kadar yetkililer bugün itibarı ile 10 yıl sonra biteceğini söyleseler dahi şu andaki finansman ile bu mümkün görülmemektedir. Ancak sulama projelerinin bir bölümü 2002 yılı itibarıyla faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Bu nedenle meydana gelen ürün artışlarının iç piyasa fazlası olduğu için mutlaka ihracata yönlendirmesi gerekir.

Kooperatifler belli bir amaca birlikte ulaşmak için işbirliği yaparak bir araya gelen bireylerin oluşturduğu ve kendi kendine yardım, kendi kendine yönetme ve gönüllük esasına dayalı olarak kurulan kuruluşlardır. Kooperatifler toplumun hayat standardının yükseltilmesinde önemli katkılarda bulunmakta ve pek çok ülkede de kalkınmanın bir aracı olarak kullanılmaktadır.

GAP tarımının birinci safhası üretim, ikinci safhası ürün işleme, üçüncü safhası ise tarım ürünleri pazarlamasıdır.

GAP'ta da başarı için kooperatifler bu üç safhada yerini almak zorundadır. Hangi ürünlerin üretileceğine karar verilmesi, gerekli girdilerin sağlanması ürünlerin

işlenmesi ve ihtiyaç duyulan yer ve zamanda tüketiciye sunumuna kadar olan her safhada kooperatif yapılanması gerekmektedir. Kooperatifler GAP ürünlerinin pazarlanması konusunda araştırma ve uygulama yapmalıdır. Üretken ürünlerin, tanıtımını sağlamak zorundadırlar. Kooperatifler ortaklarının ürettiği ürünleri uluslararası pazarlarda da satmak zorundadırlar.

KAYNAKÇA

1. T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2000 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara,2001.
2. T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Tarım Ürünleri Pazarlaması ve Planlaması İle Pazarlama ve Bitki Deseni Planlaması Çalışmasının Entegrasyonu , Yönetici Özeti, Cilt 1, Ankara,1992
3. T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP Master Plan Çalışması, Ankara,1990.
4. T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Tarım ve Orman Koordinatörlüğü 2001 Durum Raporu, Ankara, 2002
5. Özel,Yıldırım ve Diğerleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi Uygun Yatırım Alanları Araştırması, Ankara,1984.
6. Atalay, İbrahim, GAP Alanını Doğal Görünümü, Ankara, 1997.
7. Tek, Ömer Baybars, Pazarlama İlkeleri, 7.Baskı, Cem Ofset, İstanbul,1997.
8. Mucuk, İsmet, Pazarlama İlkeleri,1-0.Baskı,Türkmen Kitabevi, İstanbul,1998.
9. Demirci, Rasih, "EAT ve Türkiye Tarımı, Karınca Dergisi, Sayı:589,1986.
10. www.dpt.gov.tr.
11. www.die.gov.tr
12. www.dtm.gov.tr

TÜRKİYE'DE TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLER VE SORUNLARI

Dr.Eyüp SERİN

Nüfus artışının yüksek olduğu ülkelerde artan nüfusa paralel olarak gıda maddeleri üretiminin artırılması veya ithal edilmesi gerekmektedir. İthalatın gerçekleştirilebilmesi için de yeterli döviz kaynaklarına sahip olmaları gerekmektedir. Bunun da zor olması nedeniyle gelişmekte olan ülkeler mutlaka tarımsal üretime gereken önemi vermek zorundadır.

Tarımsal üretimin artırılmasında, tarım arazilerinin genişletilmesinin imkansızlığı nedeniyle emek, finansman, modern teknoloji ve yeni girdi gibi varolan kaynakların daha etkin kullanılarak birim alandan alınacak verimin artırılması yoluna gidilmelidir.

Türkiye'de tarım sektörü büyük bir potansiyele sahip olup, ülke kalkınmasına değişik yollardan katkı sağlamaktadır. Ülke nüfusunun zorunlu gıda maddesi ihtiyacını karşılaması, sanayi sektörüne ham madde temini, sanayi ürünlerine talep artırması, milli gelir ve ihracata katkıları ile büyük öneme sahip olmasına karşılık, ülkemizde genel olarak tarım sektöründe kaynakların dengeli dağılması, nüfus artışının hızlı oluşu ve nüfus toprak ilişkilerinin giderek bozulması, bölgesel ve yapısal farklılıklar ile etkin bir pazarlama düzeyinin olmaması, üretim artışının sınırlı kalması, tarımda verim ve gelir düzeyinin düşüklüğü, doğal kaynakların giderek azalması, gelir dağılımının adil olmayışı

bu sektörün ülke ekonomisine katkı payını azaltmaktadır.

Dünya ticaretinde tarımsal üretimde büyük paya sahip gelişmiş ülkeler kendi üreticilerine uyguladıkları destekleme politikaları ile dünya fiyatlarını etkilemekte ve kendi ülke kaynakları veya fonlarla üreticilerini desteklediklerinden serbest piyasa koşullarına göre fiyatlar belirlenmemektedir. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelere daha düşük fiyatla tarımsal ürün ihraç ederek onların rekabet gücünü azaltmaktadır.

Gelişmiş ülkelerin tarım ürünlerine uluslararası pazar arayışı son yıllarda rekabet halinde hızla devam etmekte ve bu ülkeler globalleşme adı altında kendi çiftçisini geliştirmekte olan ülkeleri istismar ederek korumaktadır.

Türkiye'nin AB ile bütünleşme süreci ve çabalarına paralel olarak diğer sektörler yanında ekonomik ve sosyal hayatın önemli bir parçası olan tarım sektöründe de Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmasının öngördüğü şartlar ile AB ortak tarım politikasına uyum çerçevesinde, belirlenen hedeflere uygun olarak bazı tarım ürünlerine uygulanan sübvansiyonlar ve çiftçilere verilen düşük faizli zirai krediler tamamen kaldırılmıştır.

Tarımsal destekleme politikasında yapılan bu değişikliklerden sonra, kaldırılan bu desteklerin ve çiftçi kayıpları

nın yerine çiftçiyi desteklemek amacıyla, Doğrudan Gelir Desteği adıyla bir desteğin verilmesine başlanılmıştır.

Doğrudan gelir desteğinin daha çok sosyal bir destek niteliğinde olması, ürün ve üretimle ilgisinin olmaması nedeniyle ürün bazında destekleme yapılarak, tarımsal üretimin artırılması, verimin yükseltilmesi, tarımsal ihracat payının toplam ihracat payı içerisinde daha yüksek bir seviyeye çıkarılması gerekmektedir.

Kamu ve özel sektör yanında üçüncü bir sektör olarak kabul edilen kooperatifçilik; serbest piyasa ekonomisinin hakim olduğu günümüz toplumunda, üretici ile tüketici arasındaki aracı gruplarını ortadan kaldırarak veya asgari düzeye indirerek her iki kesimde çıkarlarını korumakta etkili bir rolü bulunan kooperatifler gelişmiş ülkelerde dahi denge unsuru olma özelliğini sürdürmektedir.

Ülkemiz ekonomisi içinde önemli bir yeri bulunan tarım sektörünün; ülke nüfusunun %45'ini, toplam istihdamın %40'ını, GSMH ve ihracatın büyük bir bölümünü temsil ettiği dikkate alınacak olursa ülkemiz ekonomisinde önemli yer tutan tarım sektörü; gıda güvenliğinin sağlanması ve son yıllarda bu özelliğini kaybetmesine rağmen dünyada kendi kendine yeterli yedi ülkeden biri olma özelliği, milli gelirde diğer

sektörlere girdi ve talep katkısı ile ekonomik krizleri yumuşatıcı etkisi göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir.

Yurdumuzda tarım işletmelerinin çok küçük, parçalı ve dağınık olması, girdi, finansman ve teknoloji kullanımının yetersiz olmasından dolayı verimin düşük olması, küçük aile işletmelerinin ürünlerini ederi fiyattan pazarlayamaması, üretim planının olmaması, üretimin pazar taleplerine göre yönlendirilememesi nedeniyle rekolte de bazı yıllar üretim fazlası, bazı yıllarda üretim azlığı ile karşılaşılması tarımla uğraşan kırsal kesim insanını aç bırakmaktadır.

Hızlı nüfus artışıyla birlikte geçimini sağlayamayan kırsal kesim insanı varoşlara göçü hızlandırmaktadır. Kırsal kesimden kentlere göç olayı ekonomik, sosyal, politik ve kültürel sorunları da beraberinde getirmektedir. İç göçler ve çarpık kentleşmenin getirdiği sosyo-ekonomik problemlerle birlikte kentsel nüfus kontrolsüz bir şekilde artmakta ve köylerde çalışan nüfus gün geçtikçe azalmaktadır. Tarım arazileri gün geçtikçe kullanılmaz araziler haline gelmektedir. Göç olayının önlenmesi için kırsal alanda iş alanı yaratacak ürünlerin yetiştirilmesine önem verilmeli ve herkesin doğduğu yerde doyması sağlanmalıdır.

Kooperatiflerin kırsal kesim insanını yerinde tutabilecek kadar başarılı olması durumunda, köyden kente göç hızında da yavaşlama olacağından, çarpık kentleşme de önleneyeği için hem ekonomik hem de sosyal dengeler sağlanış olacaktır.

Tarım işletmelerinde uygulanan ilkel tarım yöntemleriyle

verimin azalması, kalabalık ve fazla nüfuslu ailelerin gelir azlığının meydana getirdiği ekonomik ve sosyal problemler, kırsal alandaki dar gelirli çiftçi ailelerini karşılıklı yardım ve dayanışmaya zorlamaktadır. Bu yapısal bozukluklar ekonomisi tarıma dayalı ülkelerde tarımsal amaçlı kooperatiflerin diğer kooperatiflere göre önemini daha da artırmaktadır.

Halbuki ülkemizde tarım kesiminde çiftçi örgütlenmesine yönelik çalışmalar yıllardır sürdürülmektedir. Tarım sektöründe çok çeşitli örgütler bulunmaktadır. Bu örgütler içinde tarımsal amaçlı kooperatifler çok büyük bir öneme sahiptir.

Tarımda kullanılan girdileri zamanında, ucuza ve kaliteli bir şekilde sağlayıp uygun teknolojileri kullanarak üretimin yönlendirilmesi, pazarlanması, fiyat oluşumu konularında hizmet götürülmesinde kooperatifler büyük önem taşımaktadır.

1- TÜRKİYE'DEKİ MEVCUT TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLERİN DURUMU:

Türkiye'de tarım kesimine hizmet veren çok sayıda kurum ve kuruluşun olmasına rağmen, organizasyon eksikliği ve yetersizliği nedeniyle fonksiyonlarını tam manasıyla yerine getirememektedir. Teşkilatların sayısı çok; ancak faaliyet bakımından güçsüz olması, hizmetlerin yetersizliği ve çiftçi taleplerine yeterli cevabı verememe gibi olumsuzlukları karşımıza çıkarmaktadır.

Tarım sektörünün tüm bu sorunları nedeniyle çiftçiler geleneksel işbirliği ve yardımlaşma anlayışı içinde mevcut sorunlarının çözümüne yardımcı

olmak, bu konudaki isteklerini ilgili kişi ve kuruluşlara iletmek amacıyla örgütlenme gereğini duymuşlardır. Sorunların çözümü içinde birlikte hareket etmenin en etkili yol olduğu bir gerçektir.

Ülkemizdeki kooperatifleşme hareketini, tarım ve tarım dışı kooperatifler şeklinde iki grupta değerlendirebiliriz. Tarımsal amaçlı kooperatifler gerek yapıları, gerek amaç ve ilkeleri ve gerekse sosyal ve ekonomik işlevleri yönünden tarım dışı kooperatiflerden ayrılmaktadırlar. Ülkemizde ekonomik ve sosyal yapının bir gereği olarak en fazla kurulup gelişen kooperatifler; tarımsal kalkınma, tarım satış, tarım kredisi, pancar ekicileri, sulama, esnaf ve sanatkârlar kefalet, üretim ve pazarlama, konut yapı ve motorlu taşıyıcılar kooperatifleridir.

Tarımsal amaçlı kooperatifler kuruluş kanunları açısından, özel yasa ile kurulanlar ve genel kooperatifler yasasına tabi kooperatifler olmak üzere iki farklı yapıda bulunmaktadır. Özel yasa ile kurulmuş olan kooperatiflere Tarım Satış Kooperatifleri ile Tarım Kredi Kooperatifleri örnek olarak gösterilebilir. Genel yasa kapsamındaki kooperatiflere örnek olarak Pancar Ekicileri Kooperatiflerini verebiliriz.

2- KOOPERATİFLERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI:

Günümüzde gelişmiş ülkeler kooperatifçilikle ilgili tüm yapısal sorunlarını çözmüş, sadece gelişen teknolojik ve ekonomik koşullara uyumla uğraşmaktadır. Ülkemizde ise halen kooperatifçilik hareketinin yapısal sorunları ile uğraşmaktadır.

Tarımsal amaçlı kooperatifler bugün iki bakanlığın sorumluluğunda ikisi özel olmak üzere 3 değişik kanuna göre faaliyetlerini sürdürmektedir. Özel yasalara göre kurulan tarımsal amaçlı kooperatifler kanununa göre 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu tarımsal amaçlı kooperatiflerin sorunlarına bu günkü koşullarda çözüm bulmakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum özel yasalarla kurulan bazı tarımsal amaçlı kooperatiflere her türlü imkanlar tanırken diğer tarımsal amaçlı kooperatiflere bu imkanların tanınmaması eşitlik ilkesini ortadan kaldırmaktadır. Bu açıdan tarımsal amaçlı kooperatiflerin tamamı aynı haklardan yararlandırılmalıdır.

Tarımsal amaçlı kooperatiflerin üst birlikleri ile ilgili mevzuat düzenlemeleri de karmaşaya sebep olmaktadır. Kooperatiflerin üst birliklere katılımını kurumlar vergisi muafiyeti dışında özendirerek bir hususun olmaması veya üst birlik kontrolünün dışında faaliyet gösterememe gibi hukuki düzenleme olmayışı, gerekmeyen alanlarda ve gerekmeyen sayıda aşırı derecede kooperatif kurulmasına sebep olmaktadır ki bu da aynı zamanda kaynak ve zaman kaybıdır.

Birliklerin kurulabilmesi için asgari 7 kooperatife ihtiyaç duyulması kooperatifleri suni bölünmelere götürmektedir. Bu durum ihtiyaç duyulmadığı halde kooperatif kurulması anlamına gelmektedir. Bu yolla kurulan birlikler daha baştan güçsüz doğmaktadır.

Böylece, aynı amaçla kurulmuş farklı kooperatiflere ayrı ayrı üye olmak zorunda bırakılan geniş çiftçi kitlesinin sorun-

larını asgariye indirebilmek için 1163 sayılı yasaya tabi tarımsal amaçlı kooperatifler için de Tarım Kredi Kooperatifleri benzeri bir kanun süratle çıkartılmaktadır.

2.1- Yasal ve Yapısal Sorunlar:

Ülkemizde kooperatifçiliği düzenleyen kanunlar, genellikle köklü bir araştırma yapılmadan, ülke şartları ve bu kanunlara göre faaliyette bulunacak kooperatiflerin durumları düşünülmeden, görüşleri alınmadan hazırlanmakta; bu nedenle de yetersiz kalarak sorunlara neden olmaktadır. Üstelik, kooperatiflerle ilgili kanunların dağınıklığı ve bu kanunların aynı kitlelere hizmet veren kooperatif kuruluşları arasında farklılık yaratacak şekilde düzenlenmiş olması da üzerinde önemle durulması gereken bir sorundur. Bugün ülkemizde kooperatifçiliği düzenleyen; 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ile 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu olmak üzere 3 ayrı kanunun mevcudiyeti ve bu kanunlardaki ayrıcalıklı hükümler bu durumu göz önüne sermektedir.

Pancar Ekicileri Kooperatifleri de Ülke tarımına büyük hizmetler veren, bu hizmetlerini arttırarak sürdürmekte kararlı olan tarımsal amaçlı kooperatifler olmalarına rağmen 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun dar kapsamına sıkıştırılmıştır. Pancar Ekicileri Kooperatiflerine de müstakil kanunlara tabi diğer kooperatiflere sağlanan kolaylıkların sağlanması halinde ülkemiz tarımının gelişmesine önemli katkıları olacaktır.

2.2- Denetim Sorunu:

Bilinçli kooperatifleşmenin temeli olan eğitimin yetersizliği denetim konusunu daha da önemli hale getirmekte ve denetime daha çok ağırlık verilmesini gerektirmektedir.

Tarımsal amaçlı kooperatifleri; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü Kontrolörleri tarafından idari, mali ve hukuki yönden, Maliye Bakanlığı vergi yasalarının uygulanması açısından ve kredi veren kuruluşlar ise kredinin geri dönüşünün sağlanması bakımından denetim yapmaktadır. Bu denetimlerin ihtiyaç halinde yapılması nedeniyle zamanında ve yeterli denetim yapılamamaktadır.

Kooperatif denetim kurulları da kooperatif yönetim kurulları seçimi ile birlikte yapılan denetçi seçimi sonucu göreve gelmektedir. Bu denetçiler hem seçim metodu açısından bazı sakıncaları beraberinde getirmekte, hem de denetçiliğin gerektirdiği bilgi birikimine sahip olamamanın verdiği yetersizlikten dolayı görevini tam olarak yerine getirememektedir.

1163 sayılı kanunda değişiklik yapan 3476 sayılı kanun gereği merkez birliklerine denetim birimi kurma yetkisi verilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak halen, Pankobirlik ve Tarım Kredi Kooperatifleri bünyesinde teftiş kurulları bulunmaktadır. İhtiyaç halinde her zaman kooperatifler yol gösterici ve düzenleyici denetime tabi tutulmaktadır. Şikayet halinde zaman aralığı gözetilmeden de denetim yapılabilir. Ancak; burada ki en büyük çıkmaz; bu denetimler sonucunda suç unsuruna rastlanırsa bile üst birliğin yaptırım uy-

gülayamaması gibi bir durumla karşı karşıya kalındığından caydırıcılığı fazla olamamaktadır. Teftiş kurulunun tespit ettiği olumsuzlukları ilgili bakanlığa bildirerek yaptırım uygulamasını beklemekten öte henüz yaptırım uygulanamamıştır.

Kooperatiflerin denetim sorununun birim kooperatiflerden başlayarak çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bunun için birim kooperatiflerdeki denetim kurullarının bilinçli kişilerden oluşturulması veya eğitilmesi gerekmektedir. Kooperatiflerin kendi bünyelerinde mutlaka bağımsız denetim sistemi kurmaları gerekmektedir. Kurulu bulunan denetim sistemlerindeki yetersizlikler de giderilmelidir.

Bu ve benzeri olumsuzlukların önüne geçebilmek için kooperatifler daha sağlıklı bir denetim mekanizmasına kavuşturulmalıdır. Kooperatifçilik hareketinin kendi kendisine yetebilir ve kendi kendini denetleyerek aksaklık ve eksikliklerini giderebilir hale getirilebilmesi için, kooperatif üst birliklerinin oluşturduğu merkez birliklerinin katılımı ile tüm kooperatifleri kapsayacak özerk bir "Kooperatifler Denetim Birliği"nin kurulması tarımsal amaçlı kooperatiflerin sağlıklı denetimi için tek çıkar yol olarak görülmektedir.

2.3-Finansman Sorunu:

Bir hizmet sektörü olan kooperatiflerimizin artan girdi maliyetleri, son yıllarda meydana gelen ekonomik gelişmeler ve olumsuzluklar nedeniyle yaşanan yüksek enflasyon ve art arda gelen ekonomik krizlerin de etkisiyle mevcut kapasitelerini, gerek personel durumlarının, gerekse pazarlama faaliyetlerinin değişen şart-

lara uyum göstermeleri her geçen gün zorlaşmakta ve gerekli finansman için kredi temini de güçleşmektedir. Ayrıca kooperatif finansmanını uygun koşullarda sağlayacak bir bankanın olmaması da bu durumun oluşmasını etkilemektedir.

Türk Kooperatifçiliği'nin en önemli sorunlarından birisi de finansman sorunudur. Bu sorun iç ve dış finansman sorunu olarak iki şekilde düşünülebilir. İç finansmanla ilgili olarak karşılansın en önemli güçlük, ortak taahhüt ve tahsilatlarının artırılması ve tahsilinde karşılansın güçlüklerdir.

Dış finansman sorunu ise, kooperatifleri yönlendirecek ve toplumsal kalkınmanın etkili bir aracı yapabilecek genel bir kooperatif politikasının olmayışından kaynaklanmaktadır.

Temel bir kooperatifçilik politikasının bulunmaması, kredi ve fon kaynaklarının dağılımına ve kooperatif kuruluşlarının, kredi kuruluşları ve fonlarla ilgili bakanlıklarla olan kanuni veya özel ilişkilerine göre bunlardan yararlanmasına neden olmaktadır. Bu durum bazı kooperatif kuruluşlarının bu kaynak ve fonlardan alabildiğine yararlanabilmesi sonucunu doğurmakta, buna karşılık bir çok kooperatif kuruluşunun ise kredi ve fon kaynaklarından yararlanmasını imkansız kılmaktadır. Tarımsal amaçlı kooperatiflerin tamamına kaynak sağlayacak bir kooperatifler bankasının kurulması veya kooperatiflere finansman imkanı sağlayan kuruluşların tarım kooperatiflerinin tamamına eşit muamele yaparak desteklemesi sağlanmalıdır.

Devletin kredi kuruluşları vasıtasıyla fonlarla yarattığı kaynaklardan kooperatif kuru-

luşların, ortaklarına götürdükleri hizmetler ve ortak sayıları dikkate alınarak yararlandırılması hem ayrıcalıklı uygulamaları ortadan kaldıracak hem de bütün kooperatiflerin finansman sorununa kısmen de olsa çözüm sağlayacaktır.

Kırsal kesimin devletçe desteklenen kooperatif projeleri ayrı ayrı bakanlıklar tarafından yürütüldüğünden, bunlar arasında koordinasyon ve işbirliği yapılamamakta ve böylece kaynak ve zaman kaybı ortaya çıkmaktadır. Aynı amaca hizmet eden değişik kooperatifler kurulmakta, çiftçi hizmet alabilmek için hepsine ayrı ayrı üye olmakta, tasarruf imkânı kısıtlı olan çiftçinin gücünü birkaç kooperatife pay etmek zorunda kalması, katılım payını düşürdüğünden, güçlü kooperatif kurulma imkânı da kendiliğinden ortadan kalkmıştır.

Ülkemizde vergi kurallarına uygun davranılmadığı bir gerçektir ve devletin kaçırılan vergiler yoluyla da güçsüzleştirildiği herkes tarafından açıkça bilinmektedir. Karaborsa ve tekelleşmenin önündeki en büyük engel olan tarım kooperatifleri ortaklarına belgesiz hiçbir mal vermemektedir. Özel sektörün bazı tüccarları belgesiz mal satışı yoluyla KDV'yi fiyattan düşerek haksız rekabet ortamı yaratmaktadır. Halbuki kooperatifler faturasız mal satmaktan ve hukuka uygun davranmaktan dolayı masraflarını karşılayamamakla karşı karşıya kalmaktadır. Zaten kâr amaçlı değil hizmet amaçlı satış yapan kooperatifler finansal dar boğazdan çıkabilmek için ya üyelerinin paylarını artırarak tepki çekmekte ya da dış krediye yönelerek mali çıkmaza girmektedir. Bunun önlenmesi için tarım ürünleri-

nin maliyetine yansıyan girdilerden alınan katma değer in ya sıfır seviyesine ya da %1-2'lere çekilmelidir.

Ağır ekonomik şartlarda mücadele veren kooperatiflerin kaynak yetersizliğini aşabilmeleri için; özel yasalarla kurulan bazı kooperatiflerde olduğu gibi düşük faizli ,uygun vadeli kredilerden yararlanmaları sağlanmalıdır.

Kooperatiflerin finansman sorunlarının çözümlenebilmesi için yasal ortamı mevcut bulunan bir kooperatifler bankasının veya mevcut bankalardan 1163 sayılı kanuna tabi tarımsal amaçlı kooperatiflere de kredi sağlama imkanlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Devletin bu kooperatifleri düşük faizli uzun vadeli kredilerle desteklemesi gerekmektedir.

Kooperatife üye olan çiftçinin sermaye yapısı çok küçük olduğuna göre, üyelerin katkılarının sınırlı olacağı hesap edilerek, kooperatiflerin mali sorunlarını hafifletecek kaynaklar ve fonlar oluşturulmalı veya benzeri düzenlemelerle yükleri hafifletilmelidir.

2.4 - Eğitim Sorunu

Her alanda olduğu gibi kooperatifçilikte de arzu edilen hedefleri yakalamanın ve bunun sürekliliğinin sağlanması eğitim yoluyla mümkündür. Türkiye'deki eğitimin genel sorunları kooperatifleri; dolayısıyla kırsal alanda yaşayan kooperatif üyelerini de etkilemektedir.

Ülkemizde kooperatifçiliğin gelişmesini engelleyen en önemli sorunlardan birisi de eğitim noksanlığı nedeniyle bilgili, tecrübeli ve bu işe gerçekten gönül vermiş elemanların yetiştirilmemiş olması, gerek

devletin gerekse kooperatif kuruluşların ve üniversitelerin bu konuda gereken önlemleri almamış olmasıdır.

Kooperatif üye ve yöneticilerinin kooperatifçilik ilke ve yöntemlerini öğrenebilmeleri açısından kooperatifçilik eğitiminin kooperatif üst örgütleri ile ilgili bakanlıklar tarafından yaptırılması gerekmektedir. En önemlisi kooperatiflerin yönetiminde uzman yöneticilerin yetiştirilmesi amacıyla meslek yüksek okulları açılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

Eğitim sorununun çözümü bakımından devletin kooperatifçilik eğitimi ve eleman yetiştirilmesi hususundaki makro politikalarını belirlemesi ve ilköğretimden üniversiteye kadar tüm eğitim kurumlarının üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirmesi için konunun üzerinde hassasiyetle durulması gerekmektedir.

Diğer taraftan ortaklara yönelik eğitim faaliyetlerinin yetersiz olması kooperatifçilik ilişkilerini olumsuz etkilediği için Birlikler kendi özellikleri doğrultusunda kooperatiflerin ortak, yönetici ve çalışanlarının eğitimine ilişkin faaliyetlerini sürdürmeli ve yapılacak seminer ve kurslarla üyeler ve çalışanlar aydınlatılmalıdır.

Kooperatif üst kuruluşlarının eğitim sorununu çöze bilmeleri için güçlü üst kuruluşlar oluşturularak bünyesinde kooperatifçilik ve diğer eğitim konularını da kapsayacak eğitim kurumları kurulmalı ve ilgili kurum ve kuruluşlar ile ortak hareket edilmelidir.

3- SONUÇ VE ÖNERİLER:

*Kooperatif üst birlikleri arası işbirliğinin geliştirile-

rek sosyal ve ekonomik güç açısından birlikte hareket etmeleri sağlanmalıdır.

*Kooperatif üst birlikleri karşılıklı olarak işbirliğine gitmeli ve çeşitli işlerin tekrarlanmasını önleyerek kaynak tasarrufu sağlanmalıdır.

*Bütün tarımsal amaçlı kooperatifler ihtiyaca cevap verecek şekilde düzenlenmiş tek bir kanun kapsamında değerlendirilmeli ve kooperatif birlik ve merkez birliklerinin aynı çalışma konularında birlikte hareket etmeleri sağlanmalıdır.

*Kooperatifler arası işbirliğinin geliştirilmesi ve sürekliliğinin korunabilmesi için tarımsal amaçlı kooperatiflerin üst birliklerinin de bir üst organizasyon ile irtibatı kurularak ulusal ve uluslar arası alanda yardımlaşma ve işbirliği imkânları geliştirilmelidir.

Kaynaklar :

1-1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun Uygulanmasında Kooperatiflerin Durumu ve Sorunları.

Cilt.1, VII. Türk Kooperatifçilik Kongresi Tebliği.

2-Zarakolu A.,1981. Ülkemizde Kooperatif İşletmeleri ve Ana Sorunları. X Türk Kooperatifçilik Kongresi. Türk Kooperatifçilik Kurumu. Fon matbaası, Ankara

3-Tarımda Örgütlenme.(Komisyon Raporu) ,1977. TZMB., Ankara

4-Türkiye' de Kooperatifçilik. 1997 Türk Kooperatifçilik Kurumu. Yayın No: 88, Ankara

5-Serin E. 2001, Pankobirlik S.S. Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği. Karınca. Yıl:66, sayı: 780

TÜRKİYE ESNAF VE SANATKÂRLAR KREDİ VE KEFALET KOOPERATİFÇİLİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Prof.Dr.Nevzat AYPEK*

Giriş

Türkiye’de esnaf ve sanat-kârların kökleri çok eski dönemlere dayanmaktadır. Anadolu Selçuklularından bu yana esnaf ve sanat-kârlar ekonomik ve sosyal hayatın gelişmesinde ağırlıklarını hissettirmişlerdir. Esnaf ve sanat-kârlar üretici ile tüketici arasında bir köprü görevi gören , bunu yaparken de yeteneğini kullanan kişilerdir. Aynı zamanda, topluma şekil veren yeteneklerin aktarılması görevini üstlenmiş bir unsur olan esnaf ve sanat-kârlar kültürel değerlerin diğer nesillere aktarılmasına katkıda bulunurlar. Bu bakımdan toplumsal özelliklerin devamını sağlayan ve yabancılaşmayı önleyen bir özellik taşımaktadırlar.

Tarih boyunca ekonomik ve sosyal hayatın biçimlenmesinde önemli görevler içeren esnaf ve sanat-kârlar 1830’larda Ahilik Teşkilatını ortaya çıkarmalarıyla kurumsal bir yapıya sahip olmuşlardır. 20.yüzyılın başlarına kadar etkinliğini sürdüren bu teşkilat, mesleki hayatı düzenlemenin ve kurumsallaştırmanın yanısıra toplumsal hayata da büyük katkılar sağlamıştır. Ancak, Ahilik Teşkilatının 20.yüzyılın başlarında orta-

dan kalkması ile esnaf ve sanat-kârlar ekonomik güçsüzlük ve dağınmışlık içerisine girmişlerdir. Nitekim, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren esnaf ve sanat-kâr yavaş yavaş toparlanmaya, ekonomik ve toplumsal hayattaki yerini ve etkinliğini kazanmaya başlamıştır. Çünkü, Dünyada olduğu gibi, Türk Ekonomisi’nin de önemli ve dinamik unsurlarından olan esnaf ve sanat-kârlar, bir yandan toplumun tüm kesimlerine yönelik üretimi ile ekonomik büyümeyi sağlarken , diğer yandan da önemli bir istihdam imkanı ortaya çıkararak ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasında ve istikrarın sağlanmasında önemli roller oynamaktadır. Bunun sonucudur ki, esnaf ve sanat-kârlar bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısında; endüstrileşmenin, sağlıklı kentleşmenin, optimum dağıtım ve ticaret uygulamalarının sürükleyici ve vazgeçilmez öğesidir.

Esnaf ve sanat-kârların çalışmalarını kâr amacından çok, toplumsal ihtiyaçların giderilmesine yöneliktir. Ancak bu çalışmaların yapılması az veya çok bir sermayeyi gerektirir. Esnaf ve sanat-kârların kendileri için gerekli olan sermayeyi, sermaye kazancı ola-

rak veya tasarruf olarak edinmeleri oldukça zaman alıcı ve güç bir iştir. Bu nedenle esnaf ve sanat-kâr ihtiyacı olan sermayeyi başka bir kişi veya kurumdan karşılama yada devletten talep etme yoluna gitmektedir.

Genellikle, esnaf ve sanat-kâr iş kurarken özsermayesinin yeterli olmadığı durumlarda akraba ve tanıdıklardan borç para almak suretiyle özsermaye yetersizliğini gidermeye çalışmaktadır. Ancak bu kaynak sınırlı olduğundan iş kurarken veya faaliyet döneminde sermaye ihtiyacı olduğunda kredi kurumlarından borç para istemektedir. Ancak, kredi kurumları muhafazakâr kurumlar olduklarından, esnaf ve sanat-kâr GAP fenomeni ile karşı karşıya gelmektedirler. Yani, kredi kurumu teminat istemektedir. Diğer taraftan, talep edilen krediler küçük hacimlerde olduğundan işlem maliyetleri ve kredi maliyetleri artmaktadır.

GAP fenomeni esnaf ve sanat-kârları kooperatifleşmeye sevk etmiştir. Böylece, teminat olarak verilecek menkul veya gayrimenkulde sahip olmayan esnaf ve sanat-kâr öncelikle müşterek ve müteselsil

* Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi

kefalet sistemi ile teminatsız kredi almayı ve sonra da kredi maliyetlerini düşürmeyi hedeflemiştir. Böylece kredi ve kefalet kooperatifi fikri ortaya çıkmış olup, Türkiye'de ilk esnaf ve sanatkâr kredi ve kefalet kooperatifi 1951 yılında Ankara'da kurulmuştur.

Kooperatifleşmenin olumlu sonuçlarının, birleşerek büyümenin yani maddi ve manevi güçlerin birleştirilmesiyle ortaya çıkan sinerjinin etkileri olduğunu gören 56 esnaf ve sanatkâr kredi ve kefalet kooperatifi daha büyük birliklikleri teminen önce 8 esnaf ve sanatkâr kredi ve kefalet kooperatifi bölge birliğini ve 1970 yılında da Esnaf ve Sanatkâr Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Merkez Birliğini kurmuşlardır. Halen, yaklaşık 1.000.000 esnaf ve sanatkârın üyesi olduğu yaklaşık 900 kredi ve kefalet kooperatifinin oluşturduğu 32 kredi ve kefalet kooperatif bölge birliği ile kredi ve kefalet kooperatifleri merkez birliğini faaliyetini sürdürmektedir.

Kredi - Kefalet

Piyasa ekonomisinin en yoğun uygulandığı ülkelerde dahi olduğu gibi esnaf-sanatkâra ve küçük işletmelere direkt veya dolaylı finansal desteklerin Türkiye'de de uygulamaya alınması ile Halk Bankası görevlendirilmiştir. Şöyle ki, esnaf ve sanatkârın kredi ihtiyacını Halk Bankası karşılayacaktır. Ancak, kredi faiz oranları piyasa faiz oranlarının altında olacaktır. Piyasa faiz oranı ile esnaf ve sanatkâra kullandırılan kredi faiz oranı arasındaki fark hazine

tarafından Halk Bankası'na ödenecektir. Bu süreçte, kredi talebi olan esnaf ve sanatkâr, üyesi olduğu esnaf ve sanatkâr kredi ve kefalet kooperatifine başvurmakta, talep ettiği kredi tutarının belli bir mislinde ipotek ve en az dört esnaf ve sanatkârın da müşterek ve müteselsil kefaleti ile kredi talebi kooperatif tarafından Halk Bankası'na, kooperatifin de bankaya karşı kefaleti ile birlikte bildirilmekte ve esnaf ve sanatkâr Halk Bankası'ndan kredisini kullanmaktadır. Esnaf ve sanatkârın kullandığı krediyi ödememesi halinde birim kooperatifin, bölge birliğinin ve merkez birliğinin kefaletten doğan sorumluluğu başlamakta.

Mevcut uygulamada, kooperatifin esnaf ve sanatkâra direkt kredi vermesi söz konusu olmayıp, sadece bankaya karşı kefaleti söz konusudur. Ancak, kefalet riskini de esnaf ve sanatkârdan aldığı ipotek ve kefalet ile minimize etmektedir. Dolayısıyla sistem, esnaf ve sanatkârın kefalet çıkmazını da gidermemektedir. Teminat verecek menkul veya gayrimenkulü olan esnaf veya sanatkâr kooperatif aracılığı ile kredi kullanabilmektedir. Bunun sonucu olsa gerektir ki, Türkiye'de sayısı 4 milyonu bulan esnaf ve sanatkârdan sadece 1 milyonu yani %25'lik kısmı sistem içindedir. Ayrıca bunların tamamında aktif üye değildir. Çünkü, mevcut sistem krediye ihtiyaç duyulduğunda başvuru ve üye olunan ve üyesine sadece Halk Bankası'na esnaf ve sanatkâr ol-

duğunu belgeleme hizmeti veren bir kooperatif anlayışı ve işleyişinden ibarettir. Birim kooperatiften, kooperatif bölge birliklerine ve kooperatif merkez birliğine giderek Türkiye çapında bir sivil toplum örgütü olan sistem bu büyüklüğünden ekonomik bir sinerji de ortaya çıkaramamaktadır. Kooperatif üyesi esnaf ve sanatkârın kooperatifleşmeden sağladığı fayda üyesi olduğu birim kooperatifin ölçeği ve gücü ile sınırlı kalmaktadır. Ayrıca, Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet kooperatifleri 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu izin vermediği için kredi kurumu olarak faaliyet gösterememektedir.

Esnaf ve Sanatkârlar Kredi Kefalet Kooperatiflerinin hizmetleri sadece Halk Bankası'ndan kredi kullandırılması ile sınırlı kalmasından olsa gerektir ki, bir esnaf veya sanatkâr kredi ihtiyacı olduğu zaman bir zorunluluk sonucu kooperatif ortağı olmakta ve kredi ihtiyacını karşıladıktan sonra da bir daha kooperatife uğramamaktadır. Tabii ki, bu durum ortağa kooperatif bilincinin verilmemesinden, ortak kooperatif ilişkilerinin geliştirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Keza, kredi talebinde bulunan herhangi bir ortağın her tutardaki kredi talebini değerlendiren ve kefaletini veren birim kooperatifdir. Oysa ki, talep edilen kredi tutarlarına paralel olarak kademeli bir şekilde karar verme ve kefalet kullandırma yetkisi birim kooperatifte, bölge birliğinde ve merkez birliğinde olmalıdır. Ayrıca, esnaf ve sanatkârlar, bilimsel tabanlı

herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmadan kredilendirilmekte olup proje bazlı finanslamaya gidilmemektedir.

Üst Örgütlenme ve Yönetim

Esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatiflerinin üst kuruluşları bölgesel bazda oluşturulmuş bulunan 32 bölge birliği ve ulusal düzeyde örgütlenmiş olan Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği (TESKOM-B)'dir. TESKOM-B, bütün bölge birliklerinin bağlı olduğu en üst düzeydeki örgütlenme olup, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin üyesidir.

TESKOM-B'un mevcut kanun ve ana sözleşmelere göre faaliyetlerinin sürdürülmesinde sorumlu organları; Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu'dur.

Genel Kurul: Mevcut ana sözleşmeye göre Merkez Birliğinin en yüksek organı olup, bütün bölge birliklerini temsil etmekte ve birliklerce seçilen temsilcilerden oluşmaktadır. Birlikler kendilerine bağlı kooperatif sayısına göre genel kurula temsilci gönderirler. Genel kurulda; 10 kooperatifi olan birlikler 2, 11-25 kooperatifi olan birlikler 3, 26-35 kooperatifi olan birlikler 4, 26 ve daha fazla kooperatifi olan birlikler 5 temsilci ile temsil edilirler. Her temsilcinin genel kurulda bir oy hakkı vardır. Genel kurulun görevleri ana sözleşmenin 13.maddesinde belirtilmiştir.

Yönetim Kurulu : Genel kurul üyeleri arasından en az

1, en çok 4 yıl için seçilirler. Üye sayısı her birliği temsil edecek şekilde genel kurulca tespit edilir. Bir birlikten iki kişi seçilemez.(Yönetim kuruluna bölge birliği başkanlarının seçilmesi teamül haline gelmiştir.) Yönetim kurulunun görevleri ana sözleşmenin 21.maddesinde belirtilmiştir.

Yönetim Kurulu bir genel başkan ve 4 başkan vekili seçerek görev bölümü yapar. Yönetim kurulu genel başkanın daveti ve genel başkan olmadığında ise, yetkili kılacağı bir başkan vekilinin çağrısı ile toplanır. Toplantı en az 6 ayda bir defa ve en az yarım fazla üyenin katılımı ile yapılır. Genel başkan ve 4 başkan vekili başkanlık divanını oluşturur. Yönetim kurulu gerekli gördüğü takdirde 3 ile 5 kişilik murahhas üyeler kurulunu seçebilir. Halen seçilmiş 5 kişilik murahhas üyeler kurulu bulunmaktadır. Başkanlık divanı iki ayda bir toplanır. Ayrıca, gerektiği halde genel başkanın daveti ile toplanır. Yönetim kurulu yetkilerinin bir kısmını başkanlık divanına devredebilir.

Halen 32 bölge birliği olduğundan; 32 kişilik bir yönetim kurulu oluşmaktadır. Ayrıca, bölge birliği sayısı arttığında yönetim kurulu üye sayısı da artacaktır. Hal böyle iken, 32 üyelik bir yönetim kurulu toplanma, karar alma ve yönetmede çok yavaş ve hantal kalacaktır. Oysa ki, bölge birliği başkanları bir temsilciler kurulu teşekkül ettirip, içlerinden bir yönetim kurulu oluşturabilirler.

Denetim Kurulu: Genel kurul üyeleri arasından veya dışardan Merkez Birliğinin işlem ve hesaplarını denetlemek üzere, en fazla 7 üye 3 yıl için seçilir. Seçilen üyeler aralarından birini başkan seçerler. Denetim kurulunun görev ve yetkileri ana sözleşmenin 26.maddesinde belirtilmiştir.

Kooperatiflerde denetim bir ihtisas işidir. Ayrıca, dünyada kredi kooperatiflerinde standardize edilmiş denetim kuralları uygulanmaktadır. Hal böyle iken, denetim kuruluna çoğunlukla esnaf ve sanatkârların seçilmesi ve genellikle esnaf ve sanatkârın gerekli denetim formasyonuna sahip olmaması kurulu aktif işlev görmekten alıkoymaktadır.

Denetim kurulunun yanı sıra iç denetim ve dış denetim de sözkonusudur.

İç Denetim ; Genel Müdüre rapor veren teftiş kurulunun sorumluluğundadır. Teftiş kurulu müfettiş ve müfettiş yardımcılardan oluşmaktadır. Müfettiş yardımcılar zaman zaman eğitime tabi tutulmaktadır. Merkez Birliği müfettişleri 32 bölge birliğinin iç denetimini yapmakla yükümlüdürler. Ancak, Merkez Birliğinin denetim ihtiyacı ve teftiş kurulu ile arasındaki işçi-işveren ilişkisinin getireceği olası subjektiflik dış denetim ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. **Dış Denetim;** Esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatiflerinin sorumluluğu Sanayi ve Ticaret Bakanlığındadır. Sorumluluğun kapsamına sistemin bütün gözetim ve denetim işleri

de alınmıştır. Ayrıca, Bakanlık ana sözleşmeye göre, bağımsız dış denetim kuruluşlarına merkez birliğini denetletirebilir. Nitekim, etkili ve düzenli bir dış denetimin olmaması çok büyük bir sorundur. Esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri sistemi, bütünlüğünü ve mali performansının geçerliliğini kanıtlayacak herhangi bir araca sahip değildir. Bu durum bile başlı başına bir olumsuzluk nedeni olabilir.

Türk Kredi ve Kefalet Kooperatifçiliğinde teşkilatlanma birimi kooperatiflerdir. Teminat verme, plasman sağlama gibi uygulamaya ilişkin iş ve işlemler tamamen kooperatiflerin görev, yetki ve sorumluluğundadır. Kooperatifler ortaklarının bankalardan alacakları kredilere kefalet sağlamaktadır. Kooperatifler yasal olarak bütün bankalar ile çalışabilmekte ve ortaklarının alacakları kredilere kefalet verebilmektedir. Ancak uygulamada kefalet sisteminin Türkiye Halk Bankası kaynaklarından esnaf ve sanatkârlar için tahsis edilen iyileştirilmiş (düşük faizli) kredilerin kullanımında işletildiği görülmektedir.

İyileştirilmiş krediler esnaf ve sanatkârlar kesimine sağlanan devlet yardımlarından birisidir. Devlet, kooperatiflerin kefalet verdiği esnaf ve sanatkârlara Türkiye Halk Bankası tarafından verilen kredilerin faiz oranını ticari kredilere göre daha düşük tutarak, aradaki farkı Türkiye Halk Bankası'na ödemekte idi. Bu nedenle Türkiye Halk Bankası'nın kooperatifler ile bir-

likte Devlet tarafından sağlanan yardımların esnaf ve sanatkârlara ulaştırılmasında aracılık rolü oynadığı söylenebilir. Keza bu aracılık yetkisi ve görevi sadece Türkiye Halk Bankası'na verilmiştir.

Üst kuruluşların görevi ise koordinasyon, politika belirleme, sorunlara makro ölçekte yaklaşarak çözüm oluşturma, hükümetler ile diyalog kurarak kesimin sorunlarının çözümüne öncülük etmektir. Esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatiflerinin örgütlenmesi yıllar içinde ve ihtiyaçlar çerçevesinde aşığıdan yukarıya doğru şekillenerek bugünkü noktaya ulaşmıştır.

Yeni Ekonomi Politikaları

T.Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri sistemi 2001 yılına kadar yaklaşık 50 yıldır yukarıda açıklandığı gibi çalışmıştır. Nitekim 2000 yılının sonlarında ve 2001 yılının başlarında Türkiye ekonomisinde yaşanan olumsuz gelişmeler; bunun sonucunda alınması gereken radikal tedbirler, Uluslar arası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi finans kuruluşlarına hükümetçe verilen taahhütler, mevcut esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri sisteminin en önemli unsurunu ortadan kaldırmıştır. Bu da Türkiye'de her kesime yapılan sübvansiyonların ve verilen nakdi teşviklerin kaldırılmasıdır. Dolayısıyla, bir taraftan esnaf ve sanatkâra da piyasa şartlarında kredi kullanırılması gündeme gelirken; diğer taraftan

hazine kaynaklı kredilerde dondurulmuştur. Bunun sonucu olarak, esnaf ve sanatkârın kredi ve kefalet ihtiyacı daralan piyasa ile birlikte artarak devam ederken ve esnaf ve sanatkâra kefalet desteği veren kooperatif sistemi de Türkiye çapındaki örgütü ile faaliyetini sürdürürken esnaf ve sanatkâra kredi olarak kullanılacak yeni fonlar olmaması veya esnaf ve sanatkârın katlanabileceği maliyetlerde olmaması sistemi işlemez hale getirmiştir. Halen, Halk Bankası faaliyettedir. Esnaf ve Sanatkâra kredi kullanmaktadır. Ancak piyasa faiz oranlarından kullanılmaktadır. Bu durum sistemin teorik olarak yürürlükte olduğunu gösterebilir. Ancak Halk Bankasının yakın gelecekte özelleştirilmesi ile birlikte sistemin teorik olarak ta mevcudiyeti kalmayacaktır.

Türkiye'de 4 milyon esnaf ve sanatkâr ve aileleriyle birlikte oluşturduğu yaklaşık 20 milyonluk nüfus ihmal edilemeyecek sayı ve nitelikte olup ikame edilemeyecek ekonomik ve toplumsal fonksiyonlar içermeye devam etmektedir. Keza, esnaf ve sanatkârın yarım asırda 900 birim kooperatif, 32 bölge birliği ve merkez birliği şeklinde Türkiye çapında örgütleyerek Türkiye'nin büyük organizasyonlarından biri haline getirdiği kooperatifçilik, işletmecilik, kefalet bilgi ve birikimine sahip Türkiye esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri sistemi de mevcudiyetini korumaktadır. Ancak son iki yıldır ekonomik ve toplumsal anlamda işlev görememe-

nin ezikliğini ve umutsuzluğunu yaşamaktadır.

Dünyada küreselleşme ile başlayan değişim sürecinin Türkiye’de de hissedilmeye başlaması ile devlet ve kurumları da küreselleşen dünyada yerlerini alabilmek için değişime ve yenilenmeye başlamışlardır. Bu bağlamda; devlet anlayışı, devletten beklenen fonksiyonlar, devletin ekonomik alandaki yeri gibi devlet ve dışındakiler ile ilişkileri gözden geçirilmeye ve yeniden düzenlenmeye başlanmıştır. İşte bu süreçte, devletin desteklediği belli kesimlerden biri olan esnaf ve sanatkâra rekabet üstünlüğü sağlayacak ölçülere varabilen faiz sübvansiyonu da ortadan kalkmıştır.

Nitekim;

- Türkiye’de yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinden tüm sektörler gibi, hatta ekonomik güçleri çok sınırlı olduğu için esnaf ve sanatkârlar daha büyük oranda etkilenmiş ve Türkiye Halk Bankası’ndan kullanmış oldukları kredileri ve/veya faizlerini ödeyemez duruma gelmişlerdir.

- Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması ve özelleştirilmeye hazırlanması amacıyla çıkarılan 25.11.2000 tarih ve 4603 sayılı Kanun ile de Türkiye Halk Bankası’nın kaynak maliyetinin altında esnaf ve sanatkâra kredi kullandıramayacağı hükmü ile birlikte artık bu kesim hazine tarafından sübvansiyon edilen düşük faizli kredi imkanlarını da yitirmiş ve

adı geçen banka yöneticilerinin vicdanına terk edilmiştir.

- Bazı Esnaf ve sanatkâr kredi ve kefalet kooperatifi başkan ve yöneticilerinin yanlış uygulama ve kredi verme politikaları sonucunda tahsili mümkün olmayacak kişilere krediler kullandırmışlardır. Bugün de bu kredilerin geri dönüşünü sağlamamışlardır.

Yukarıda belirtilen üç olumsuzluk esnaf ve sanatkârı içinden çıkılması güç bir duruma sokmuştur.

Sonuç

TESKOMB çatısı altında bir kooperatif örgütlenmesi, bu örgütü yönlendirecek ve etkin çalıştıracak bir yönetim yapısı, Türkiye çapında fiziksel ve teknolojik alt yapısı, insan kaynakları ve 50 yıllık kefalet kooperatifçiliği hafızası olan esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatiflerinin en üstteki organı olan Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Merkez Birliği yeniden yapılanma ihtiyacını en yoğun şekilde hissetmektedir. Ancak bu yeniden yapılanma sürecinde, Türk Kooperatif Mevzuatı yeterli gelmeyebilir. Özellikle 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nda, Esnaf ve Sanatkârlar Kredi Kefalet Kooperatiflerine ilişkin kanuni düzenlemelerde ve esnaf ve sanatkâra sadece Türkiye Halk Bankası’ndan kredi kullandırılması halinde imtiyazlar tanıyan mevzuatta değişiklik yapılması gerekebilir. Diğer taraftan, Esnaf ve Sanatkârlar Kredi Kefalet Kooperatiflerinde bir uzmanlık hizmet

ti verilmediğinden mevcut insan kaynakları kalite ve kantite açısından belli bir standardı taşımadığından özellikle kredi kurumu şeklinde olacak bir yeniden yapılanmada profesyonel işgücüne ihtiyaç duyulacaktır. Bunun sonucu olarak da Esnaf ve Sanatkârlar Kredi Kefalet Kooperatifleri, Bölge Birlikleri ve Merkez Birliği’nin insan kaynakları gözden geçirilip, performans ve verimlilik esasına dayalı bir insan kaynağı yönetimi gerekecektir.

Dünya kooperatif hareketinde görülen çok amaçlı kooperatiflere geçiş süreci paralelinde; Esnaf ve Sanatkârlar Kredi Kefalet Kooperatiflerinin de amaç çeşitlendirmesi yapması kaçınılmazdır. Bu bağlamda, sadece kredi kullandıran değil; kullandırdığı krediyi takip eden, isabetli projelere yönlendiren, esnaf ve sanatkâr arasında birbirini yok eden bir rekabet yerine işbirliği halinde rekabeti sağlayacak tarzda bir yapılanma gerekmektedir. Bu çerçevede TESKOMB modelinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için “Alternatif finansal modeller ve teşvik sistemleri neler olabilir?” sorusunun cevaplandırılması son derece önemlidir.

Kooperatif sistemin tarafları ortaklar ve birim kooperatiftir. Birim kooperatif, herhangi bir kooperatif üst örgütlenmesi içinde yer alıyor ise; ortak, birim kooperatif, bölge kooperatif birliği ve kooperatif merkez birliği sistemin taraflarını oluşturmaktadır. Kooperatif ortağının sistemden beklentisi de maddi ve manevi güçlerin birleştirilmesi ile

ulaşılan gücün başka bir ifade ile ölçek ekonomisinin ortaya çıkaracağı sinerji etkisi başta olmak üzere avantajlardan yararlanmaktır. Bu bağlamda, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi sisteminde; yaklaşık bir milyon kooperatif ortağı esnaf ve sanatkar, 900 birim kooperatif, 32 kooperatif bölge birliği ve bir merkez birliği vardır. Sistemden beklenen, ihtiyaçların maliyet değerinden karşılanmasıdır.

Kredi ve kefalet kooperatifliğinde öncelikle karşılanması gereken ihtiyaç kredidir. Sistem ulaşmış olduğu ölçeğin büyüklüğü paralelinde ucuz finansman maliyeti ile kredi temin edip, ortaklarına kullanıracaktır. Böylece ortak bir taraftan ucuz finansman sağlarken diğer taraftan verecek teminatı olmadığından finans kurumlarından kredi alamama riskini de ortadan kaldırmış olacaktır. Esnaf ve kefalet kooperatifliği sistemi özellikle ortağın finansman riskini ortadan kaldırmakta ise de, esnaf ve sanatkarın taşıdığı yatırım riskini, yönetim riskini, pazar riskini, teknolojik riskini de yok etme veya azaltma amacında olmalıdır.

Sınırlı imkânlarını birleştirerek ihtiyaçlarını maliyetine karşılama amaçlı olarak kurulan ve gelişen kooperatifler; piyasa ekonomisi içinde keskinleşen rekabete karşı da bir savunma mekanizması olarak gelişimini devam ettirmiş ve ekonomik hayatta üçüncü sektör olarak yerini almıştır. Bu bağlamda, kooperatif işlet-

meciliğinde maliyet değeri ile ihtiyaçları karşılama kavramı, aşırı kâr hedeflemeyen sosyal kârlılık kavramına dönüşmeye başlamıştır.

Kooperatif davranış ve kooperatifleşme sürecindeki gelişme ve değişimden hareketle; esnaf ve sanatkar kredi ve kefalet kooperatifinden, esnaf ve sanatkarın beklentisi öncelikle finansal riskinin giderilmesi olmakla birlikte teknolojiye ve tüketici taleplerindeki hızlı değişim ve gelişim paralelinde; yatırım riskinin giderilmesini teminen proje değerlendirme hizmeti, pazar riskini gidermeye yönelik olarak tedarik ve satış için ürün ve pazar analizi hizmeti, yönetim riskinin giderilmesi için hizmet içi eğitim özellikle mesleki eğitim ve danışmanlık hizmeti gibi sayılabilir.

Esnaf ve sanatkarın sistemden satın alacağı hizmetler, ekonominin üstünlüğü ilkesi doğrultusunda ve sosyal kârlılık limitleri dahilinde birim kooperatifi veya kooperatif bölge birliği veya merkez birliği tarafından karşılanacaktır. Bu şekilde sistem, ekonomik olarak daha da güçlenecek, sinerji etkisi daha da artmaya başlayacak, ortakların ihtiyaçları daha hızlı ve daha ucuza karşılanır olacaktır. En önemlisi de sistem içindeki ortak esnaf ve sanatkarın gelişimini ve değişimini gören sistem dışındaki yaklaşık 3 milyon esnaf ve sanatkar da sisteme yönelecek, sistemin ölçeği ve sinerjisi kat kat artacaktır.

Ekonomide tam liberalizasyonun uygulandığı iddia

edilen ülkelerde bile esnaf ve sanatkarlara destekler sürmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de de esnaf ve sanatkarlara yönelik dolaysız ve dolaylı birtakım destekleri, teşvikleri kullandırmak isteyen devlette sistemin taraflarından birisidir. Keza, dünyada sosyal amaçlı kuruluşların etkinliğinin giderek arttığı özellikle uluslar arası finans kuruluşlarının esnaf ve sanatkarlara veya toplumun diğer gruplarına yönelik finansal desteklerini sosyal amaçlı kuruluşlar aracılığı ile yaptığı gözlenmektedir. Bu gözlemden hareketle, esnaf ve sanatkarlar kredi ve kefalet kooperatifleri devlet destek ve teşviklerinin esnaf ve sanatkarlara ulaştırılmasında tabii aracı rolü üstlenmektedirler. Ancak, esnaf ve sanatkar tanımlarının da gözden geçirilip, standardize edilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan esnaf ve sanatkarlar kredi ve kefalet kooperatifleri sözkonusu aracılık faaliyetini sadece Türkiye Halk Bankası ile birlikte yerine getirmek zorundadırlar. Türkiye Halk Bankası’nın yerine başka bir bankanın ikame edilmesi halinde bir takım imtiyazlar ortadan kalkacaktır. Keza bu durum da bir mevzuat düzenlemesi gerektirmektedir.

* TESKOMB tarafından yaptırılan ve çalışmayı yapan komisyon üyesi olarak “ Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri, Merkez Birliği ve Alt Teşkilatının Yeniden Yapılanmasına İlişkin Öneriler” isimli çalışmadan faydalanılmıştır.

ANADOLU SELÇUKLU KOOPERATİFÇİSİ AHI EVRAN

Enver KILIÇ*

Ahi Evran 1171 yılında Azerbaycan'da doğmuş, Horasan'da eğitim görmüş ve 1204 yılında Kayseri'ye göç etmiştir. Asıl adı Şeyh Nasirüddin Mahmut'tur. Kayseri'ye yerleşen Şeyh Nasirüddin Mahmut, dabbağ olduğundan burada bir deri atölyesi kurmuştur. Bu deri atölyesinin bulunduğu mahalde, zamanla işçi ve ustalar çoğalmış, yeni atölyeler kurulmuş ve 32 tür zanaatkârın çalıştığı bir sanayi sitesi oluşmuştur.

Ahi Evran, dericilerin piri ve bütün zanaatkârların lideri olarak bu sanayi sitesinde hizmet vermiştir. Böylece kurulan Ahilik, inancı bilimle pekiştiren, marifetle şekillendiren, önceliği bireye sonra topluma ve devlete veren sosyal bir sistem⁽¹⁾ olarak bütün Anadolu'ya yayılmıştır.

"İyi bir saraç olmasının yanında aynı zamanda iyi bir halk hekimi de olan Şeyh Nasirüddin Mahmut, yılan zehrinden ilaç yapmakta ve derisini de deb-

başlamakta hünerli olduğundan kendisine halk arasında Evran veya Evren adı verilmiştir" (Bayram, 95a) Hatta debbağhanesinin mahzeninde yılan beslediği bile rivayet edilmektedir.

Anadolu Selçuklu Sultanı Aleaddin Keykubad'ın isteğiyle 1227 yılında Konya'ya göç eden Ahi Evran, debbağlık zanaatına burada da devam etmiş, ayrıca medresede ders vermiştir. Ancak, 1247 yılında Mevlana'nın hocası Şems-i Tebrizi'nin öldürülmesi olayına adı karışması nedeniyle Kırşehir'e göç etmiş ve 1261 yılında burada ölmüştür.

Şems-i Tebrizi olayına adının karışması veya karıştırılması iftira olabilir. Sosyal barış, huzur ve mutluluk uğruna hiçbir karşılık beklemeden kendini topluma adayın bir kişinin böyle bir iş yapabileceğini zannetmiyorum. Ahi Evran'ın bu olaya adının karışmasının; faillerin Ahilikten yana görünmeleriyle sınırlı olduğunu düşün-

yorum. Esasen Ahi Evran, bu duruma çok üzülmüş ve Kırşehir'de ömrünün son 14 yılını hüznün içinde geçirmiş, 90 yıllık bir yaşam böyle sona ermiştir.

Ahi Evran, hayatı boyunca toplumun mutluluk ve refahı için bütün zanaat kollarının yaşatılmasının gerekli olduğunu savunmuştur. İnsan ihtiyaçlarını karşılayan her mesleğin kutsallığına inanması; esnafı organize etmeye ve topluma hizmet sunmaya sevk eden önemli bir özelliğidir. Fikirlerinin Anadolu'da devlet tarafından benimsenmesi ona düşüncelerini uygulama fırsatı vermiştir.

İşyerlerinde çalışan usta, kalfa, çırak, yamak arasındaki ilgi ve münasebetleri düzenlemiş, değişik kademelerdeki işçilerin eğitimlerini disipline etmiş, mesleğe girmeye terfileri belirli esaslara bağlamıştır. Bu konuda halkın anlayabileceği şekilde kitaplar yazmıştır. Ahi muallimler bu kitapları ders kitapları olarak okutmuşlardır.

* T. Tüketim Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Başkanı

¹ Bayram, Doç. Dr. Mikail, Ahi Evran, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, 16,31

O'nun kurduğu sisteme göre, her meslek kolunun başında bir şeyh "pir" bulunuyor, kendisi de "Pir-i Piran" yani şeyhlerin şeyhi olarak anılıyordu. Çıralıktan kalfalığa veya kalfalıktan ustalığa geçiş gibi terfilerde, işin başındaki ustanın ve şeyhin izni alınıyor ve özel törenler düzenleniyordu.

Hile yapan esnaf için de değişik cezalar konulmuştu. Örneğin, uyarıya rağmen eyleminde ısrar eden bir esnafın, yetkililer tarafından halkın huzurunda papuçlarının kendi dükkanının damına atılması olayı bunlardan biriydi. Çarşı esnafından bir kişi böyle bir ceza aldığında bir daha müşteri toplayabilmesi çok zor olurdu. Çünkü, "Papuçları dama atılmıştı".

Ahilik fütüvvet hareketine bağlı bir kuruluştur. Fütüvvet, İslam dünyasında kahramanlık, yiğitlik ve cömertlik ülküsüdür. "Türkler İslamiyet'ten önce kendi kültürlerinde bulunan ve "Akıllık" adı verilen kahramanlık, yiğitlik ve cömertlik ülküsünü, İslam dinini benimsedikten sonra, İslam ahlâkı ve değerleriyle pekiştirdikleri "Akıllık" geleneğini, bir versiyon

olarak Anadolu'da Ahilik adı altında yaşatmaya çalışmışlardır.(2)

Ahi; kardeş, Ahilik de kardeşlik anlamına gelmektedir. Ahilik ülküsünde kendini topluma adanma, karşılık beklemezsizin yolcuya, düşküne, muhtaca yardım elini uzatma, yedirme, içirme, barındırma gibi görevler de vardır.

Toplumun ahlâki değerleriyle sanat-zanaat ve ticaretin uyumlu bir birleşimi olarak 13.yüzyılda Anadolu insanı tarafından kurulan ve bir Türk-İslam kuruluş olan Ahilik Teşkilatı, asırlar boyu bütün esnaf ve meslek sahiplerine, sanatkârlara yön vermiş, çalışmalarını denetlemiş, 18.yüzyıla kadar devam etmiştir.

Esnaf ve sanatkârların gerekli hammadde alımı ve satımı işlenmesi, piyasaya sürülmesi belirli bir düzen içinde yapılmış, zarara veya felakete uğrayan mensuplarına yardım edilmiş, fiyatları ayarlayarak, üretimi miktar ve kalite bakımından planlayarak üreticileri desteklemiş, sağlam ve kaliteli, ucuz mal üretimini sağlayarak tüketicileri korumuş, eğitime, toplumsal düzen ve

huzurun sağlanmasına önem vermiş olan Ahilik teşkilatı, bu özellikleriyle günümüzdeki kooperatifçiliğin, sendikacılığın, vakıf ve sigorta gibi sosyal güvence kurumlarının toplumsal ve kültürel temellerini oluşturmaktadır.

İlk toplu sözleşme 1764 yılında Kütahya'da fincan işçileriyle işverenleri arasında imzalanmıştır. Zamanın kadısının da tasdiğinden geçen ve halen Kütahya Şehir Kütüphanesi'nde bulunan bu sözleşme belgesi, günümüzde birer işçi kuruluş olan kooperatiflerin ve özellikle sendikaların ilk başlangıç noktasının Ahilik olduğunun kanıtıdır.

Ahi teşkilatı Osmanlılar döneminde İstanbul'un fethiyle esnaf loncalarına dönüşmüş, gayrimüslimler de loncalara kaydedilerek, din farkı gözetmeyen bir yapısallaşmaya gidilmiştir.

Günümüzde her sene 13-15 Eylül tarihleri arasında Kırşehir'de Ahilik ve Esnaf Bayramı kutlanmakta, teatral bir anlatımla terfi törenleri ve peştamal kuşanma geleneği yaşatılmaya çalışılmaktadır.

² Tunçata, Uğurhan, Ahilik, Milliyet, 08.04.2003, s.9

Doğumunun 131. Yılında Ülkemiz Kooperatifçiliğinin Öncüsü... MİTHAT PAŞA VE RUSÇUK

Nezih DEMİRTEPE

- 20 Kasım 1863 tarihinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun Tuna Valiliği görevi sırasında Şehir Köyü'nde (Piro) ülkemizin ilk kooperatifini kuran MİTHAT PAŞA'nın valiliğin başşehri Rusçuk'da kurduğu örnek kooperatifler, günümüzde de yaşıyor.
- İngiltere'de Rochdale Kooperatifinin açıldığı 1844'den, sadece 19 yıl sonra kooperatifçiliği ülkemiz topraklarına taşıyan ve daha sonra her yere yayan MİTHAT PAŞA'nın idareciliği, ilkeleri ve faaliyetleri günümüzde de tazeliğini koruyor.

Nezih DEMİRTEPE

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde (1854 yılında) Balkan Yarımadası'ndaki topraklarda, büyük bir karışıklık hüküm sürmektedir.(1) Sedaret, bu karışıklığı tespit ile "Ahmet Mithat" adlı bir Rusçuk'luyu görevlendirir. Şimdi 32 yıl öncesine (1822)'ye dönelim isterseniz.

Babası Hacı Ali Efendi zade, Hacı Hafız Mehmet Eşref Efendi'nin, Bulgaristan'ın Rusçuk şehrinden İstanbul'a göç etmesi neticesinde, İstan-

bul'da Mayıs 1822'de dünyaya gelen çocuğa "Ahmet Şefik" adı verilir. Rusçuklu bu asil aile çocuğu "Ahmet Şefik'e", altı yaşında Kur'an-ı Kerim okumasını müteakip "Hafız Şefik" lakabı takılır. Hekim olan babasının tayini üzerine, o tarihteki adı Rumeli Eyaleti olan bölgenin başşehri Vidin'e giden Hafız Şefik medrese eğitimini, burada tamamlar. 1832'de yeniden ailesiyle İstanbul'a dönen Hafız Şefik'i babası Divan-ı Hûmayun Kalemi'ne başlattırır. Kısa sürede çalışkanlığı ile övgüler alması üzerine "MİTHAT" mahlasını alır. Arapça başarılı anlamana gelen "MİTHAT" bey, 1835'de de bu defa Lofça'ya ailesiyle gider. Burada kaldığı bir yıl içerisinde Arapça'sını ilerletip İstanbul'a dönen "MİTHAT" bey, tekrar Divan-ı Hûmayun Kalemi'ne başlar. Boş vakitlerinde Fransızca dersler alan "MİTHAT" bey'e MİTHAT Efendi adı verilir. 1840'da, bu defa Sedaret Mektubi Kalemi'ne tayin edilen MİTHAT Efendi, 1845 yılında Kastamonu'da bulunan Sami Bekir PAŞA'nın Divan Katibi olur. 1848 yılında İstanbul'a dönerek ilk evliliğini yapan MİTHAT Efendi 1849 yılında (daha 27 yaşında iken)

Sedaret Müfettişi unvanıyla Arabistan'da Ordu müşiri olan Kıbrıs'lı Mehmet PAŞA'yı tefişe memur edilir. Şam ve Halep eyaletlerinin gümrüklerindeki yolsuzlukları araştırır. İstanbul'a dönüşünde verdiği rapor ile takdir kazanan MİTHAT Efendi 14 Eylül 1854'de başlayan Kırım Savaşı sonrasında İstanbul'a casus kaynamaya başlaması üzerinde de inceleme yapmakla görevlendirilir. MİTHAT Efendi'nin hazırladığı konu ile ilgili rapor objektif ve gerçekçi bulunur. Böyle karışık bir ortamda 32 yaşındaki MİTHAT Efendi (1854 yılında) ata topraklarına, baba topraklarına Bulgar ve Rus Komitacılarının çıkarttığı karışıklıkları önlemek üzere görevlendirilir. MİTHAT Efendi incelemelerine önce Şumnu'da başlar, ardından İslimye'ye geçer, altı ay sonunda ise İstanbul'a dönerek tespitlerini bir lâyiha olarak Sadrazam Mustafa Reşit PAŞA'ya sunar.

Olaylara ve var olan ayrımcılıklara koyduğu teşhisler üzerine, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeye bir dizi yaptırım koymasını gündeme getiren MİTHAT Efendi 1856'da çıkartılan İslahat Fermanı'nın da bu konuda faydalı olacağı-

ni düşünür. Ancak Balkanlar-daki karışıklık konusunda İsla-hat Fermanının faydası olmaz. 1857 yılında, bu defa (hakla-rında yolsuzluk iddiaları bulu-nan) Silistre ve Vidin Valisini izleme görevi MİTHAT Efendi'ye verilir. Önce Silistre ve Vidin'e geçerek valilerin ça-lışmaları müfettiş üvanı ile de-netleyen MİTHAT Efendi, ar-dından Tirnova'ya (köyler-deki Bulgar azınlığı kışkırtan Bulgar Komitacıları izlemek maksadıyla) gider. Ancak İs-tanbul'a döndüğünde bölgede-ki incelemelerine ait sunduğu rapor beğenilmez. O'nun yeri-ne aynı görevle bir başka kişi bölgeye gider. Silistre Valisi ve Vidin Valisi'nin Tirnova'daki asayiş durumu hakkında ha-zırladığı raporların beğenilme-mesi üzerine (üzülen), 1858 yı-lında Sadrazam Ali PAŞA'dan izin alarak Fransa'nın başşehri Paris'e giden MİTHAT Efendi, burada kaldığı iki ay içerisinde siyasi, iktisadi ve sosyal konu-larda incelemelerde bulundu. Ardından Belçika'nın başşehri Brüksel ile Avusturya Maca-ristan İmparatorluğunun başşehri Viyana'ya geçen MİT-HAT Efendi 1859 başında İs-tanbul'a döner.

Tekrar Sedaret Mektu-bi Kalemi'ne başlayan MİT-HAT Efendi iki ay sonra Mec-lis-i Vâlâ Bâş Kâtipliği gö-revine başlar. 1860 yılında Os-manlı İmparatorluğu'nda bir iç kargaşa başladığından Kule-li Vakası adlı davada, Ali Rıza PAŞA ile birlikte soruşturma görevine atandı. Arabistan Or-dusu Müşiri iken denetlediği Kıbrıs'lı Mehmet PAŞA, MİT-

HAT Efendi'yi yeniden Bal-kanlara gönderir. Bu O'nun üçüncü Balkan seferidir. (2) Bir defa daha bölgedeki ay-rımcılık olaylarını incelemek amacıyla; Niş, Vidin ve Rus-çuk'ta çalışmalar yapan MİT-HAT Efendi, dönüşünde ver-diği tatminkar bir raporla Ve-zirlik rütbesinin sahibi olun-ca, Sadrazam Kıbrıs'lı Meh-met PAŞA, Padişah Sultan Ab-dülmecit Han'dan "Niş Valili-ği" görevine getirilmesini tek-lif eder.

Neticede 1861'de, 39 ya-şında "Sivil Paşa" olarak ata topraklarına dördüncü defa görevli olarak giden MİTHAT PAŞA, ayrımcılıkların ve eko-nomik sıkıntılar yumağı bir bölgenin valisi olduğunu gör-dü. MİTHAT PAŞA valilik merkezi olan Niş şehrine gel-diği günlerde "Sırbistan" adı-nı taşıyan bu topraklarda, Os-manlı İmparatorluğu'na ait ka-rakol binalarına kundaklama-lar sürüyordu. Ayrıca Karadağ ve Bosna Hersek topraklarında da ayrımcılık hareketleri ya-pılıyordu. 1862'de yapılan bir anlaşma ile Osmanlı İmpara-torluğu, Sırbistan'ın başşeh-ri Belgrat'tan çekilir ve sade-ce askerinin sembolik olarak kalması kararlaştırılır. Daha sonraları ise 1978'lere gelindi-ği yıllarda Osmanlı İmparator-luğundan bağımsızlığını ilan eden Sırbistan'dan, ardından Avusturya Macaristan İmpara-torluğu ve Rusya'nın da baskı-sıyla Belgrat'tan sembolik bir-liğini bile geri çekmek zorunda kalacaktır.

Mozaik bir nüfus yapısı-na sahip bulunan Balkanların

Müslüman ve Hıristiyan dinle-rine sahip olan fertlerinin, var olan anlaşmazlıklarına doğ-ru teşhisler koyan MİTHAT PAŞA, Niş'de kısa zamanda bayındırlık faaliyetlerine baş-ladı. Bu çerçevede, şehirde-ki -projelerini kendisinin çiz-diği- yolların genişletilmesiyle, ticari ulaşımına akışkanlık sağladı, bunu Tuna nehri üze-rinde yaptırdığı yeni köprülerle de pekiştirdi. Ortodoks mez-hebine sahip Bulgar köken-li vatandaşların, toplu halde Sırbistan'a göçlerini engelle-yen MİTHAT PAŞA, bu amaç-la fakir durumdaki Müslüman ve Hıristiyan çocuklar için İs-lahane kurdu.

1863'de MİTHAT PA-ŞA'nın Niş Valiliğindeki ba-şarılarını gören, Sadrazam Kıbrıs'lı Mehmet PAŞA asa-yiş problemleri olan Priz-ren'in Osmanlı'dan kopması-nı önlemek amacıyla, o böl-geyi de Niş Valiliğine bağladı. 1858'de yaptığı altı aylık Av-rupa seyahatinde, yeni iktisadi çalışmaları ve sosyal gelişme-ler konusunda ve İngiltere'nin Manchester metropolü yakın-larındaki Rochdale şehrinde kurulan kooperatifçilik olu-şumları hakkında bilgilenmiş olan MİTHAT PAŞA, kırsal kesim insanının faydalanabil-mesi için, esasen Osmanlı ge-leneğinde mühim bir yeri olan Ahilikten de etkilenecek, ülke-miz topraklarındaki ilk koope-ratifçilik uygulamasını planlar. MİTHAT PAŞA bu amaçla, Niş şehir merkezinin 65 km. uzağındaki Pirot (şehir köyü) Kasabasında Memleket San-dıkları'nı kurdurdu ve ilk ku-

rucu ortağı oldu. Bu oluşumun izahnamesini de bizzat kaleme alan MİTHAT PAŞA, ilerleyen yıllarda ekonominin 4.kuvvetini oluşturan kooperatifçiliğin ilk düzenli uygulamasının temellerini attı. Bu oluşum, şu an ki TC Ziraat Bankası ile Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri'nin de başlangıcıdır. Bir yenilik ve uygulamacı insanı olan MİTHAT PAŞA, Osmanlı İmparatorluğunun idari sisteminde, bir reform eksikliği hissedenden MİTHAT PAŞA Vilayet İzahnamesini bizzat kaleme aldı. 1864'de hazırlayıp, Sadrazam tarafından tasdik edilen Vilayet İzahnamesinde yer alan Tip Proje gereğince ilk Uygun Vilayet olarak, vilayet sınırları içine, Niş ve Prizren'e ilaveten, Tolçi, Silistre, Tırnova, Varna ve İdin Sancakları da alınarak, TUNA adıyla yeni bir vilayet oluşturuldu. Böylece MİTHAT PAŞA Osmanlı İmparatorluğu'nun en yeni ve en büyük vilayetinin valisi oldu. MİTHAT PAŞA ilk iş olarak, vilayet merkezini Niş'den Rusçuk'a taşıdı, ardından ise Vilayet İzahnamesi gereğince, sosyal, kültürel, idari müesseseleri tesise başlandı. Vilayet merkezi ve diğer il merkezlerinde İl Genel Meclisi, Nafia Müdürlüğü, Yabancılar Masası, kazalarda, İdare, ve Deavi Meclisleri, köylerde ise İhtiyar Meclisleri kurdu.

MİTHAT PAŞA, 3.5 yıl içerisinde (1864'den 1867 sonuna kadar) toplam 3.000 km. kara yolu, 1.400 köprü yaptırdı. Daha önceki yıllarda Niş'de kurdurduğu sanat okullarını, Rusçuk ve Sofya'da da açtırdı.

MİTHAT PAŞA, Osmanlı İmparatorluğu topraklarında ilk Vilayet Gazetesini de Rusçuk'ta TUNA adıyla çıkarttı, yine bizzat kendisi Almanya'dan getirttiği malzemelerle kurdurduğu Rusçuk Valilik Matbaasında bastırttı.(3) Yarısı Türkçe ve yarısı Bulgarca olan bu gazete hem Osmanlı İmparatorluğunun, diğer bölgelerinde oluşan hadiseleri aktarıyor ve hem de Padişahın icratlarının yazıyor, aynı zamanda Balkanlarda var olan ayrımcılık ve bölücülüğü de engelliyordu. MİTHAT PAŞA, valilik için gereken kırtasiyeyi de Rusçuk Valilik Matbaası'nda bastırarak, harcamalarda asgari tasarruf sağlıyordu. Yine bu matbaada azınlık okullarında öğrencilerin okuduğu ve Rusya'da bastırılan ve içinde Osmanlı İmparatorluğu'nu eleştiren satırların ve ifadelerin yer aldığı Azınlık "ders kitabının" yeni baskısını sağlayarak, eğitim çağındaki azınlık öğrencilerinin zihninin bulandırılması önlemiş oldu. MİTHAT PAŞA ayrıca kiliselerde okunan ve yine Rusya'da bastırılıp gönderilen din Kitaplarının yerine Rusçuk Vilayet Matbaasında bastırılan ve içinde Padişah Sultan Abdülaziz Han'a methiyeler ve duaların yer aldığı kasidelerin dağıtımını gerçekleştirdi.

Döneminde devlete ait kullanılmayan münbit toprakların kiralanan suretiyle yerli halka verilmesini ve kullanımını sağlayan MİTHAT PAŞA, sözkonusu arazilerden bir kısmını da ihtiyacı olanlara satarak, hem tarım kesiminin ge-

liştirilmesine katkıda bulundu ve hem de valiliğin gelirini arttırmıştı.

MİTHAT PAŞA'nın bu reformist davranışları, başta Rusya olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun -potansiyel- düşmanlarını da harekete geçirmekte gecikmedi. Rusya'nın İstanbul'daki büyük elçisi, Padişah Sultan Abdülaziz Han'a bir mektup yazarak, MİTHAT PAŞA'yı şikayet etti. O'nun Balkanları, Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopartmak için, idarede kısmi özerklikler elde etme çalışmalarını içinde olduğunu iddia etti. Yıllar önce Kavala'lı Mehmet Ali PAŞA'nın yaptığı gibi...

Ancak MİTHAT PAŞA, bütün imkansızlıklara ve zorluklara rağmen, doğru bildiği yoldan ayrılmıyordu.

10 Haziran 1861'de Niş Valiliği'ne başlayan MİTHAT PAŞA'nın ata topraklarındaki valilik görevinin 6.yılında önemli bir misafiri olmuştu. Osmanlı padişahı Sultan Abdülaziz Han, 52 gün sürecek Avrupa yolculuğuna, İstanbul'dan başlamıştı. 19 Haziran 1867'de (Fransa İmparatoru 2.Napolyon'un daveti üzerine) deniz yoluyla İstanbul'dan hareket eden Padişah, yanına daha sonra Padişah olan yeğeni Velihaht 5.Murad ile diğer yeğeni (şehzade) kardeşi Abdülmecit Han'ın oğlu, II.Abdülhamit, Yusuf İzzet PAŞA ve Hariciye Nazırı Fuad PAŞA'lar olduğu halde, önce Fransa'nın Marsilya'ya buradan İngiltere'ye geçmişti. Padişah, ardından Fransa'ya ve

son olarak da Avusturya Macaristan İmparatorluğu'na resmi ziyarette bulunmuştu. Padişah Sultan Abdülaziz Han, seyahatinin 47.gününde, özel treni ile Viyana'dan TUNA Valiliği'nin Vidin şehrine gelmişti. MİTHAT PAŞA, Padişahı 2 Ağustos 1867'de Vidin'de büyük bir törenle karşılamıştı. Bir gece bu şehirde kalan Padişah MİTHAT PAŞA'ya Vidin'in gördüğü diğer Avrupa şehirleri ayarında bir şehir konumuna getirdiği için teşekkür etmişti. Özel trenle 3 Ağustos akşamı Vidin'den hareket eden Padişah için, 5 Ağustos 1867'de Rusçuk Garında, büyük bir karşılama töreni yapılmıştı. Tuna Nehri'nin kıyısındaki karşılamayı takiben, özel bir atlı araba ile başşehri gezen Padişah, MİTHAT PAŞA'ya övgüde bulunmuştu. Sultan Abdülaziz Han, şunları söylemişti.

“PAŞA, ben şu an acaba, Avrupa'nın herhangi bir şehrinde mi buluyorum? Yoksa burası, Osmanlı İmparatorluğu topraklarına ait bir şehir mi?”

Sultan Abdülaziz Han, Rusçuk'ta kalığı günlerde, Vali MİTHAT PAŞA'nın kurduğu örnek Tarım Çiftliğini de gezdi, ayrıca Osmanlı Demiryolları İdaresi tarafından yeni inşa edilen Rusçuk-Varna hattı bölümünü de hizmete açtı. Padişah, 1866 yılında Brüksel'de yapılmış olan bir marşandizin çektiği özel treni ile önce Varna'ya, Vali MİTHAT PAŞA ile birlikte geçmiş, oradan ise özel bir vapur ile 10 Ağustos 1867'de İstanbul'a dönmüştür.

Padişah Sultan Abdülaziz Han'ın 8 Ağustos 1867'de Rusçuk Varna Demiryolunun açılışını yaptığında binmiş olduğu özel vagon ve onu çeken marşandiz, şu an bir açık hava müzesi haline getirilen Eski Rusçuk Tren Garı'nda ziyarette açık tutuluyor. Halen Rusçuk Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı bir Açık Hava Müzesi haline dönüştürülen bu vagon ve marşandizi, Bulgaristanlı yetkililer, TC Devlet Demiryollarına vermek istediklerini, ancak Türkiye'den müspet bir cevap alamadıklarını bildiriyorlar. (4)

Vali MİTHAT PAŞA, Niş yakınlarındaki şehir köyünde (Pilot) kurduğu Memleket Sandıklarının Tuna Vilayeti'nin her tarafına yaydı ve ayrıca bir biriktirme sandığı projesi geliştirdi. “Emniyet Sandığı” adını verdiği bu kredi kuruluşunun ilk oluşumunu Rusçuk'ta kurmak üzere, İstanbul'a (Sedaret Merkezi'ne) gönderdi. Ancak, Sedaret dönemine göre ultra/modern projeler üreten, günü 25 saat yaşıyan, bu olağanüstü valiyi görevden almak için İstanbul'da düğmeye basmıştı. 20 Şubat 1868 tarihinde gelen bir layiha ile Tuna Valisi MİTHAT PAŞA'nın bu görevinden alındığı ve başkentte kurulacak olan Danıştay'ın kurucu başkanı olmak üzere görevlendirildi bildirildi.

Kudretli Vali MİTHAT PAŞA, ata topraklarında geçirdiği 2.445 günü geride bırakarak, İstanbul'a döndü ve Danıştay'ın kurucu başkanı olarak görev aldı.

Devam edecek!

- 1 Osmanlı İmparatorluğu 1854 yıllarında ülkeyi Has, Salyane ve Tabi Devletler olarak tanımlandırılan üç ayrı idare şekliyle yönetiyordu. Has yönetim şeklindeki valilikler, mali konularda, iç güvenlik ve dış politika ile savunma konularında, direkt olarak İstanbul'a bağlıydı. Mithat Paşa'nın ilk valilik görevine atandığı Rumeli Eyaleti de bu 23 valilikten birisi idi. Diğer 22 eyaletin adları şöyledir. Anadolu, Karaman, Diyarbakır, Sivas, Erzurum, Van, Maraş, Trabzon, Çıldır, Kars, Halep (buraya 2 sancak bağlı idi), Şam (buraya 3 sancak bağlı idi), Budin, Cezayir-i bahr-i sefid (Kaptanpaşa Adaları - Bunlardan birisi Sakız, diğeri Nakşa ve öbürüsü Medhiye denilen 3 sancak), Kıbrıs (buraya bağlı, Girne, Baf ve Magosa adlı 3 sancak vardı), Girit, Bosna-Hersek, Tameşvar, Trablus-ı Şam, Kefe, Rakka ile Musul. Salyane şekliyle idare edilen 11 valilik vardı. Bunların isimleri ise şöyledi. Mısır Hidivliği, Bağdaş, Basra, Yemen, Habeş, Lahza, Garp Ocakları, Mekke Şerifliği, Sisam Adası Beyliği, Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı ve Bulgaristan Emareti. Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki Salyane şeklindeki valilik yönetiminde beylerbeyleri valiliğin hazinesinden kendisi için pay alırdı. Bu, yıl da bir kez alınan gelirin kalanı ise İstanbul'a (Sedaret'e) gönderilirdi. Bu gelir aktarımı sancak beyleri tarafından yapılırdı. Osmanlı İmparatorluğuna ait toprakların üçüncü yönetiminin adı ise Tabi Devletler idi. Şu şekilde yönetilen 13 bölgenin adı ise şöyledi. Eflak Voyvodalığı, Boğdan Voyvodalığı, Erdel Krallığı, Dubrovnik Krallığı, Gürcü Krallığı, Dadyan, Açıkbaş Melikliği, Kırım Hanlığı, Tunus, Şehrizar, Eğriboz/ Aynaroz Yarımadası, Temeşvar, ve Kanije Vilayeti. Bu bölgeler, gerektiğinde devlete asker verir, her sene de cizye adı altında vergi öderler, ancak iç işlerinde özerk, dış işlerinde ise Osmanlı İmparatorluğuna bağlıydılar. Osmanlı İmparatorluğunun en geniş döneminde toplam valilik sayısı, böylece 47'yi buluyordu.
- 2 Dünyaya gözlerini İstanbul'da açan Mithat Paşa, Balkanlara ilk olarak 1828'de gitmiş ve Vidin'de 4 yıl kalmıştır. Böyle hesaplanırsa, Mithat Paşa 1860'da Balkanlara dördüncü kez gitmiş olur.
- 3 Bilindiği üzere Osmanlı İmparatorluğu topraklarındaki ilk matbaa 1729 senesinde, İstanbul'da kurulmuştur.
- 4 Rusçuk'ta bizzat görüştüğüm Açık Hava Demiryolu müzesi yetkilileri, önceki yıllarda cevap yazdıkları Ankara'dan (TC Devlet demiryolları Genel Müdürlüğünden) cevap beklemekteler.

ÇAĞDAŞ YÖNETİM KURAMLARINDAN BİRİ: BENCHMARKİNG

Araş. Gör. Mehmet BAŞ*

GİRİŞ

Benchmarking kavramını "Kıyaslama ve başkalarından öğrenme" olarak ifade edebiliriz. Bu kavram; işletmelerin hızlı değişime ve artan rekabete uyum sağlamak, kaliteyi yakalamak için kendilerini rakipleri, diğer sektörler ve dış pazarlardaki uygulamalarla karşılaştırıp daha iyi yada en iyi olanı bulup, kendi örgüt sistemine entegre edilmesidir. Bu uygulamalar yapılrken önemli olan işletmelerin mevcut amaç, misyon ve vizyonlarını korumalarıdır. İşletmelerin tüm bölümlerine, alt sistemlerine ve süreçlerine uygulanabilen Benchmarking sayesinde etkinlik ve verimlilik, yüksek performans, pazarda liderlik ve sürdürülebilir rekabet avantajı sağlanabilir. Benchmarking uygulamasıyla işletmeler zaman ve maliyet tasarrufu da sağlamaktadırlar.

BENCHMARKİNG'İN GELİŞİMİ

Benchmarking hakkında ilk gerçek fiziksel çalışmaların 1950'lerde Japonlar'ın batı organizasyonlarını ziyaret etmeleri ile ortaya çıktığı söylenebilir. Ziyaretlerde yaptıkları gözlem ve incelemeler ışığında Amerika ve Batı Av-

rupa'daki en iyi uygulamaları örnek alıp, kendi üretim endüstrilerine uyarlamayı başaran Japonlar, bu sayede ticari pazarda uluslar arası üne kavuşmuşlardır.

Asıl Benchmarking'in bir yönetim tekniği olarak ortaya çıkışı ise 1979'da Amerikan Xerox'un uygulaması olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde Xerox, Japon rakiplerinin amansız rekabeti karşısında, rakiplerinin satış fiyatlarından daha fazla olan maliyetlerini düşürmek ve rekabet avantajı sağlamak amacıyla Benchmarking'i yoğun biçimde kullanmıştır. "Bu ilk çabalar sonucu sağlanan başarı nedeniyle, Benchmarking, 1980'lerde Xerox'un işletme çapında iyileştirme çabalarının temel unsuru haline gelmiştir." (1)

Her ne kadar Benchmarking bir yönetim tekniği olarak 1970'lerde adlandırıldıysa da uygulamalar çok eskilere uzanmaktadır. Çünkü; rakipten öğrenme, gerekirse aynen taklit etme ya da esinlenme insan oğlunun doğuşundan beri var olan bir olgudur. Ford'un kurucusu Henry FORD'un yürüyen bant sistemi ile üretimi ziyaret etmek için gittiği mezbahadan, Toyo-

ta'nın kurucusunun da "Just In Time" stok sistemi uygulamalarını Amerika'da gözlemlediği süpermarketlerden esinlenerek geliştirmiş oldukları belirlenmiştir.

Avrupa'daki Benchmarking çalışmalarının başlangıcı da Xerox önderliğinde 1980'lere uzanmaktadır.

Türk iş dünyasının Benchmarking ile tanışması ise Gümrük Birliği'ne dayanmaktadır. Son yıllarda ilgi çekmeye başlayan ve giderek yaygınlaşan Benchmarking uygulamaları Kal-Der Uzmanlık Grubu, Arthur Andersen gibi kuruluşlarca desteklenmekte ve teşvik edilmektedir.

Günümüzde Benchmarking işletmelerin iş dünyasındaki hızlı değişime, artan rekabete ayak uydurabilmelerini sağlayan başarılı bir yönetim tekniği olarak kabul edilmektedir. Öyle ki, bugün Benchmarking "Malcolm Baldrige Kalite Ödülü" değerlendirme ve yönetim sisteminin temelini oluşturmaktadır(2). Baldrige açısından, bir şirket Benchmarking'i temel yönetim disiplini olarak kullanmadığı sürece, dünya çapında bir şirket olma statüsüne ve kalite mükemmeliyetine ulaşamaz.

* Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, Araştırma Görevlisi,

¹ Sevinç ÜRETEN, Üretim & İşlemler Yönetimi, Gazi Büro Yayınları, Ankara, 1998, s.145

² Özlem ERMİŞ, Harvard Business Review & The Economist Survey, July, 1997, s.101

BENCHMARKİNG NEDİR?

Benchmarking sözcüğü "Benchmark"tan gelmektedir. Anlamı ise; arazi üzerinde araştırma yapanların bir kaya, duvar ya da bina üzerinde yaptıkları bir nirengi işaretidir. Arazi üzerinde ölçüm yapanlar, daha sonra bu işareti, diğer ölçümleri yapabilmek için referans noktası olarak kullanılmaktadırlar (3).

1970'lerde "Benchmark" sözcüğü teknik bir anlam ifade etmenin ötesinde yeni anlamlar kazanmış ve "Benchmarking" şeklinde iş dünyasına transfer olmuştur. Bugün Benchmarking, Kıyaslama veya Başkalarından Öğrenme" olarak ifade edilmektedir.

"Benchmarking" bir kuruluşun iyileşme amacıyla, en iyi uygulamalara sahip olmasıyla tanınmış diğer kuruluşlarla ürünlerini, hizmetlerini ve iş proseslerini değerlendirmede kullanabileceği sürekli ve sistematik bir süreçtir (4).

"Benchmarking", öğrenen organizasyon anlayışının önemli bir parçası, bir öğrenme ve öğretme, anlam ve uyarılma, paylaşma ve gelişme sürecidir (5).

Günümüzde gelişmekte olan bu yöntem; işletmede mevcut kalite ve rekabet gücünü korumak, arttırmak, maliyetleri düşürmek, etkinlik ve verimlilik sağlamak amacıyla işletmenin tüm fonksiyonlarına uygulanmaktadır.

Benchmarking'in Unsurları

Bir Benchmarking çalışmasında bulunan unsurlar şöyle sıralanabilir(6).

Benchmarking (Kıyaslama): İş süreçlerinde en iyiyi veya daha iyileri araştırmak, bulmak, öğrenmek ve kendi süreçlerine uygulayarak sürekli iyileştirmeyi sağlama süreci.

Kıyas Ortağı: Benchmarking sürecini birlikte yürüten kuruluşlar.

Performans Kriteri: Benchmarking yapılacak sürecin kendisini veya süreç çıktısının etkinliğini ölçmek için belirlenmiş olan özellikler, parametreler.

Benchmarking Ölçümü : Performans kriterinin rakamsal ölçümleri.

En İyi Uygulama : İlgili duşulan süreçte, iş mükemmelliği yolunda yaratıcı, yenilikçi ve başarılı olarak tanınan organizasyonun uygulamaları

Sınıfta En İyi : Sınıfta en iyi süreç veya sınıf

Ortak İlgili Grupları: Bilgi ve deneyimlerini paylaşmak üzere kuruluşların süreç sahibi ve çalışanlardan oluşan, zaman zaman yüz yüze veya network yoluyla temasta olan gruplardır. Süreç sahipleri, organizasyonların "en iyi uygulamalarına" yönelik deneyimlerini; yapılan toplantılarda veya network kanalıyla diğer grup üyeleri ile pay-

laşırlar.

Konsorsyum Çalışmaları: Bağımsız kuruluşlarca yapılan ve çok katılımcıyı içeren Benchmarking çalışmalarıdır. Çalışmanın sonunda oluşturulan raporda, en başarılı kuruluşların uygulamaları, kritik ölçüm kriterleri ve başarılı kuruluşların uygulamaları yer alır.

Bilgi Paylaşımı Kuralları: Benchmarking çalışması yürüten kuruluşların uyacakları kuralları içeren protokoldür. (Gizlilik, yasallık, hukuka uygunluk...)

Benchmarking İlkeleri

Benchmarking'in gerçekleştirilmesi için mutlak anlamda bulunması gereken ilkeler şöyle ifade edilebilir (7).

Karşılıklı Yarar: Katılımcılar karşılıklı olarak birbirlerinden yararlanmalıdırlar. Kazanan sadece bir taraf olmamalıdır.

Benzerlik: Uygulamanın başarısı için ele alınan işlevsel süreçler arasında benzer ve karşılaştırılabilir özellikler varolmalıdır.

Ölçüm: Benchmarking bir ölçme yöntemidir. Amaç, belirlenen alanlarda yüksek performansla nasıl ulaşıldığının öğrenilmesidir. Bu nedenle ölçümler sistematik ve uygulanabilir olmalı ve yeterli örneklemelere dayandırılmalıdır.

Doğruluk: Kullanılan verilerin nesnelliği ve güvenilirliği olmalıdır. Tahmini ve özel de-

³ Şaban ERDİKLER, Capital Guide Özel Eki ,1998

⁴ Özlem UZUN, İşletmelerde Benchmarking'in Önemi ve Benchmarking Uygulaması Yapan İşletmelerden Örnekler, Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi, sayı 1-2,1997, s.311-328

⁵ Karlöf BENGTE, Benchmarking, 1994, s.35

⁶ Kal-Der Uzmanlık Grubu, Kıyaslama, 1997, s.67

⁷ Özlem UZUN, a.g.e., s.318

ğerlendirmelerin kullanılmasından kaçınılmamalıdır.

BENCHMARKİNG ÇEŞİTLERİ

1990'lı yıllarla birlikte iş dünyasını etkisi altına almaya başlayan ve giderek yayılan Benchmarking, işletmede, çalışan işçilerden yönetim kurulu üyelerine kadar çok farklı kesimlerde uygulanmaktadır. Bu uygulamalar arasında en yaygın olanları süreç, performans ve stratejik Benchmarking olarak üçe ayırabiliriz.

a) Süreç Benchmarking

Süreç ya da diğer adıyla proses Benchmarking, işletmelerin işlemler, iş yöntemleri ve iş süreçlerini, doğrudan rakibi olan veya olmayan diğer işletmelerle kıyaslamasıdır. Kıyaslanan süreçler; sipariş alma, insan kaynakları departmanının eleman alma süreçleri, vb. olabilir. Bu tür Benchmarking de benzer işleri en etkin yapan işletmeler aranır ve onların çalışmalarından faydalanılır.

Son yıllarda özellikle A.B.D.'de süreç Benchmarking çalışmalarından çok başarılı sonuçlar elde edilmiş, bu yöntem büyük önem kazanmıştır. Bunun en önemli nedeni; özellikle işletmelerin ana süreçlerinde yapılan iyileştirmelerin firmanın rekabet gücüne ve finansal sonuçlarına doğrudan yansımadır.

b) Performans Benchmarking

Performans Benchmarking; yöneticilerin kendi ürün veya hizmetlerini kalite, güvenilirlik, fiyat, yan hizmetler,

teknik ve diğer performans özellikleri açısından kıyaslayarak, rekabet içindeki pozisyonlarını belirleme çalışmasıdır.

Doğrudan ürünlerin veya hizmetlerin karşılaştırılması, performans Benchmarking'in temelini oluşturur. Bu yöntem; bilgisayar ve finans sektöründe yaygın olarak kullanılmaktadır.

c) Stratejik Benchmarking

Stratejik Benchmarking; kıyaslanmanın, stratejik kararların alınmasına yönelik olarak yapılmasıdır.

Stratejik Benchmarking; örgütsel yapıları, yönetim uygulamalarını ve başarılı stratejilerini temel unsur olarak belirlemek amacıyla kullanılır.

Bu yönetimin özü, işletmenin planlama süreçlerini birleştirmektir. Üst yönetim tarafından amaçların gerçekleştirilmesini desteklerken, orta yönetime de, uygun hedeflerin seçiminde rehberlik eder.

Karşılaştırmalar işletmenin kendi stratejisi ve örnek alınan rakibin stratejisi arasında yapılır. Stratejik Benchmarking'in alanı diğerlerine göre daha geniştir. Çok farklı sektörlerde, hatta pazarlarda kazanan firmalar incelenir ve onların başarıları örnek alınır.

Japon işletmeleri stratejik Benchmarking'i uygulayanların başında gelmektedir. Japonlar kendi konularıyla ilgili olmasa da Amerikalı işletmeleri ziyaret etmeleri ve on-

larla Benchmarking yapmaları ile hem üne hem de başarıya kavuşmuşlardır.

Stratejik Benchmarking'in finansal sonuçlara etkisi kısa sürede hissedilmese bile uzun vadede büyük kazanç sağlamaktadır.

BENCHMARKİNG SÜRECİ

Benchmarking, sadece işletmelere yapılan ziyaretlerden ibaret değildir. Aksine bu teknik, sistematik olarak izlenmesi gereken aşamaları içeren disiplinli bir süreçtir.

SÜRECİN AŞAMALARI

Benchmarking sürecinde bulunan söz konusu aşamaları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (8);

a) Hazırlık

Benchmarking sürecinde ilk sırada bulunan hazırlık aşamasında organizasyonda ürün, satış, üretim hattı, müşteri servisi, kalite sistemleri, vb. süreçlerinden hangilerinin Benchmarking çalışmasına ihtiyacı olduğuna, kısaca işletmede neyin Benchmarking edileceğine karar verilir. Bu kararın doğru olarak verilebilmesi işletmenin kendini çok iyi tanımasına, müşterilerin anlaşılmasına ve analiz edilmesine bağlıdır.

Benchmarking konusu belirlenirken; müşterilerin tanımlanması, müşteri tatmin faktörleri olan kritik başarı faktörlerinin belirlenmesi, temel amaç ve hedeflerle, bunları destekleyen iş süreçlerinin sınıflandırılması ve önem derecelerine göre önceliklendirilmesi gereklidir.

⁸ Tony BENDEL, Benchmarking For Competitive Advantage, 1998, s.89

Benchmarking konusu belirlendikten sonra, özellikle veri toplama ve analiz çalışmalarının etkinliği için bir kıyaslama takımı oluşturulabilir. Oluşturulacak bu takım üyelerinin konu hakkında bilgili, becerikli değişimi etkileyecek motivasyona sahip, uyumlu bireyler olmaları çalışmanın başarıya ulaşması açısından önemlidir.

Bu çalışmalardan sonra Benchmarking yapılacak sürecin ayrıntılı olarak tanımlanmasına geçilir. Süreç tanımlanırken müşteri, tedarikçi ve performans ölçüleri de belirtilir.

Hazırlık aşamasında son olarak takım üyelerinin her görev için rol ve sorumlulukları saptanarak veri toplama proje planı hazırlanır. Bu plan çerçevesinde veri toplama yöntemi de istenen çalışmanın derinliğine bağlı olarak seçilir. Soru listeleri, telefon görüşmeleri ve saha ziyaretleri en yaygın olarak kullanılan veri toplama yöntemleridir.

b) Üstün Uygulayıcıların Seçimi

Bu aşamada, Benchmarking yapılacak üstün organizasyon adaylarının seçilmesi çalışması yapılır. Adaylar, sanayisi ne olursa olsun lider işletmeler, rakipler, endüstri lideri ya da kuruluş içinden bir bölüm olabilir.

Seçim yapılırken kritik başarı faktörleri göz önüne alınmalıdır. Uygun kriter, bizi doğru ortağa yönlendirir. Ekip ve seçilen ortak kritik konularda ortak bir zemin paylaşmazsa uygulama başarısızlığa uğrayabilir.

c) Veri Toplama ve Analiz

Veri toplama kıyaslama ortağı hakkında bilgi edinmektir. Bu alanda bir çok yöntem vardır. Bunlardan en yaygınları yazışma, anket, telefon görüşmeler ve yerinde ziyaretlerdir. Bunun yanı sıra yöneticiler, müşteriler, iş görenler, dağıtımçılar ve tedarikçiler de bilgi sağlayabilir. Ayrıca dergiler, gazeteler, işletme yıllık raporları, yönetim yayınları ve danışmanlar da yararlı kaynaklardır.

Veri toplama sonucu yapılan analiz, işletmenin ve kıyas ortağının karşılaştırılan süreçlerinin tam olarak anlaşılmasına dayandırılmalıdır. Ortağın bizden ne kadar ve niçin iyi olduğu, ondan ne öğrenip, nasıl uygulayabileceğimiz sorularına yanıt aranır. Eğer analiz işletmenin daha düşük performans gösterdiğini ortaya koyarsa bunu giderecek, tam tersine işletmenin daha yüksek performans gösterdiğini ortaya koyarsa da bu üstünlüğü sürdürecektir yol tanımlanır.

d) Performans Amaçlarının Saptanması

Veri toplama ve analiz aşamasında belirlenen performans farkları doğrultusunda hedeflenen performansa ulaşmak için amaçlar saptanır. Saptanan amaç, sınıfında en iyi olanı geçmez. Bu amaç belli bir zamanı göstermeli, ulaşılabilir olmalı ve sonuçta yönlendirmelidir.

e) Uygulama

Daha önce toplanan ve analiz edilen veriler sonucu

üstünlük sağlamak için performansı geliştirme aracı olarak yapılacak kıyaslamaların, sağlayacağı faydanın gerektirdiği maliyetten yüksek olduğu ortaya çıkarsa uygulama planı oluşturulur. Bu plan, belirlenen hedefe ulaşmak için izlenecek yolu açıklamalıdır. Plan yönetim tarafından kabul edilirse uygulamaya geçilir.

Uygulama sırasında öncelikle yapılacak değişiklikten en çok etkilenen kişi veya gruplar bilgilendirilir ve görüşleri alınır.

Yapılacak süreç değişiklikleri geniş çaplıysa pilot uygulama yöntemi seçilebilir (9).

f) Gözden Geçirme ve Geliştirme

Uygulama sonucu daha önce belirlenen performans hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığının öğrenilebilmesi için harcanan çabanın periyodik olarak ölçümü gerekir. Belirlenen hedefe ulaşıldığı ortaya çıkarsa, yani uygulama başarıya ulaşırsa, standartlaştırılır.

İşletme değişken bir çevrede bulunduğundan değişime cevap verebilmek ve performansın sürekliliğini sağlamak amacıyla kıyaslama periyodik olarak tekrarlanmalı ve geliştirilmelidir.

ORGANİZASYONLARDA BENCHMARKING UYGULAMASI

a) UYGULAMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE

İyi bir Benchmarking çalışması zaman, emek, para ve planlama ister, çünkü Benchmarking sürekli bir süreçtir. Çalışmanın sonucu ölçülebilir sonuçlar verebilir ancak ça-

⁹ Robert J. BOXWELL, Benchmarking For Competitive Advantage, 1998, s.75

karar verilirken mutlaka fayda - maliyet analizi yapılmalıdır.

8) Proje sonunda süreçlerde yapılan değişiklikler sürekli takip edilerek gereken düzeltmeler yapılmalıdır. Sürekli gelişim için bu gereklidir.

9) Bilgi toplanırken gereksiz olanlar için çaba harcanmamalı, sadece faydalı olabilecekler seçilmelidir.

10) Benchmarking çalışmasından elde edilen performansın sürekliliğinin sağlanması için sayısal hedefler değil; işin nasıl yapılması gerektiğini anlatan süreçler üzerinde durulmalı ve bu süreçler öğrenilmelidir.

UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Benchmarking yapmanın amacı, işletmelerin kendi uygulamalarını geliştirmek için başkalarının başarılı uygulamalarından ders almaktır. Bugün, bu amacı gerçekleştirebilmek için Benchmarking teknikleri kullanan işletmelerin büyük bir çoğunluğunun ABD kökenli olduğu bilinmektedir (12).

Aşağıda bazı işletmelerin başarılı Benchmarking uygulamalarıyla ilgili kısa bilgilere yer verilmiştir.

Dev Şirketlerden Örnekler

LUCAS INDUSTRIES

1984'de Lucas'taki "Rekabet Avantajını Gerçekleştirme Planı" adı verilen ve buna göre her yöneticinin dünyanın herhangi bir yerindeki en iyi şirket içi rakibi seçip arasındaki farkı kapatacak bir plan ge-

liştirmesini gerektiren sistemi hazırlayarak çok başarılı sonuçlar elde etmiştir.

Örneğin Cwmbran'daki "Lucas Heavy Duty Breaking Systems" (Ağır Fren Sistemi Hizmetleri) ve Almanya Koblenz'deki "Lucas Car Breaking Systems" (Otomobil Fren Sistemleri) birimi arasında yapılan ödüllendirme ve ücret sistemi karşılaştırması Cwmbran'daki bölümlerin 17'den 4'e inmesini sağlamıştır. Konuyla ilgili bir çalışma sonucunda da yıllık iş sözleşmeleri 5'ten 2'ye düşmüştür.

Lucas'ta yapılan bu çalışmalar ilk Benchmarking örneklerindedir.

BRITISH RAIL

British Rail'in yaptığı bir müşteri tatmini araştırmasında, temizliğin dakiklikten sonra hemen ikinci sırada geldiği saptanmıştır. Bu alandaki eksikliklerin bilincinde olan şirket bundan rahatsız olarak en iyi uygulamayı araştırmaya başlamıştır.

Sonunda, en iyi uygulamanın yine bir taşımacılık şirketi olan British Airways'de olduğu belirlenmiştir. British Airways'de 250 koltuklu bir Jumbo jet, 11 kişi tarafından sadece 9 dakikada temizlenmekteymiş. Uçağın bu kadar kısa sürede temizlenebildiğini gören British Rail, kendilerinin de bunu yapabileceği düşüncesinden yola çıkarak kendi temizleme sürecinin etkinliğini artırma yolları geliştirmeye başlamıştır.

Sağlanan başarı sonucu bugün, British Rail'de temizlikçiler 12 vagonlu, 660 kol-

tuklu bir treni sadece 8 dakika içinde temizler hale gelmişlerdir.

COMMINS ENGINE COMPANY

Commins Engine Company gemi dizel motorları üreten bir şirkettir. Bu şirkette daha önceleri sipariş tarihi ve malın teslim tarihi arasındaki süre 8 aydır. Ancak şirketin aldığı işlerde gerileme başlayınca ve işlerini rakip firmalar kaptırdıklarının fark edince iş süreçleriyle ilgili Benchmarking yapmaya başlamışlardır.

Yapılan incelemelerde siparişe yanıt verme açısından en kritik alanlardan birinin üretim hatlarında montaj olduğu anlaşılmıştır. Bilgi toplama çalışmaları sonucunda, ağır toprak taşıma ekipmanları üreten Komatsu'ya ulaşılmıştır. Komatsu ile iletişim kurmadan önce Commins ekibi, montaj işlemlerinin Komatsu'nunki ile benzer olduğunu düşünmekteydiler; ancak ekip daha sonra Komatsu'nun rekorunun Commins'inkinden çok daha iyi olduğunu görmüşlerdir.

Komatsu Benchmarking ortağı olarak işbirliği yapmayı kabul edince, tartışma grupları oluşturulmuş ve çok kısa bir süre içinde Benchmarking planı uygulamaya konulmuştur.

Bu işbirliğinde sorumluluğun önemli bir bölümünü İngiltere'den Japonya'ya giden beş kişilik bir ekip üstlenmiştir. Ekip birkaç ay kaldığı Japonya'da Komatsu'nun işlemlerini izleyerek Commins'deki

¹² Tamer KOÇEL, İşletme Ekonomisi, 1998, s.294-296

işlemlerle karşılaştırmış, İngiltere'ye döndükten sonra da Komatsu'da keşfedilen bazı değişiklikler uygulamaya başlanmıştır. Sonraki bir yıl içerisinde teslim süresi 8 aydan 8 haftaya indirilmiştir. Bu zaman süresince, keşfedilen diğer gelişmeler Japon ortağa da bildirilmiştir.

Benchmarking'in başlamasının üstünden 2 yıl geçmeden, karşılıklı olarak çalışmaların paylaşılması sonucu teslim süresi 8 güne indirilmiştir. Öte yandan şirketin pazar payı da iki katına çıkarılmıştır.

Bugün, Commins hızlı teslimatın getirdiği avantajla rakiplerine göre daha yüksek fiyat belirleyerek, kâr marjını da yükseltme imkanına kavuşmuştur.

Yukarıda yer verilen örneklerde Commins'in çalışmaları, iki tarafın amaç ve program üzerinde anlaşığı resmi bir ortaklık, British Rail'inki ise gayri resmi bir ortaklıktır.

Bundan başka Toyota'nın bir yetkilisinin Almanya'daki Volkswagen'i ziyareti sırasında kendi fabrikasında 4 saat olan 1000 tonluk "Schuller" preslerinin kurulma süresinin burada 2 saat olduğunu görmesi ve dönüşte Toyota'da bu sürenin düşürülmesi çalışmalarlarıyla 3 ay içinde 3 dakikalık değişim süresine ulaşılması da sıradan bir ziyaret sırasında yapılan Benchmarking'e güzel bir örnektir. Ayrıca bu, bir üst düzey yöneticinin kişisel olarak şirketi daha yüksek bir performansa getirebileceğinin de kanıtı olmuştur.

Benchmarking İle Zirveye Çıkanlar

XEROX

1979 yılında Canon ABD'de piyasaya 10.000 dolara bir fotokopi makinesi sürmüştür. Bu fiyat Xerox'un aynı yıl aynı türde bir makineyi üretmek için harcadığı maliyetin altında bir tutardır. Xerox önceki Canon'un pazar payını arttırmak için gerçek piyasa fiyatının altında bir fiyat belirlediğini düşünmüş fakat üretim mühendisleri Canon'un daha verimli üretim teknikleri kullandığı için maliyetinin daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Bunun üzerine Xerox bu piyasa koşullarında rekabet edebilmek için bir değişim programı başlatmaya karar vermiştir.

Xerox ilk olarak maliyetini düşürmek amacıyla Canon'un üretim süreciyle kendinkini benchmark etme kararı almıştır.

1980'den 1985'e kadar Xerox, Japonların uyguladıkları teknikleri benimseyerek birim maliyetini önceki yıllara oranla yarıya çekmeyi, envanter maliyetini de %60 oranında azaltmayı başarmıştır. Xerox aynı zamanda ABD'deki

fotokopi makinesi pazarında payını %18'lerden %80'lere yükseltmiştir. Xerox'un bu başarısı bütün faaliyetlerini müşteri beklentilerine odaklamasından kaynaklanmaktadır. Xerox'un uyguladığı müşteri memnuniyeti ölçüm sistemi, şirketin müşteri memnuniyeti oranını %38'in üstüne çıkarmasında yardımcı olan faktör olmuştur. Bu sistemle, on yıldan fazla bir süredir ülke çapında 200.000 Xerox müşterisinin beklentileri her yıl ölçülüp buna göre gerekli düzenleme ve düzeltmeler uygulamaya konulmaktadır. Xerox'un yaptığı benchmarking çalışmalarında kullanılan çeşitli işletmeler ve benchmark edilen süreçler aşağıda gösterilmiştir (13).

Xerox'da yapılan çalışmanın sonuçları üst yönetimi tatmin etmiş ve Benchmarking işletme genelinde uygulanacak bir çaba olarak benimsenerek tüm birimlerle maliyet merkezlerini de aynı prosedürü uygulamaya yöneltmiştir.

Xerox kazandığı başarılarla Japonlar'ın en büyük onur ödülllerinden biri olan Deming Ödülüne eşdeğerdeki Malcolm Baldrige Ulusal Kalite Ödülü'nü 1989'da almıştır.

Benchmarking Ortakları

American Express
American Hospital Supply
Florida Light & Power
Ford Motor Company
General Electric
L. L. Bean
Mary Key Cosmetics
Cummins Engine Company
Procter & Gamble
Toyota
Westinghouse

Benchmarking Edilen Sürec

Faturalama ve Tahsilat
Envanter Kontrolü
Kalite Güvencesi Süreci
Üretim Hattı Dizaynı
Robot Sistemi
Depolama Operasyonları
Depolama ve Dağıtım
Günlük Üretim Planlaması
Pazarlama ve Yönetime Katılma
Kalite Yönetimi
Barkod Uygulaması

¹³ Gökhan Ata Okutan, a.g.e.,s 32

Xerox'a göre rakip Benchmarking ve iş gören gelişimi rekabetçi başarıyı sağlamakta anahtar rolü üstlenmektedir.

COOPERVISION CILCO

Coopervision insan gözü için protez mercek yapan bir şirkettir. Şirketin başkanı Robert Toni en iyi şirket uygulamalarını öğrenmeye karar verdiğinde bir düzine şirketi ziyaret etmiştir. Toni'nin işe bakışı, bu şirketler arasında bazı spesifik tıbbi aletlerde dünya liderliğini elinde tutan Advanced Cardiovascular System'deki kaliteye yönelik üretim yönetimini keşfettiğinde değişmiştir.

Advanced Cardiovascular'daki üretim düzeni Cilco'nunkinden çok farklı ve daha akıcıdır. Cilco da ayrı bir torna grubu, ayrı bir freze, ayrı bir temizleme ve bir satırlama grubu mevcuttur. Cilco'daki üretim hatasında ilk soru "Kimin hatası?" şeklindedir. Oysa Advanced Cardiovascular'da üretimin tüm aşamaları 8-9 kişiden oluşan "U" şeklindeki hücrelerde yapılmaktadır. Hücreler birbirinden bağımsızdır. Üretim bir hücrede başlayarak yine aynı hücrede bitmektedir. Hücre elemanları birden fazla beceriye sahip; makinelerin bakımlarını kendileri yapabilen, problemleri kendileri çözebilen ve üretim programlarını kendileri yapabilen seviyede elemanlardır. Robert Toni, Cilco'ya geri döndüğünde tüm sistemi değiştirmiştir. Bu değişimin fire oranına, üretim süresine ve maliyetlere olumlu etkisiyle 18 ay içinde sektörün bir numaralı firması haline gelen Cilco; pazar payını da %18'den %20'ye yükseltmiştir.

BENCHMARKİNG'İN YARAR ve SAKINCALARI

Benchmarking; işletmelerde doğru uygulanırsa bir çok yarar sağlayabilir. Bu yararları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Üzerinde çalışılması gereken alanlar ortaya çıkar,
- Cesur fakat yine de erişilebilir hedefler ortaya konarak müşteri hizmetleri ve kalite alanlarında iyileştirme sağlanabilir,
- Denenmiş başarılarından örnek alınmasını sağladığından bu sayede işletme içinde oluşan körlük nedeniyle görülmeyen fırsatları da görebilir,
- En iyiye yöneldiğinden güdüleme ortamı yaratır; böylece değişime karşı direnç de kırılabilir,
- İşletmeler arasında en iyi uygulamalara ait bilgi paylaşımına olanak verir,
- Öğrenen organizasyon anlayışı çerçevesinde mükemmelle ulaşmak, kendini aşmak için sürekli iyileştirmeyi, gelişmeyi teşvik eder,
- Dış çevrede oluşan değişikliklere karşı duyarlılığı artırır, değişime cevap vermeyi öngörür,
- Yaratıcılığı teşvik eder,
- Süreçlerde sağlanan iyileştirme sonucu teslim süreleri kısaltılabilir, maliyetler düşürülebilir.

Bunun sonucunda işletmede etkinlik ve verimlilik artar, performans yükselir, rekabet avantajı yakalanarak pazarda liderlik ele geçirilebilir. Ancak bütün bu yararların yanında tabii ki Benchmarking'in bazı sakıncaları da vardır. Bunlar;

- Çalışmanın sonuç vermesi için gerekli sürenin uzun olması,
- En iyi uygulamaları bulma güçlüğü,
- Çalışmayı gerçekleştirecek takım için gerekli yeterlikte elemanın bulunmaması,
- Ortakların bilgi paylaşımında isteksiz olmaları

SONUÇ

Benchmarking sayesinde işletmeler pazardaki rekabete daha kolay adapte olabilmektedirler. Çağdaş yönetim kuramlarından olan Benchmarking yukarıda sayılan özelliklerin yanı sıra işletme yöneticilerinin misyon ve vizyonlarına daha kolay ulaşmalarına yardımcı olacaktır. Çevresinden ve kendi işletmesinden haberdar olan her yönetici globalleşen dünyada işletmesine sürekli artı değerler kazandıracaktır.

KAYNAKÇA

- BENDELL, Tony (1998), Benchmarking For Competitive Advantage, Prentice Hall Inc.
- BOXWELL, Robert J. (1994), Benchmarking For Competitive Advantage, Prentice Hall Inc.
- COOK, Sarah (1995), Practical Benchmarking, Prentice Hall Inc.
- ERDİKLER, Şaban (1998), Capital Guide Özel Eki
- ERMİŞ, Özlem (1997), Harvard Business Review & The Economist Survey, July, 1997
- KAL-DER BENCHMARKİNG UZMANLIK GRUBU (1997), Kıyaslama, Kal-Der Yayınları, Ankara
- KARLÖF, Bengt (1994), Benchmarking
- KOÇEL, Tamer (1998), İşletme Ekonomisi, İstanbul
- OKUTAN, Ata Gökhan (1996), Benchmarking Kitapları Size Neler Anlatmaz, Önce Kalite, Nisan, İstanbul
- UZUN, Özlem (1997) İşletmelerde Benchmarking'in Önemi ve Benchmarking Uygulaması Yapan İşletmelerden Örnekler, Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi, sayı 1-2, Eskişehir
- ÜRETEN, Sevinç (1998), Üretim & İşlemler Yönetimi, Gazi Büro Yayınları, Ankara

TÜRK BAYRAMI

Dr.İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Türk milletinin tarihi zaferlerle doludur. Başka bir ülke, bu zaferlerin bir tanesi kazanmış olsa, günlerce bayram yapar. Gerçi bizim Milli Bayramlarımız vardır, ama resmen ve Türkiye genelinde kutlanmakta olan bayramlarımız, yakın tarihimizle, daha doğrusu Cumhuriyet tarihimizle ilgilidir. Bunlar; 23 Nisan 1920 tarihinde açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi nedeniyle kutlanan ve çocuklarımıza adanan "Çocuk Bayramı"; Atatürk'ün Milli Mücadeleyi başlatmak üzere, 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkışı nedeniyle kutlanan ve gençlerimize adanan "Gençlik ve Spor Bayramı"; emperyalist devletlerin desteğiyle Ege Bölgemizin bir kısmını işgal eden Yunan Ordusu'na karşı 30 Ağustos 1922 tarihinde Dumlupınar'da kazanılan "Başkumandan Meydan Muharebesi" nedeniyle kutlanan ve Ordumuza adanan "Zafer Bayramı" ve 29 Ekim 1923 Tarihinde ilan edilen Cumhuriyetimizin kutlandığı "Cumhuriyet Bayramı"dır. Kuşkusuz, Ramazan ve Kurban Bayramları da bizim için Milli niteliktedir...

Bütün bu bayramlar, Türkiye Türkleri'nin kutladıkları bayramlardır. Peki, Avrasya dediğimiz coğrafyaya yayılmış olan Türk milletinin; bir başka deyişle Türk Dünyası'nın

ortak bir bayramı var mıdır?... Kuşkusuz akla hemen Nevruz Bayramı gelecektir ama, bu bayram, milli bir bayram olmaktan çok, "Bahar Bayramı"dır...Oysa, yeryüzündeki sayıları 250 milyon dolayında olan bir büyük Millet, ortak bir Milli Bayramı olmayacak mıdır? Henüz bu konuda ne Türk Cumhuriyetleri Cumhurbaşkanı Zirvesinde ve ne de Türk Cumhuriyetleri Hükümetleri'nin yaptıkları resmi temaslarda bir fikir ortaya konulmuş değildir.

Neden, 3 Mayıs Olmasın?

Türk Dünyası'nın ortak milli bayramı için 3 Mayıs tarihi teklif edilebilir. Zira Türkiye'deki milliyetçiler, yıllardır bu tarihi "Türk Bayramı" ya da "Türkçülük Bayramı" adı altında kutlamaktadır. Büyük Atatürk'ün ölümünden sonra Türkiye'yi yönetenler, kuzey komşumuz Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden korktukları için, 1940'lı yılların başında, milliyetçi avına çıkmışlar ve çok sayıdaki aydın Türk milliyetçilerini tutuklamışlar; hatta işkence etmişlerdir. 1940'lı yıllardaki tabutluk olayları, bugün de Türk Milliyetçilerinin yüreklerini sızlatmaktadır. Günümüz Türk gençlerine bu olayları anlatabilmek çok güçtür! Çünkü, Türkiye Cumhuriyeti

Devletinde; Türk Bayrağının egemen olduğu bir toprak parçasında, Türk oldukları ve Türklüğü müdafaa ettikleri için, pırıl pırıl insanlarımızın hapsedilip, işkenceye maruz bırakılmalarının gerekçesini kabul edebilecek bir Türk gencinin olabileceğini sanmıyorum. Ama bunlar, Türkiye'de yaşandı. İşte bu acı olayların yaşandığı 3 Mayıs 1944 baz alınarak; her yıl 3 mayıslarda, Türkiye Türkleri ile birlikte; Türk Dünyasının her yanında "Türk Bayramı" kutlanmalıdır...

Atatürk Yarım Yüzyıl Sonrasını Görmüştü

Atatürk'ten sonra Türkiye'yi yönetenler, kuzeydeki komşumuzdan korkuyorlardı; ama asıl korkan kuzey komşumuzdu; çünkü bir Rus İmparatorluğu demek olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde milyonlarca Türk yaşıyordu. Nitekim, bu imparatorluğun dağılmasından sonra, dünya coğrafyasında bağımsız 5 Türk Cumhuriyeti ortaya çıktı. Bugün de, Rusya Federasyonu biçiminde tanımlanan ülkede, milyonlarca Türk kökenli insan vardır ve bunlar da bağımsızlık veya yarı bağımsızlık mücadelesi vermektedir. Büyük Atatürk, Sovyetler Birliği'nin bir gün dağılacığını çok önceden görmüş ve Cumhuriyetimizin

10.Yıldönümünün kutlandığı 29 Ekim 1933 akşamı, Ankara Türk Ocağı Merkez Binası'nda yapılan Cumhuriyet Balosu'nda yaptığı konuşmada, şu sözlere de yer vermiştir:

“Bugün Sovyetler Birliği, dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir. Bugün elinde sımsıkı tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir...Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprülerini sağlam tutarak. Dil bir köprüdür... İnanç bir köprüdür...Tarih bir köprüdür...Köklerimize inmeli ve olayların böldeğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Onların (Dış Türklerin) bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli...”

Evet, Sovyetler Birliği dağıldı ve avucunda tuttuğu milletlerin bir kısmı uçup gitti ve imparatorluktan tam 15 cumhuriyet çıktı... Ama Rus emperyalizmi yine de hüküm sürmektedir! Ama Ata'nın dediği gibi; dünyada yeni dengeler kuruldu. Rus'un burnu

kırıldı ama, ABD tek süper güç olduğunu ilan etti, kimi gözüne kestirdi ise, saldırma-ya başladı!...

Ne Yapmamız Gerek?...

Atatürk, daha 1933 yılında, gerekli ve net uyarılar yapmıştı ama; O'nun ölümünden sonra yönetimi ele alanların, Türklük sevdaları yoktu. O kadar yoktu ki; yeni yetişen gençler; Dünyanın her yanında soydaşlarının yaşadığını bilemeden büyüdüler! Bu nedenle de, 1990'lı yılların başında, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, hiçbir hazırlığımızın olmadığını gördük. Başka ülkeler, yeni Türk Cumhuriyetleri üzerinde bizden daha etkili olurlarken; Türkiye'yi yönetenler, Amerika'yı yeniden keşfedercesine, yanlışlıklar yaptılar; cahilane demeçler ve uygulamalarla, kardeşlerimizi kırdılar!...

Öyleyse ne yapmak gerek?... Bir kere hiç unutulmamalıdır ki; dış Türkler, Türkiye Cumhuriyeti'nin, kendilerine karşı, bir ağabey ya da bir baba anlayışı ile yaklaşmalarına karşıdır. Şu sözü, Türk Dünyası'nın çok yerinde işitmişimdir: “Ruslar, 80 yıl boyunca bize, ağabeylik taslayıp, sömürdüler! Şimdi de bağımsızlığımızın zevkini yaşarken, yeni bir ağabey istemiyoruz!...” Öyleyse, nüfusu küçük olsun, büyük olsun, hangi Türk topluluğu ile temasa geçerse geçelim, onlarla eşit şartlar altında ilişki kurmalıyız ve onların da bizden üstün yanlarının bulunduğunu kabul etmek zorundayız... Onlara yardım etmek yerine, ortaklık ya da

işbirliği ilişkileri kurmalıyız. Onları onore etmeliyiz. Onlara, Büyük Türk milleti ağacının, bir dalı olduğunu söylemeli ve Türklükleriyle gururlanmayı öğretmeliyiz. Burada küçük bir anımı nakletmeden geçemeyeceğim...

1987 yılında, daha SSCB dağılmadan, Moldova'nın Gagauziye Bölgesi'ne yaptığım seyahat sırasında, bu ülkenin Çadır Kasabasında bir salon toplantısına katılmıştım. 400 kişilik salon tıklım tıklım doluydu. Toplantıda bana da söz vereceklerini söylemişlerdi ve ben heyecanla sıramı beklerken, neler söylemem gerektiğini düşünüyordum. Benden önce konuşanlardan birisi, “Biz Gagauzlar küçük bir halkız, nüfusumuz 200 bin...” gibi sözler söyleyince, kafamdaki konuşmam şekillendi ve mealen şunları söyledim: “...biraz önce konuşan bir kardeşimiz, Gagauzlar'ın küçük bir halk olduğunu söyledi. Bu çok yanlıştır. Çünkü siz, çok büyük bir millete mensupsunuz. Türkiye'de 65, dünyada 250 milyon kardeşiniz var. Siz dünyanın her yanına dağılmış olan 250 milyonluk büyük Türk milletinin, bu bölgede yaşayan bireylerisiniz. Siz Türk'sünüz. Ben ne kadar Türk'sem, siz de o kadar Türk'sünüz...” Konuşmamdan sonra birkaç saniye derin sessizlik oldu; ardından müthiş bir alkış tufanı koşturdu ve dakikalarca, ayakta alkışladılar...

Avrasya'daki kardeşlerimizle temaslarda, onların dillerine ve inançlarına yönelik tenkitler çok sakıncalıdır.

Nitekim, dil uzmanlarının yaptıkları toplantılarda alfabeye ve gramer birliği sağlanmamıştır. Çünkü her Türk topluluğu, kendi alfabetinin ve gramerinin daha doğru olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla, bu konuyu şimdilik bir yana bırakıp, tarihin akışına bırakmak gerekir... İnanç meselesine gelince; uzun yıllar komünist sistemle yönetilirken, ateist bir kişi haline gelen ya da hiçbir zaman İslamiyet'le tanışmamış; İslam'ın faziletlerinden habersiz kişinin, bugünden yarına, iman edip, Müslüman olmasını beklemek lazımdır. Zaman içerisinde bu husus, kendiliğinden halledilecektir, kanaatindeyim. Nitekim bu konudaki olumlu gelişmeleri de, görmekteyim.

Oğuz Kağan'ın Duası

Bir Türk için Türklük çok önemlidir. Tam bir Türk olan kişi, zaten bir Müslüman yaşantısına maliktir. Çünkü, mesela Oğuz Kağan'ın öğütlerini ve dualarını içine sindirmiştir. Gençlerimizin okuyup öğrenmeleri ve sık sık okumaları gereken Oğuz Kağan'ın Duasını sunmak istiyorum:

Ulu Tanrı, Güzel tanrı, Gök Tanrı

Sen Türk'ü Türk Yurtlarını koru!...

Düşman şerrinden sakla! Türk'ü yiğitlikle daim et! Türk'ü erlik davasıyla yaşat. Türk'ü gerçekçi yap. Türk'ün gönlüne her şeyden önce, hatta kursağına ekmek koymadan önce Türklük sevgisini koy. Türk'ü ideal ile yaşat ve ideali hakikat

yapmaya çalışsınlar. Törelerini canları gibi saklat. Türk'e zevk ve rahat verme. Bilakis zahmete alıştır. Zahmetle yürekleri, bedenleri demir olsun. Bu sayede onlara yüksek çalışma kudreti verirsin. Türk'ü faal, cevval edersin. Türk'e değişmez bir seciye ver. Zamanla seciyesi değişmesin, sade tekemmülle tadilat görsün.

Ulu Tanrı!

Milli kuvvet, namus, ahlâk, azim, sebat, ideal, Türkçülük ruhu, yurtseverlik, ilim sanat teşkilatı, intizam, beden kuvveti ve zenginlik ile hasıl olduğundan; Türk'e bunları ver. Türk'lerde hırsız, namussuz türerse hemen kahret. Türk'e benlik, hem de yüksek bir benlik ver. Türk nefsine itimat sahibi olsun. Türk'ü muhakemeli, ciddi adam olarak yarat. Hissiyatına kapılıp öfke ile ayaklanmasın. Birden barut gibi parlamasın. Daima soğuk kanlı olsun. Türk'ü her milletten cesur yarat. Öç almayı Türk asla unutmasın...

Ulu Tanrı!

Namussuz bir tek Türk yaratacağına, dünyayı yık daha iyi! Ne kadar korkak Türk varsa hepsini helak et. Türk her şeyi mukayese etsin. Yalnız akıl ve mantık denen şeylere bırakma onu. Sabırlı, derde dayanıklı olsun. İradesi çelik gibi olsun. Dönek Türk yaratma. Türk'leri maymun iştahlı yapma. Türk daima ihtiyatla adım atsın. Kimsenin tatlı diline inanmasın. Kimseye

emniyet olmasın. Çalışma zekadan üstün bir kıymet olduğundan, Tanrı, sen Türk'ü çalışkan et. Türk'ün ömrü çalışma ile geçsin. Ona daima çalışma aşkı ver. Hele elbirliği ile çalışmayı adet etsin. Tembel Türk'ü hemen öldür. Türk'e her milletinkinden üstün zeka ver. Zeka ve çalışma; ikisi bir arada olunca Türk'ün önünde durulmaz. Milli büyüklüğün tek şartı yüksek ideal, buna alışmak için de yüksek ahlâk, fedakarlık ve sebat lazım olduğundan Türk'leri ahlâklı, sebatlı ve fedai kıl. Tanrı, Türk'leri sen kendi elinle birleştir ve her şeyden evvel ruhları birleşsin. Onları tek bir kafa gibi birleştirici kültür sahibi et. Türk'ü töresine sadık kıl Tanrı! Türk budunu: Biliyorsunuz ki atalar töresi asırların tecrübesi ile husule gelmiş büyük hikmettir. Tanrı beni töreye dokunmaktan ve dokundurmadan sakladı ve saklasın!...

Ulu Tanrı!

Türk Milletini lafçı değil, elinden iş gelir insanlar et. Bir şey söylemek vazife yapmak değildir. Onu fiilen yapmak ve yaptırmanın vazife olduğunu beyinlere sok.

Güzel Tanrı!

Sana hepsinden çok yalvardığım şudur: Türk'ü dalkavukluktan kurtar! Dalkavukluk ve emsali vasıtalara zengin olmaktan kuru. Türk'e kötü para hırsı verme. Dalkavuklukları yok et.

Aman Tanrı!

Türk aile,töre ve disipli-

nini her şeyden evvel koru. Türk toprağında hürler yaşasın. Adaletten başka bir şey hüküm sürmesin. Sen Türk'e tabii şeylere tabiata karşı sevgi ver. Türk yurdunda yoksulluk o kadar azalsın ki fakirlik suç sayılsın.

Acunu Yaratan Yüce Tanrı!

Türk'e insaniyetten evvel Türk milletini düşündür. İnsanların insaniyet dedikleri şey, göz boyamak için icat edilmiş bir boyadır. İnsaniyet maskesi taşıyan öyle milletler vardır ki maskelelerinin altında canavarlar yaşar. İnsaniyeti gören olmadı. Tanrı, Türk'e sağlam irade ver. Güçlüklerde sabrını, tahammülünü aynı zamanda gayretini arttır. Ona esas seçiye olarak vazife muhabbeti ve mesuliyet duygusu ver. Mesuliyeti Türk yurdundan eksik etme. En büyük kuvvetin Türklük aşısı olduğunu Türk'e öğret.

Tanrı!

Türkçe konuşulan, Türk'e yurtluk etmiş olan yerleri kıyamete kadar Türk'ün hükmü altında bırak!... (Alperen, www.ozturkler.com)

Oğuz Kağan'ın duası hakkında hiçbir yorumda bulunmak istemiyorum. Çünkü "Arif olan anlar!..."

Özümüze Dönelim

Üç kıtada at koşturmuş olan koskoca Osmanlı Türk Devleti'nin çöküş dönemini; yenilgileri ve Sevr Anlaşmasını hiç, ama hiç unutmamamız gerekir. Osmanlı Devleti, önce Anadolu sınırları içine

tıkılmış; daha sonra İstanbul ile birlikte Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelemizimizin önemli bir bölümü, emperyalist devletlerin işgaline uğramıştı. Uzun yıllar cepheden cepheye koşan askerlerimizin ayakta duracak halleri kalmadığı gibi; ne ayaklarında ayakkabı, ne de üzerlerinde doğru dürüst elbise vardı! Millet umutsuzdu. Ama umutlu olan bir avuç insan ve onların da başında Mustafa Kemal Paşa vardı. Türk msilleti, imkansız başarı; peş peşe kazanılan zaferlerden sonra düşman Anadolu'dan kovuldu ve Vatan kurtarıldı. Sonra iktisadi zaferler kazanıldı. Ekonomimiz rayına oturdu. Dünya, ikinci büyük savaşa girerken, Türk Lirası, yabancı paraların hepsinden daha değerliydi.

Peki şimdi?... Yüzmilyar dolardan fazla iç ve dış boru olan bir Türkiye Cumhuriyeti'nin fertleriyiz. Bu nedenle, Devleti yönetenlerin boynuları bükük!. Üç-buçuk kırı kırık Avrupalı, bizimle alay ediyor! Biz ise, hiçbir zaman almayacaklarını bile bile "İlle de Avrupa Birliği'ne gireceğiz" diye yalalaklık ediyoruz. En büyük müttefikimiz A.B.D. bizi bir "Muz cumhuriyeti" gibi görüyor! Bütçemiz IMF tarafından yönlendirilip, yönetiliyor. Gittikçe yoksullaşıyoruz...Altımızı oyan oyana!...

Ama, Türk milletini çöker temeyecekler ve Atatürk'ün dediği gibi, "Türkiye Cumhuriyeti ilelebed payidar olacaktır..."

Bir İbret Vesikası

Şimdi bir ibret vesikası sunacağım...İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi Alman asıllı Prof.Naumark, bir kısım öğrencileriyle birlikte Boğaz gezisine çıkarlar. Öğrencilerden birisi sorar: "Hocam, Avrupa bizi neden sevmiyor?" Prof.Naumark, "**Çok samimi itiraf edeyim ki Avrupalı, Türkleri sevmez ve sevmesi de mümkün değildir. Asırlardır kilisenin Türk ve İslam düşmanlığı, Hıristiyanların hücrelerine sinmiştir. Sebeplerine gelince:**

1. Müslüman olduğunuz için sevmez. Ama faraza laik söyle dursun, Hıristiyan olmanız da size düşman olarak bakmaya devam eder.

2. Sizler farkında değilsiniz ama, onlar şu gerçeğin farkındadırlar. Tarihten Türk çıkarılırsa, tarih kalmaz. Osmanlı arşivi tam olarak ortaya çıkarsa, bugünkü tarihlerin yeniden yazılması gerekir.

3. Avrupa'nın pazarı idiniz. Şimdi Avrupa'yı Pazar yapmaya başladınız.

4. En az 400 yıl Avrupa'da sırtımızda ve ensemizde at koşturdunuz.

5. Selçuklular Anadolu'yu,Osmanlılar ise Orta Avrupa ve Balkanları Haçlı Ordusu'na mezar ettiler.

6. Sizi silah ile yenemeyenler, sizleri kendilerine benzeterak hakimiyet sağladılar. Önce ahlâki değerlerinizi yıpratmaya başladılar,giyiminizden yaşantınıza kadar ,sonra kendi içinizde sizi bölmeye başladılar. A-B-C-D gibi...

7. Selçuklu ve bilhassa Osmanlı, hakimiyet uğruna her şeyini feda etmeseydiler, İslamiyet bugün belki sadece Hicaz'da varlığını devam ettirirdi. Kaldı ki, Vehhabiliği kuranlar da, İngiliz Dominyon Bakanlığı'nın adamlarıdır. Batı her yerde İslamiyeti sapık inançlara kanalize etti. Ama Osmanlı, Asr-ı Saadet'i devam ettirdi.

8. Kilise size kin kusmaktadır. Ve sebepleri yukarıdadır.

9. Ben Türkiye'ye geldiğimde iki üniversiteniz vardı, şimdi 19 üniversite var. (o tarihteki devlet üniversitelerinin sayıları belirtiliyor) Osmanlı zamanında ise her yerde bir medrese vardı. Tarihimize bakın her medresede bilim eğitimi vardı; ilk denizaltıyı Osmanlı'nın yaptığını çoğunuz biliyorsunuzdur belki de; ama Avrupa bunu biliyor.

10. Sizler, gerçek hüviyetinize döndüğünüz an Avrupa'nın refahı ve medeniyeti yıkılır. Ama sizde bunun olması, bu şartlarda çok zor.

11. Yine sizler, Avrupa'nın tarihi düşmanısınız ve daima düşman olarak kalacaksınız...”

Almasını bilene büyük bir ders olan ve bir anlamda bir itirafname niteliği taşıyan bu sözler, Türk'ü, Türkiye'yi çok iyi tanıyan bir Alman'a ait...Yıllardır; Avrupa Birliği hayali ile yaşarken; Avrupa'daki şu veya bu ülkenin en tepesindeki siyasilerin Türkiye ve Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğiyle ilgili sözlerine

kulak veriliyor mu?...ne yazık ki hayır!...Bizi hiçbir zaman Avrupa Birliği'ne almayacak olan Avrupalılar; her vesileyle bizi yönlendirmeye ve hatta yönetmeye devam ediyorlar! İşte son birkaç örnek: “Kemalizm'i bırakınız!...Kıbrıs'ı Rumlar'a verin!...Türk Askeri, sakın ola ki, Kuzey Irak'a girmesin!...Devleti bölmeye çalışanları doğru dürüst muhakeme etmediniz; yeniden yargılayın!...”

Öte yandan içimizdeki hainler!...Türkiye'yi zayıf, çaresiz, zavallı bir ülke konumuna düşürmeye çalışan ve saf insanlarımızı umutsuzluğa sevkeden hainler!...

Oysa bugün, Türk Silahlı Kuvvetleri, dünyanın sayılı birkaç askeri gücünden biridir ve Türkiye Cumhuriyeti'ni savunabilecek yeteneğe ve güce sahiptir. Üstelik, Türkiye'de Türkler vardır. Gerekirse bu Millet'in içinden yeni Fatih'ler, Yavuz'lar, Kanuni'ler, Mustafa Kemal'ler çıkabilir. Gerekirse, bu Millet, yeniden Milli Mücadele yapabilecek, milli bilince sahiptir. Çünkü bu Millet, Büyük Atatürk'ün, “Gençliğe Hitabı”nı yüreğine nakşetmiştir:

Ey, Türk Gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinedir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden mahrum etmek isteyecek, dahili ve harici, bedbahların

olacaktır. Bir gün, istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkan ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkan ve şerait, çok namüsaıt bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsi menfaatlerini, müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhid edebilirler. Millet fakrú zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı. İşte; bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır! MUHTAÇ OLDUĞUN KUDRET, DAMARLARINDAKİ ASİL KANDA, MEVCUTTUR!

Evet, asil Milletim, seni hiçbir devlet, hiçbir topluluk, hiçbir güç yıkamaz. Gerekirse, Milletimiz yeniden Samsun'a çıkar, yeniden milli mücadele başlatır ve yurdumuza şaşı bakanların gözlerini çıkarmayı bilir...

Türk Bayramı kutlu olsun!...

HİSAR'IN VE EDEBİYATIMIZIN ULU ÇINARLARINDAN GÜLTEKİN SAMANOĞLU VEFAT ETTİ

Ayhan İNAL

Hisar Dergisi'nin kurucularından Munis Faik OZANSOY, Mustafa Necati KARAEER ve Mehmet ÇINARLI'dan sonra Gültekin SAMANOĞLU da aramızdan ayrıldı. Bugün 86 yaşında olan değerli şair İlhan GEÇER üstadımıza sağlıklı nice yıllar diliyoruz.

2 Kasım 1927 tarihinde Konya'da doğan Gültekin Samancı, edebiyat alanında Samanoğlu soyadını kullanırdı. 1949 Harp Okulu mezunu olan Samancı, 1973 yılından beri Basın İlan Kurumu Genel Müdürü olarak görev yapmaktaydı. İki yıldır çeşitli hastalıklardan dolayı hayli rahatsızdı. Yoğun bakımda iken İstanbul'da 11 Nisan 2003 Cuma günü sabaha karşı vefat etti. Ne yazık ki yıllarca Yönetim Kurulu Üyesi olarak hizmet ettiği TRT başta olmak üzere televizyon medyamız vefat haberini vermedi. Sadece TGRT Televizyonu görüntülü geniş şekilde bir haberle gönüllerimize su serpti. Gazetelerden ise, Yenigün Gazetesi 12 Nisan tarihli nüshasının birinci sayfasında fotoğraflarla süslü hayat hikayesini de yayınladığı gibi üçüncü sayfasının tamamını Samancı'nın vefat ilanlarına ayırmıştı. Türkiye Gazetesi'nde Özcan Ünlü'nün hazırladığı özel sayfa ise mükemmeldi.

12 Nisan 2003 günü Basın İlan Kurumu önünde yapılan tören gerçekten muhteşem oldu. Herkese nasip olmayacak derin bir sevginin yarattığı tarifsiz göz yaşlarına boğuldu meydan. Akabinde, hemen karşıdaki Sultanahmet Camii'nde kılınan

öğle namazını ve cenaze namazını takiben Samancı'nın naaşı dualarla Karacaahmet Mezarlığı'nda toprağa verildi. Hem de aziz dostu Zeki Ömer Defne'nin kabrinin yanına başına defnedildi.

Gültekin Samanoğlu, her konuda olduğu gibi edebi çalışmalarında da son derece titizdi. Az-öz yazmaya özen gösterirdi. Hayatı boyunca iki şiir kitabı çıkardı. Üç inceleme eseri de Kültür Bakanlığı yayınları arasında basılmıştır. Vefatı, özellikle gazeteciler ve edebiyatçılar arasında büyük üzüntü yaratmıştır. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nda Başkan Prof.Dr.Turan Yazgan, Müessese Müdürü Saadet Pınar Yıldırım ve bazı dostlar, Samanoğlu'ndan söz ederken, geçmişe dalarak gözleri yaşaran YAZGAN Hoca:

“Dergimizin yayına başladığı yıllarda, Gültekin bey'in yardımcı olabilmek için samimiyetle nasıl çırpındığını, gösterdiği inceliği unutamam. Samanoğlu Türk Diline verdiği önem ve “Köprüler”, “Minareler” gibi büyük şiirleriyle daima anılacaktır” diyordu.

Gültekin Samanoğlu, yakın arkadaşı Feyzi Halıcı ile, Pera Palas İşletmecisi sanatçı dostu Hasan Süzer'le mutabık kalarak, 20 yıl kadar önce Pera Palas salonlarında her ay bir sohbet toplantısı yapmaya karar veriyorlar: “Gönül Dostları Sohbet Toplantısı” her ayın ikinci pazar günü yapılan bu toplantılara, İstanbul'a yerleştiğim 1989 yılından beri katılmaktayım. 13 Nisan 2003 Pazar günü toplantısı,

Samanoğlu'nu Anma Töreni şeklinde icra edildi. Yıllardır olduğu gibi Ahmet Özdemir'in başarılı yönetimindeki toplantıya Samanoğlu'nun aile efradı ve sevenlerinin de bir kısmının katılımı ile büyük salon hıncahınç doldu taştı.

Müzeyyen Samancı, cenazede pek perişandı. Dünya ile ilişkisini kesmiş, adeta acılarla dolu bir alemde yaşıyordu. Kuşkusuz çok zor, 52 yıllık bir beraberlikten sonra Gültekin bey gibi bir eşi kaybetmek. Bu sebeple Pera Palas'daki toplantıya katılmadı. Toplantıyı baştan sona liyaatle yöneten Ahmet ÖZDEMİR, daha çok SAMANOĞLU'nun şairliği ve şiirlerini özellikleri üzerinde durdu. İlk konuşmayı Feyzi HALICI yaptı. İkinci konuşmayı yapan Hasan SÜZER, konuşmasının sonunda bizlere bir müjdeli haber verdi. Pera Palas'ta odalardan biri Gültekin SAMANOĞLU adına tanzim edilecekti. Ailesi adına oğlu, duygusal ve güzel bir konuşma yaptı. Müteakiben bana söz verildi.

Özetle aşağıdaki hususları dile getirmeye çalıştım.

"Susmanın da, konuşmanın da çok zor olduğu anlar vardır." İşte böyle bir ânı yaşıyoruz. Dün Basın İlan Kurumu önündeki törende öylesine büyük bir sevgi seline ve öylesine derin bir üzüntü sahnesine şahit olduk ki, o an Gültekin SAMANOĞLU olası geldi. Ve George HABEL'in şu sözündeki gerçeğe bir kaz daha inandım: "Ölülerin değeri, geride bıraktıklarının ızdırabı ile ölçülür." Samanoğlu'nun Türk Dili'nin karasevdalısı olduğunu belirterek, edebiyat tarihçisi H.Fethi Gözler'in "Yunus'tan Bugüne Türk Şiiri" adlı eserinin 666. sayfasındaki şairimizle ilgili şu görüşlerini dile getirdim:

"İlk eseri olan Alacakaranlık'taki şi-

irlerinin hepsi yaşayan dille yazılmıştır. Uydurma dile rağbet etmemiş bizim Türkçe'mizle bize hitabetmeyi gaye olarak almıştır. Esasen bu eseri, bir güzelliği özlemenin mahsulüdür.

Türk şiiri ve Türk sanatı Alacakaranlık'ta bir damar gibi atmaktadır".

F.HALICI ve İ.PARLATIR ile 1995 yılında hazırladığımız "PERA PALAS VE HASAN SÜZER" adlı kitabın 111-113. sayfalarında yer alan ve 21 dörtlükten oluşan Akdağlı Kara Ozan'a ait "Dostlar Kervanı" başlıklı manzumenin aşağıda sunulan ilk dörtlüklerini okuyarak konuşmama son verdim:

SAMANOĞLU hem Gül'dür hem Te-kin'dir;

Hoşgörüsü ağuları bal eyler.
Sevmediği: Yalan, riya ve kindir,
Kalemiyle Türkçe'mizi gül eyler.

Feyzi Halıcı'yla çok yollar aştık,
Çağrı Dergisi'nde yuğrulduk, piştik.
Dostluğuyla bugünlere eriştik,
Varlığını ozanlara pul eyler.

Pera Palas gönlümüzün ışığı,
Unutulmaz anıların beşiği,
Hasan SÜZER sanatçının aşığı
İstanbul'dan tüm cihana el eyler.

Ahmet ÖZDEMİR'in kalbi sımsıcak,
Aşkla, muhabbetle yanan bir ocak.
Sevgisiyle dünyaya kucak açarak
Dikenleri, çiçeklenmiş dal eyler.

Gültekin SAMANOĞLU'na Tanrı'dan rahmet diliyorum, mekânı cennet olsun.

BEN SENİN ANNENİM

Sadece bir tek hücreden
 Seni canlı olarak
 Dünyaya getiren kendi özümle
 Bedenimle seni dünyaya
 Getiren benim
 Seni kollarına alıp okşayan
 Derimin sıcaklığıyla seni ısıtan
 Geceleri başucunda uyumayan
 Seni benliğimin içine saran benim
 Ben iradeyim, ben sabırım
 Seni ilk öpen, ilk döven benim
 Ben tahammülüm, ben yumuşağım
 Gerekirse en sertim
 Ben kuvvetim, ben sevgiyim
 İstersen seni hırsız, uğursuz
 İstersen seni çiçek, melek yaparım
 Seni dostça, kardeşçe
 Yunus'ca büyüten benim
 Ben umut, ben teselli, ben herşeyim
 Ben senin için meraklı hem de endişeliyim
 Seni hiç karşılıksız menfaatten uzak
 Tertemiz, nefretsiz seven benim
 Hastayken acı çeken
 Tüm sırlarını saklayan
 Sıkıntılarını göğsümde dindiren benim
 Seni biricik aşkımı hiç unutmadan
 Hep üzüntülerini yaşadım
 Pencerelerde gelişini bekledim
 Zil sesiyle kapılara koştum
 Seninle övünen, seninle onurlanan
 Yaşama sevincini duyan benim
 Biz anneler bereketiz
 Bizler en güzel varlıklarız
 Sen benim eserimsin, ben senin mimarımın
 Sen benim en güzel günlerim
 Gelecek mevsimlerimin baharısın
 Anılarımısın benim
 Sen benim bembeyaz ak saçlarım
 Buruşuk teminsin
 Gençliğimsin, güzelliğimsin
 Neşemsin, ümidimsin
 Ben sevgilerin saygıların zirvesiyim
 Emeklerimin boşa gitmesini istemiyorum
 Bu benim doğal hakkım değil mi?
 Yavrum son nefesimde bile
 Sütüm helal olsun diyorum sana
 Seni hep ölesiyse sevdim
 Öldükten sonra da sevmeye devam edeceğim
 Bunu iyi bilesin.
 Her şeyimsin sen benim
 Ne olursam olayım
 BEN SENİN ANNENİM

Selçuk ALPARSLAN
 (Annemin bana seslenişi)

BİR NİSAN AKŞAMI OLSUN GELİŞİN

Aniden çıkageleceksin
 Kırık duygularımın içinde,
 Karşımda sersefil gururun, başın eğik...
 Tatmin olduğun kötü emellerin
 Utancı okunacak üzüm gözlerinde
 Bak nasıl ağlamaklı ve üzgün
 Haram yemişliğin pişmanlığı...
 Yine de üzülme.
 Benim gönlüm de ne sevdalara
 Ne insanlara yer var.
 Sen mi sığmayacaksın
 Çile yumağımın içine
 Yeter ki üzülme.
 Kasırğa artığı söğüt dalım
 Bulanık gönlümün net rengi, al'ım
 Canım gibi sevdiğim,
 Canım sevdalım...

Gün, morluğun ötesindeyken
 Ankara yine grinin en karanlık
 Tonlarında
 Hasretim, gümüşü renkli çağlayan,
 Ve gözlerinden dökülen inci taneleri
 Ölüdeniz saflığında yorgun...

Şimdi yağmurlarla gel
 Toprağa bulanalım
 Bir nisan akşamı olsun gelişin,
 Belki sabaha karşı boy veririz
 Güneşle birlikte yükseliriz
 Umudun vadesinde yol alıp
 Engin mutluluklara...
 Seninle beraber yeşerir
 Özgürlüğün türküsü,
 Seninle bütünlenir duygular...
 Yağmurla gel güzelim,
 Köyüme gel, evime gel...

Sonra git...
 Olabildiğince uzaklara
 Bir daha dönme...
 Pişmanlık olmasın gözlerinde,
 Gülümse hep var gibi...
 Yanımda olmasan da olur,
 Duygularım seninle...

Mehmet Cebe

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU'NUN YAYINLARI

KDV DAHİL FİYATI

1.	1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Uygulamasında Kooperatiflerin Durumu ve Sorunları (VI. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Tebliğler)	1.800.000 TL.
2.	Kooperatif Şirketler (Yayın No. 30)	1.200.000 TL.
3.	Çeşitli Ülkelerde Toprak Reformu Uygulamaları (Yayın No. 34)	1.800.000 TL.
4.	Kooperatifçilik ve İlkokul (Yayın No. 38)	1.200.000 TL.
5.	Kooperatifçilik Bilgisi (Yayın No. 40)	1.200.000 TL.
6.	Büyük Mağazacılık ve Tüketim Kooperatifçiliği (Yayın No. 41)	1.800.000 TL.
7.	Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler Karşısında Türkiye'de Kooperatifçilik Politikası IX. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi-Tebliğler (Yayın No. 42)	1.200.000 TL.
8.	Türk Kooperatifçiliği Üzerine Düşünceler (Yayın No. 43)	1.800.000 TL.
9.	X. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi-Tebliğler (Yayın No. 44)	1.800.000 TL.
10.	Atatürk ve Kooperatifçilik (Yayın No. 45)	1.200.000 TL.
11.	The Cooperative Movement in Turkey and Its Expocped Development (Yayın No. 46)	1.200.000 TL.
12.	Türkiye Ekonomisinde Tarımsal Amaçlı Kooperatifçilik İşletmeleri (Yayın No. 48)	2.400.000 TL.
13.	Kooperatiflerin Dış Ticaret Açısından Milli Ekonomiye Katkıları (Yayın No. 49)	2.400.000 TL.
14.	Köy Kalkınma Kooperatiflerinde Yönetim (Yayın No. 50)	1.800.000 TL.
15.	Çorlu İlçesi Seymen Köy Kalkınma Kooperatiflerinde Grup Tanımının Ekonomik Analizi (Yayın No. 52)	1.800.000 TL.
16.	Vakıflar Tüzüğü (Yayın No. 53)	1.200.000 TL.
17.	Karınca Dergisi Kooperatifçilikle İlgili Bibliyografya (Yayın No. 55)	1.600.000 TL.
18.	XI. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi-Tebliğler (Yayın No. 57)	2.400.000 TL.
19.	XI. International Turkish Cooperative Congress-Papers (Yayın No. 59)	2.400.000 TL.
20.	Türkiye'de Kooperatifin Verimli Çalışmaları Açısından Yatay ve Dikey Bütünleşme Hareketleri (Yayın No. 60)	2.400.000 TL.
21.	Tarımsal Üretimde Kooperasyon ve Türk Tarımına Uygulanabilirliği (Yayın No. 61)	1.800.000 TL.
22.	Marketin Functions On Foreign Trade in Turkey and In The United States of America (Yayın No. 63)	2.400.000 TL.
23.	"Dünyada Mekan" Konut Kooperatifleri - Seminer- Tebliğler (Yayın No. 64)	1.800.000 TL.
24.	"Altın Bilezik" Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifleri - Seminer Tebliğleri (Yayın No. 65)	1.800.000 TL.
25.	"Bir Lokma Bir Hırkâ" Tüketim Kooperatifleri - Seminer Tebliğler (Yayın No. 65)	1.800.000 TL.
26.	XII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi-Tebliğler (Yayın No. 67)	1.800.000 TL.
27.	XII. International Turkish Cooperative Congress-Papers (Yayın No. 68)	2.400.000 TL.
28.	Türkiye'de Tüketim Kooperatiflerinin Bugünkü Durumu, Alınması Gereken Tedbirler- Araştırma (Yayın No. 70)	2.400.000 TL.
29.	Anadolu Basımında Kooperatifçilik (Yayın No. 71)	2.400.000 TL.
30.	Bütün Değişiklikleriyle Kooperatifler Kanunu (Yayın No. 72)	2.400.000 TL.
31.	Türkiye'de Sendikal Faaliyetler İçindeki Tüketim Kooperatiflerinin Durumu ve Gelişme İmkanları - Araştırma (Yayın No. 73)	2.400.000 TL.
32.	Yeni Seminer- Tebliğleri - (Kooperatifçilik Dergisi Özel Sayısı)	2.400.000 TL.
33.	Türkiye'deki Kooperatiflerin Avrupa Topluluğu Bünyesine Entegrasyonu - Seminer Tebliğleri (Yayın No. 74)	1.800.000 TL.
34.	"Kooperatifler ve Özelleştirme" - Seminer Tebliğleri (Yayın No. 75)	1.800.000 TL.
35.	XIII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Türkçe Tebliğler (Yayın No. 76)	1.800.000 TL.
36.	XIII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi İngilizce-Almanca Tebliğler (Yayın No. 77)	2.400.000 TL.
37.	Kooperatif Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu (Yayın No. 78) (1991 Yılı)	2.500.000 TL.
38.	1992 Kooperatifçilik Yıllığı (Yayın No. 80)	2.500.000 TL.
39.	XIV. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Türkçe Tebliğleri (Yayın No. 81)	3.000.000 TL.
40.	XIV. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi İngilizce-Almanca Tebliğleri (Yayın No. 82)	3.000.000 TL.
41.	Milli Hakimiyetin İktisadi, Sosyal ve Kültürel Temelleri Sempozyumu Tebliğleri (Yayın No. 83)	3.000.000 TL.
42.	1983 Kooperatifçilik Yıllığı (Yayın No. 64)	2.400.000 TL.
43.	1994 Kooperatifçilik Yıllığı (Yayın No. 85)	5.000.000 TL.
44.	XV. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Türkçe Tebliğler (Yayın No. 86)	5.000.000 TL.
45.	XV. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi İngilizce-Almanca Tebliğler (Yayın No. 87)	5.000.000 TL.
46.	Türkiye'de Kooperatifçilik (Yayın No. 88)	5.000.000 TL.
47.	XVI. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Türkçe Tebliğler (Yayın No. 89)	1.800.000 TL.
48.	XVI. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi İngilizce-Almanca Tebliğler (Yayın No. 90)	5.000.000 TL.
49.	Trakya'da Kırsal Kesimin Örgütlenmesinde Tarım Kooperatifleri, Üretici Birlikleri ve Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin Rolü (Yayın No: 91)	3.000.000 TL.
50.	Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yıldönümünde Türk Kooperatifçilik Kurumu (Yayın No: 92)	2.000.000 TL.
51.	Türkiye'de Çevre ve Koruma Sürdürülebilir Kalkınmada Kooperatifleri Rolü ve Önemi (Yayın No: 93)	3.000.000 TL.
52.	XVII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Türkçe Tebliğler (Yayın No: 94)	5.000.000 TL.
53.	XVII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi İngilizce-Almanca Tebliğler (Yayın No: 95)	5.000.000 TL.

Not: Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları, öğrenci, öğretmen ve öğretim üyelerine %25 iskontolu olarak satılır.

DERGİLER	KARINCA	KARINCA KARDEŞ	KOOPERATİFÇİLİK	COOPERATION IN TÜRKİYE
Adet (TL)	3.000.000	Karınca'nın Eki	4.800.000	12.000.000
Adet (\$)	2	olup parasızdır.	4	8
Adet (EURO)	2,5		5	10
Yıllık (TL)	30.000.000 (12 sayı ve Karınca Kardeş)		19.200.000 (4 Sayı)	24.000.000 (2 Sayı)

Yayın İsteme Adresi: Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın Yayın Araştırma Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi
Mithatpaşa Caddesi No. 38/A 06420 • Tel: 0.312. 435 98 99 - 435 96 91 • Fax: 0.312. 430 42 92

Yayın bedeli yatırmak için Banka Hesap No: T.C. Ziraat Bankası Mithatpaşa Şb. 609442 – ANKARA

Not: PTT ile yayın isteyenlerin; PTT masrafı dahil, yayın bedelini hesabımıza yatırdıklarına dair makbuzlarını talep dilekçelerine eklemeleri halinde yayınlar ödemeli olarak gönderilir.